

Sa'dan-Toradja'se Volksverhalen

door

Dr. H. VAN DER VEEN

VERHANDELINGEN

van het

Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten
en Wetenschappen

DEEL LXV

Tweede Stuk

's Hage
M. NIJHOFF

1924

Batavia
ALBRECHT & Co.

Sa'dan-Toradja'se Volksverhalen

door

Dr. H. VAN DER VEEN

VERHANDELINGEN

van het

Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten
en Wetenschappen

DEEL LXV

Tweede Stuk

's Hage
M. NIJHOFF

1924

Batavia
ALBRECHT & Co.

I. ULELEANNA SAREDADI.

„HET VERHAAL VAN DE MISMAAKT GEBORENE”

medegedeeld door

Nari uit Kondolian, landschap Tikala, Rante Pau.

Inleiding.

Het verhaal van de Mismaakt Geborene, een Sa'dans Philemon en Baucis-verhaal vertelt van een arm meisje, dat van haar armoede aan de goden mededeelt en rijkelijk door hen beloond wordt, terwijl een rijke, die het arme meisje beschimpt heeft, arm wordt.

Het behoort tot het type verhalen, die de trek bevatten, dat armen, verstotenen, wezen, op bovennatuurlijke wijze geholpen worden en grote rijkdom verwerven, v.g.l. b.v. het verhaal van Se'e Wene' No. 93 en 94 der Tontemboansche Teksten, uitgegeven door J. Alb. T. Schwarz (Boekhandel en Drukkerij v/h E. J. Briis Leiden 1907), biz. 239 der Vertaling.

In verschillende van die verhalen gebeurt het, dat armen of wezen gastvrijheid bewijzen aan goden of een man of vrouw, die als vreemdeling(e) bij hen komt, of tot wie zij zelf gaan en dan door die goden of die vreemdeling op wonderdadige wijze beloond worden terwijl rijken, die zich ongastvrij betoond hebben of zich onwelwillend gedragen hebben, er slecht van afkomen. Zo wordt b.v. de weduwe, die den held in het verhaal: „de Jongen als een Pompoen” (Tontemboansche Teksten No. 18, biz. 45 van de Vertaling) gastvrij ontvangt, door hem met een menigte kostbaarheden overladen, terwijl in het verhaal „Van hetgeen de Oude Vrouw heeft doen overkomen aan Twee Gezusters” (No. 43 der Tontemb. Teksten, biz. 119 van de Vertaling) verteld wordt van twee meisjes, die bij een oude vrouw terecht komen, van welke de vlijtige, gehoorzame door de Oude Vrouw voor naar braaf gedrag beloond wordt en de onwillige met schande naar huis wordt teruggestuurd.

De trek dat armen, wezen op bovennatuurlijke wijze hulp ontvangen, komt herhaaldelijk in de Sa'dan-Toradja'se letterkunde voor. Men treft ze aan in het reeds uitgegeven verhaal van „het Enig Kind” (M. Z. G. dl. 60, 1916 biz. 275 vgl.)¹⁾ en eveneens in het verhaal: *Serre'*: „De Kat”. In het laatste wordt verhaald van een kat, die wegliep, omdat zij door haar

¹⁾ Hier en in het vervolg wordt het tijdschrift „Mededeelingen van wege het Nederlandsch Zendelinggenootschap” onder de afkorting M. Z. G. geciteerd.

meester geslagen werd. Alle goederen in dat huis volgden nu de kat en verlieten het huis. Zij wisten zich in mensen te veranderen.

Zij kwamen bij het huis, waar twee weesjes verbleven. Die ontvingen hen vriendelijk en zetten hun rijst voor. *Drie dagen* later was de rijstschuur dier weesjes vol rijst, hun buffelstal vol buffels, hun varkenshok vol varkens.¹⁾ Zij gingen daarop een varken aan hun oom vragen om dat te offeren, alvorens de rijstschuur te openen.²⁾ Maar hun oom geloofde niet, dat er rijst in hun schuur was. Zij wendden zich nu tot iemand, die hun niet verwant was en die gaf hun een varken. De rijstschuur werd geopend en toen de gever van het varken de menigte rijst zag, die daar in die schuur opgeborgen was, nam hij de beide wezen tot zijn kinderen aan.

In het Tac-verhaal: *To tao Meparo*: „De Man, die gaat oogsten“, door wijlen den Heer A. A. v. d. Loosdrecht opgetekend, wordt verhaald, dat enige bossen rijst, door iemand aan een draagstok over de schouder georagen, zich in een mens veranderen. De in een mens veranderde rijst gaat dan zwerven en komt aan het huis van twee wezen, die hem gastvrij ontvangen. De vreemdeling blijft op het vloertje onder de rijstschuur overnachten. De wezen ontvangen van hem de raad drie kippen bij hun oom te gaan lenen. Hun oom weigert echter hun die te geven, want ze zullen hem die immers nooit met een dergelijk geschenk kunnen vergelden. Een kinderloze vrouw ontfermt zich nu over hen en helpt hun aan de verlangde kippen. Nadat van die kippen een offer gebracht is, mag de rijstschuur der wezen geopend worden en die blijkt dan geheel gevuld te zijn met rijst.³⁾

Zij nemen dan de kinderloze vrouw als hun moeder aan en richten na haar overlijden een groot dodenfeest voor haar aan.

Paralel met het hierboven vermelde verhaal, loopt dat van de *To Ma'boni*: „De oogster, de man, die naar elders trekt en daar overnacht om in die streek tegen loon mede te helpen oogsten“.

¹⁾ Vgl. de rol, die de kat speelt in het verhaal van *Sandana* No. 50 van de in de Bare'sprekende Toradja's III (door Dr. N. Adriani, Batavia Landsdrukkerij 1914) vermelde verhalen (aldaar blz. 394).

De kat heet onder de Sa'dan-Toradja's de goederen in huis te bewaken; men past er daarom goed voor op, dat de huiskat: *Serre' datu* het huis niet verlaat.

²⁾ Nadat de pas geoogste rijst in de schuur gebracht is, mag die niet geopend worden, voordat er een kip of varken geslacht is.

³⁾ Naar de voorstelling der Sa'dan-Toradja's, weet de in de rijst schuilende *deata*: „de levenskracht, de magiese kracht van de rijst“, de rijst te doen vermeerderen. De op de droogplaats opgetaate rijstbossen kunnen zich vermeerderen door de kracht van de daar gebrachte offers. De hoeveelheid rijst, in de schuur opgeborgen, kan groter of kleiner worden al naar gelang van de gunst of ongunst van goden of voorouders. Is de hoeveelheid rijst groter geworden, dan brengt men een dankoffer aan goden of voorouders; is ze verminderd, dan wordt geen offer gebracht.

Het is uitvoeriger dan het verhaal van *To lao Mepare*. Het verhaalt eveneens van rijst, die tot een mens wordt. De in een mens veranderde rijst trekt dan rond om de mensen op de proef te stellen en te weten te komen, wie van hen werkelijk barmhartig is. Hij komt langs verschillende rijstvelden en verzoekt mee te mogen oogsten, maar nergens staat men het hem toe. 's Avonds gaat hij bij de mensen wat gruis van de gestampte rijst vragen, maar men geeft hem alleen de zemelen. Hij komt dan ten slotte bij twee weesjes terecht, die aan het rijstatampen zijn. Hun rijst bestaat uit afgevallen korrels, die zij van hier en daar hebben bijeenverzameld. Zij gaan dan die rijst in een klein kookpotje koken. Maar de man laat een grote kookpot halen. Hoewel er maar een handjevol ontbolsterde rijst ingeworpen wordt, vult zich die kookpot geheel met gekookte rijst. Bij het opscheppen wordt de kookpot maar niet leeg, maar vult zich telkens weer met rijst. Ook de rijst, die de man zich opschept vermindert niet, hoeveel hij er ook van eet.¹⁾

De man overnacht boven in de rijstschuur en laat de deur goed achter zich sluiten. Na drie dagen mag de deur pas geopend worden en mogen de weesjes hem eten brengen. Wanneer dan de schuur geopend wordt, is hij er niet meer en klaarblijkelijk in rijst veranderd, want de lege schuur loeft zich met rijst gevuld. Ook hier gaan zij een vaken lenen bij hun oom, die het hun weigert. Die oom wordt dan later arm en moet voor de kost gaan werken bij zijn rijk geworden neven (of nichten).

Een soortgelijk verhaal is dat van *Seretapon sola Seredodo*: „Degeen, die een gescheurde sarong van akanvezel (een palmsoort) aanheeft en degene, wier sarong gescheurd is”, door den Heer D. C. Prins, zendeling-leenaar te Ma'kale opgetekend. Seretapon en Seredodo, twee wezen, die meest hongerlijden, gaan op zekeren dag rijst snijden op het rijstveld van den Vorst. Zij oogsten en twee aren en worden dan verjaagd door den Vorst. Bij een bron²⁾ aangekomen, gaan zij daar baden en leggen er hun beide aren neer. Die veranderen in een oudje. Het oudje gaat met hen naar hun huis en overnacht boven in de rijstschuur. Na drie dagen wordt de schuur geopend en is dan weer vol rijst. Het oudje is verdwenen en dus weer tot rijst geworden.

¹⁾ Enige tijd geleden had een man in het district *Puhala*, Rante Pao, *Léno* geheten in den droom een ontmoeting met *Puan Matua*, den Hemelheer, die hem allerlei voorschriften gaf. Bij opvolging van die voorschriften zou dan een handjevol rijst in een kookpot geworpen die geheel vullen met gekookte rijst. Ook de in de schuren opgetaste rijst zou zich vermeerderen. Volgens de Rotmensen was het in de oude tijd voldoende één korrel rijst te koken om een pot vol van dit voedsel te verkrijgen. Zie Dr. A. H. C. Kruij, T. B. G. dl. LX, 1921, blz. 323.

²⁾ De bron is een plaats vol levenskracht, een magies-krachtige plaats. Men offert daar bij verschillende gelegenheden en bij vele offers wordt steeds één der porties van de offerpijs bij de bron neergelegd.

Er zijn in de Tae'-letterkunde verhalen, waar de meergenoemde boven-natuurlijke hulp door dieren verleend wordt. Zo verhaalt het verhaal: *Dena' bona Sola da'dua pia binu*: „Het bonte Rijstdiefje en de beide Wezen" door den Heer D. C. Prins te Ma'kale opgetekend, van twee weesmeisjes, die een hele kleine sawah aanleggen aan de rand van de grond, waar anderen gezaaid hebben (dit is een greppeltje, waar de kweekplantjes vlug opschieten, maar door de te snelle groei spoedig wegwijnen). Na drie dagen gaan zij er naar kijken en zie, de rijst zet al vrucht, drie dagen later is de rijst al rijp en na drie dagen stellen zij zich voor te oogsten. Den voor den oogst vastgestelden dag bij hun sawah gekomen, zien zij, dat de rijst verdwenen is en horen van oogstende mensen, dat een bont rijstdiefje de rijst meegenomen heeft. Zij trekken er op uit om dat diertje te zoeken en treffen het in zijn huis aan. Het heeft de bewuste rijst reeds opgegeten, maar geeft hun nu een paard, wiens uitwerpselen goud zijn, daarvoor in de plaats. De weesmeisjes worden daardoor welgestelde lieden.

In het verhaal *Seba Sola Pia binu*: „De Aap en de Wezen", door den Heer D. C. Prins te Ma'kale opgetekend, treedt een aap op, die door twee wezen gekocht is voor een mes, welks lemmet dun en versleten geworden is door het gebruik.

De Aap bewijst den beiden hongeriïjgenden Wezen allerlei diensten. 's Nachts gaat hij voor hen maïs en kokosnoten stelen. Na zijn dood moeten de Wezen hem naar een rotsgraf brengen en dan na drie ¹⁾ dagen een zwart varken ²⁾ voor hem slachten. Bij het rotsgraf gekomen, zien zij, dat de Aap in goud veranderd is. Het bezit van die schat maakt hen tot welgestelde lieden. ³⁾

¹⁾ Ook in deze verhalen speelt het getal drie een grote rol. Na drie dagen mag de Mismakt geborene haar op de sawahdijk opgestapelde rijst pas weghalen, na drie dagen wordt een varken voor den gestorven Aap geslacht, na drie dagen mag de rijstschuur pas geopend worden in de bovengenoemde verhalen, nadat de oude man zich daar te slapen heeft gelegd.

²⁾ Aan de goden worden bij voorkeur *hai ballang*: „wit gevlekte varkens" geofferd, aan de voorouders: *hai peedoe*: „zwarte varkens".

³⁾ Deze zelfde trek vertoont ook het Bare'e-verhaal No. 49 van de in de Bare'e-sprekende Toradja's III genoemde verhalen. (blz. 391).

In No. 12 van de door Prof. Jonker uitgegeven en vertaalde Rottinese Teksten (Boekhandel en Drukkerij v/h E. J. Brill Leiden 1911) op blz. 15 van de vertaling wordt verhaald van een wijfjesbuffel die een meisje baart. Den dag, voordat die wijfjesbuffel geslacht zal worden, draagt zij haar kind op, haar lever, longen, grote en kleine darmen, nieren en milt in een mand te bewaren.

Na drie dagen gaat het meisje er naar kijken en blijkt die lichaamsdelen van de buffel in kostbaarheden veranderd te zijn.

Het verhaal van *Sala'dadi*: „De Misvormd Geborene”, door wijlen den Heer A. A. v. d. Loosdrecht, in leven zendeling-leeraar te Rante Pao opgetekend, behoort, evenals het verhaal van *Babu'soloñ*, waarvan de inhoudsopgave beneden volgt, tot het Assepoe-tertype. Zij behandelen het geval van een meisje, dat om een of ander reden door haar zusters geminacht en verstoten wordt. Ten slotte komt de verstoten zuster op wonderdadige wijze in het bezit van grote rijkdommen en komt dan daarmee haar zuster beschaamd maken.

Het meest bekende type van deze soort is dat van het meisje, dat met een dier trouwt en daardoor overgeleverd is aan de spot en de hoon harer oudere zusters. Haar man legt na verloop van tijd de diermom af en komt als een knappe, aanzienlijke jongeman te voorschijn, die dan ten eerste door de oudere zusters tot man begeerd wordt.

Dit type verhalen, door Dr N. Adriani op blz. 398 van de Bare'-sprekende Toradja's beschreven, is in de Tae'-letterkunde vertegenwoordigd door het verhaal van *Koku*: „De Pad.” *Sala'dadi*: „De Misvormd Geborene” wordt geboren met een te korte hand, terwijl zij aan het ene oog blind is en de ene helft van het lichaam korter is dan de andere. Zij heeft daarom steeds de spot en de hoon harer zusters te verduren.

Na het overlijden van haar vader, neemt *Sala'dadi* het snoer van varkenstanden weg, waarmee zijn stoffelijk overschot getooid is. Zij wordt deswege door haar zusters mishandeld en verstoten. Zij begeeft zich naar de rivier en vindt daar een stuk gouderts van de grootte van de hartvormige punt van de pisangbloemtros. Zij koopt daarmee van den Vorst ¹⁾ in het Zuiden een buffel met neerhangende horens, die spreken kan. In de streken, die zij voorbijkomt gaat zij een weddenschap aan met de lieden, dat haar buffel kan praten. Zij wint dan de have en de personen der genen, met wie zij wedt.

Met al haar bezittingen trekt zij naar de feestplaats, waar het stoffelijk overschot van haar vader is neergezet en triumpheert over haar zusters.

Paralel met het bovenstaande verhaal, loopt dat van *Babu'soloñ*: „Degeen, die pinangbladschede als rugbedekking gebruikt”, door den Heer v. d. Loosdrecht opgetekend. Deze *Babu'soloñ* is een van vijf zusters, die, omdat zij niets bezit, niet in tel is bij haar zusters. Na de dood van haar moeder, gaat zij bij het lijk zitten wenen en dit wordt haar door haar zusters kwalijk genomen, omdat zij niets bezit om voor haar moeder te slachten. Haar moeder spuwt dan drie stukken goud uit ter grootte van een arm.

Met dat goud koopt zij de buffel met neerhangende horens, die kan praten en een paard met zeven ogen. Door die buffel verwerft zij zich vele

¹⁾ Tae': *Puñ*, de titel van de alleen in het Ma'-kale'se zich berispende afstammelingen van de bemellingen, die hun bloed zuiver bewaard hebben.

bezittingen en is daardoor in staat 300 buffel: te slachten op het dodenfeest voor haar moeder.

Ook het verhaal *So' Patelañ*: „De Barse", door den Heer Prins opgetekend, vertelt van de hulp van een dier den mens bewezen.

So' Patelañ gaat met zijn broers een akker aanleggen in het bos. Maar hij kan geen bomen vellen en geen pompoen planten. Een wild varken komt hem daarbij te hulp. Onder de opgroeiende pompoenen is er één biezonder grote. Die blijkt met goud gevuld te zijn. (vgl. het op blz. 2 genoemde Tontemboanse verhaal: „De Jongen als een Pompoen".)

Met dat goud koopt hij ook weer een buffel met neerhangende horens, die kan praten.

De buffels, die hij door toedoen van die wonderbuffel verwerft, slacht hij op het dodenfeest voor zijn vader.

Verder is nog te noemen het verhaal van *Saredukun*: „Degene, wiens zonnehoed versleten is", door den Heer Prins opgetekend. Het verhaalt van een jongen, die zich verongelijkt gevoelt, omdat de paling, die hem de rivier had helpen oversteken en die hij elke dag met zijn eigen rijst voerde, door zijn vader was doodgehaakt. Dit brokstuk van het verhaal komt ook voor in het verhaal van een jongen, die ging buffelhoeden (zie M. Z. G. dl. 60, blz. 371), waar verhaald wordt, dat de jongen, nadat de paling gedood is, uit huis wegloopt en in een rots verdwijnt.¹⁾ In *Saredukun* echter gaat de jongen de graten van de gedode paling planten.

Daar rijst dan een citroenboompje uit op, dat gouden vruchten draagt.²⁾

Die citroenboom heeft drie takken, van welke zich één naar het Oosten uitstrekt naar *Ulu Wai* en het zuivere goud, één naar het Westen naar *Bua Kayu* en het vermengde goud, een stroomopwaarts, de Sa'dan-rivier op en het goud van de middelsoort (geen zuiver en geen vermengd goud) heeft voortgebracht.

Tot hetzelfde type verhalen zijn ook die van *Tulañdidi'* en *Balupala'* te rekenen, die echter later onder het verhaal van *Tulañdidi'* zullen besproken worden, omdat de vader van de heldin van het verhaal daarin een gewichtige rol speelt.

In het verhaal van *Saredadi* treden de *deata*, waaronder men zich ook vaak de onpersoonlijke levenskracht, het levens-fluidum voorstelt, als persoonlijkheden, als goden op.

¹⁾ Een verwant verloop heeft het verhaal van *Roppen* (zie M. Z. G. dl. 60, blz. 387) en het verhaal *Tandani* (Bare'e-aprekende Tor. III No. 93, blz. 430), terwijl ook het hier beneden te vermelden verhaal van De Twee Wenen verhaalt, dat de beide weenjes in een rots vluchten.

²⁾ Vgl. het bovenvermelde verhaal van „De Aap en de Wenen", waar het geboorte van de Aap in goud verandert en de in Bar. Tor. III op blz. 398 genoemde verhalen (zie ook T. B. G. dl. XI, 1898 No. 23, blz. 367).

Ook in het verhaal van *Toŋgo*: „De zeer Grote” door den Heer Prins opgetekend, treden de deata als beschermers van den mens op.

Torigo is een slaaf, die aan de goden heeft geofferd.

Uit dank daarvoor, verlenen zij hem geluk, wanneer hij uit stelen gaat. Op een nacht gaat hij uit stelen en ontmoet dan achtereenvolgens een vuurvliegje, een slang, een grauwe reiger en een scherp stuk bamboe, die hem hulp verlenen bij zijn diefstal.¹⁾

Eveneens treden de deata als beschermers op in het verhaal: *To Kalala*: „De Arme”. Een arm man geraakt tot rijkdom door de hulp van een rat.

Hij wil dan het *bua*-feest vieren, een feest, dat tot doel heeft zegen over mens, dier en gewas af te smeken. Hij gaat nu een *burake* zoeken, de priesteres, die de leiding heeft van de plechtigheden op genoemd feest.

Eerst wordt daartoe een hond aangezocht.

Deze moet nu een proef van zijn zang- en danskunst afleggen. Hij kan niet anders dan blaffen en is dus onbruikbaar. Ook de andere dieren en alle vogels moeten een proef van bekwaamheid afleggen maar geen van hen voldoet.²⁾ Hij komt ten slotte aan bij een dal, de verblijfplaats van een menigte goden. Die bieden zich aan als *burake* op te treden. Hij stopt hen dan in een bamboekoker.

In zijn dorp aangekomen, opent hij de koker en vindt er mensen in, die de verschillende functies op het *bua*-feest gaan verrichten.

Al deze verhalen bevatten maanmythologische trekken, die in sommige goed bewaard zijn gebleven, in andere op de achtergrond zijn gedrongen door de realistische gang van het verhaal. In allen komt tot uiting de verhouding van de schijngestalten van de maan tot elkander en wel die van de afnemende en nieuwe maan: het arme meisje, de wezen, de geminschte zuster, die later tot rijkdom komen: de wassende en volle maan, tot de volle maan, die gaat afnemen: het type van de afgunstige zusters, de rijke, gierige familieleden, de honende rijke vrouw.

Wat de naam *Saredadi* aangaat: „De Mismaakt Geborene”, deze vertoont gelijkenis met de naam van de heldin uit de andere bovengenoemde verhalen, zoals *Sala'dadi*: „De Misvormd Geborene”, *Seretapoh*: „Degene, die een gescheurde sarong van akan-vezel aanheeft”, *Seredodo*: „Degene, wier sarong versleten is”, *Saredukun*: „Degene, wiens zonnehoed versleten is” en *Babu'soloŋ*: „Degene, die pinangbladscheede als rugbedekking gebruikt” (bij gebrek aan een van biezen gevlochten mat die

¹⁾ Vgl. de hulp door de dieren verleend in het Sa'dan-Toradja's verhaal van het Enig Kind M. Z. G. dl. 60, blz. 275.

²⁾ Deze episode loopt parallel met die van het Bare'e-Toradja-verhaal: „Hoe de muis den priesterzang liet zingen voor haar jong”, zie Tor. vertellingen door Dr. N. Adriani T. B. G. dl. XLV 1902, blz. 452.

om de rug gehangen wordt om de rug te beschermen). Al deze namen wijzen op de afnemende gestalte van de maan

Saredadi (ook komt de naam *Seredadi* voor) speelt ook in de mythologische verhalen der Sa'dan-Toradja's omtrent hun voorvaderen een rol.

In het Kesu'se heet het — volgens mededeeling van den priester *Ne' Kende'* van *Salu* (onderdistrict *Nonongan*), dat een zekere *Paliuran* en *Kidiu Lahi'* acht kinderen hadden, van welke de jongste zoon, *Saredadi* geheten een wild varken tot vrouw nam. Uit die verbintenis werden twee kinderen geboren: *Tali Talu* en *Karaen Dua*. *Karaen Dua* ging naar *Palopo* en huwde daar met de vorstin van *Luwu*.¹⁾

Uitvoeriger komt dit verhaal voor in aantekeningen, samengesteld door den Zendingsonderwijzer M. B. Manemboe, hetveen ala afzonderlijk opstel hierbij gevoegd wordt.

Dit verhaal geeft op volkstümliche wijze aan, hoe het gekomen is, dat vorsten van *Luwu* en hun onderhorigen geen varkensvlees meer eten.

¹⁾ Vgl. de memorie van overgave van den Heer M. B. Brouwer van 1919 (nog onuitgegeven) blz. 20, waar deze overlevering wordt meegedeeld, zoals ze in het landschap *Pahala'* in omloop is.

Tekst met Vertaling.

Uleleanna Saredadi.

Den Sañallo menammu tu sañton
dokna Saredadi.

Nalao tu Saredadi mbaa kaledona.

Ta'kala namale sitammumi tau
sugi' dio tanga lalan; nakuami
lako Saredadi:

„La ma'umbarako?"

Nakuami toe Saredadi meballi:
„La loona' mbaa kaledoku lako
to' penammuan".

Nakuami te To Sugi' mballi Sare-
dadi: „Tae' duka la nakande
deata toe kaledomu na kalemu
iti' marigariga bañ".

Nakuami tu Saredadi meballi:
„Kode bañi to, na deata kadake-
omora kandel".

Nakuami te Tau Sugi' meballi dik-
ua: „Da' mulao!"

Ta'kala nasulemo tu Saredadi lako
banuanna tumañi.

Ta'kala nasitammu da'dua deata te
Saredadi.

Nakuami tu deata lako Saredadi:
„Mutumañi' banra, Saredadi!"

*Verhaal van De Mismaakt
Geborene*

Op zekeren dag gingen de dorps-
genooten van De Mismaakt Ge-
borene het menammu offer
verrichten.

De Mismaakt Geborene ging op
weg (er heen) met haar pakjes
gekookte rijst.

Toen ging zij en ontmoette een
rijke op de weg; die zeide tot
De Mismaakt Geborene:

„Waar ga je heen?"

De Mismaakt Geborene zeide,
antwoordende: „Ik ben met mijn
pakjes rijst op weg naar de
offerplaats".

Toen zeide de Rijke, de Mismaakt
Geborene antwoordend: „De go-
den zullen toch zeker niet van
je pakjes rijst eten, want je
eigen lichaam ziet er maar vuil
uit.

De Mismaakt Geborene antwoord-
de en zeide: „Laat dat maar zo
zijn, dan eet een haveloos god
het wel op".

De Rijke antwoordde en zeide:
„Je gaat niet!"

Toen keerde De Mismaakt Gebo-
rene wenend naar haar huis
terug.

Daarop kwamen twee goden De
Mismaakt Geborene tegen.

De goden zeiden tot de Mismaakt
Geborene: „Wat scheelt er aan
dat je zo aan het nullen bent,
Saredadi!"

Nakuami tu Saredadi mebali:
„Dikua la laona' mbaai inde
kaledoku apa tañ nataŋga'na'
tau sugi'. Nakua: 'Tae' duka la
den deata la ukandei tu kale-
doku.
Na moi to lino moka duka".

Nakuami te deata mebali: „Benna'
kita na aku ukandei".

Nakuami te Saredadi mebali: „La
mikande Siaraka na nasaju tau
ina'?"

Nakuami te deata mebali: „Ben
baŋa' aku kukandei".

Nabemrii Saredadi nakandei.

Nanaŋka kande, nakuami te deata
lako Saredadi:

„Tae' baŋraka uma mupariu?"

Nakuami te Saredadi mebali: „Tae'
bañ Saŋadi tombaŋ tedeñ manna
misa' kutananni.

Nakuami te deata mebali: „Lao
baŋko patiroanna".

Malemi Saredadi mpatiroanni.

Narampo lako. nakuami tu deata:
Zammupeparei, patukui talluñ
boñi dio tampona namane sae
nalai"

Nalao peparei te napatukumi dio
tampo.

Naganna' talluñ boñi, nalao ntiroi:

De Mismaakt Geborene zeide,
antwoordend: „Ik ging op weg
met mijn pakjes rijst hier, maar
een rijke stond het mij niet toe.
Zij zeide: Geen god zal je pakjes
rijst willen eten.

Zelfs ook een mens wil er niet
(van eten)".

De goden antwoordden en zeiden:
„Geef ze ons, wij eten ze wel".

De Mismaakt Geborene zeide, ant-
woordende: „Wilt U heus eten
dat wat men zoëven afkeurde?"

De goden antwoordden en zeiden:
„Geef het mij maar, ik eet het
wel".

De Mismaakt Geborene gaf ze en
zij aten ze.

Nadat zij die gegeten hadden,
zeiden de goden tot de Mismaakt
Geborene:

„Heb je misschien niet een sawah,
die je bewerkt?"

De Mismaakt Geborene antwoord-
de en zeide: „Ik heb er geen,
alleen heb ik een modderkuil
beplant, waarin zich de buffels
gewoonlijk wentelen".

De god zeide antwoordende: „Ga
mij die eens aanwijzen".

De Mismaakt Geborene ging hun
die tonen.

Daar aangekomen, zeiden de go-
den: „Wanneer je ze oogst, tas
de bossen dan drie dagen op de
sawahdijk op en kom ze dan pas
weghalen".

Zij ging ze oogsten ¹⁾ en stapelde
de bossen op de sawahdijk op.

Toen het drietal dagen vol was.

¹⁾ Het bovengenoemde menammu-foest heeft plaats ten tijde, dat de rijst rijp te
velde staat en men hier en daar al begonnen is te oogsten.

budamo dio te patuku sipa'dok-
ko-dokkean.

Nabaai iako bantuanna te, napea-
laai tañ lañanno alañ tallu.

Natontoñ bañ mbalekanni naton-
toñ bañ ponno sule te alañ.

Na iate to sajui dadi boñkomo.

Pañadaranna te:

Iamoto kita mintu' tau, nala to
kasalle, nala to barinni', nala to
sugi' nala to boñko, nala to melo,
nala to kadake.

Ke sugi'moki', da' takua, kumua:
sugi'mo' aku te sia melomo'
bua'-raka nala den len mpoapa
rumbu lenna'.

Kupatumba-tumbaika te mai to
boñko sia to kadake, minda-para
la ngkuanna' tu, belanna sugi'mo'
sia melomo'.

Apa iato gau' iato kadake. Apa
belanna tae' ditandai tu upa'na
tau, kumua kadake iatu sia boñ-
ko; mbai na undinna namendadi
sugi' susi Saredadi.

Namendadi boñko pole' te to sugi'.

Iamoto tapeñkilalai te pañada-
ranna.

Da tatelle-tellei to mai to boñko
sia to kadake.

Dako na undinna nariendadi susi
uleleonna Saredadi sola tu To
Sugi'.

ging zij er naar kijken: een
menigte stapels lagen er naast
elkaar.

Zij bracht ze naar haar huis en
ging ze opschuren, in drie rijst-
schuren kon ze niet in.

Voortdurend verkocht zij ze en
voortdurend maar waren de
rijstschuren opnieuw gevuld.

En degeen, die op haar had afge-
geven, werd arm.

De Lering er van is deze:

Wij dan, wij mensen, allen, zowel
de hooggeplaatsten, als de kleine
luiden, zowel de rijken als de
armen, zowel de aanzienliken
als de geringen.

Wanneer wij rijk zijn, moeten wij
niet zeggen: ik ben rijk en aan-
zienlik, hoe zou mij ooit iets in
den weg kunnen komen.

Wat ik ooit dezen arme en geringe
zou willen doen wie zou mij
daar iets van zeggen, want ik
ben rijk en aanzienlik.

Zulk een doen echter is verkeerd.
Want het lot der mensen is niet
te kennen, zeggende die daar is
gering en arm; wellicht wordt
hij later rijk zoals de Mismaakt
Geborene.

En de rijke wordt op zijn beurt
arm.

Laten wij daarom aan de les hier-
van gedachtig zijn.

Laten wij de armen en de geringen
hier niet bespotten.

Straks wordt het zoals het verhaal
van de Mismaakt Geborene en
de Rijke.

Aantekeningen.

Saredadi is een kwalificatieve samenstelling, waarbij het tweede lid een substantief is en door het eerste lid, een adjectief, bepaald wordt.

Verscheiden, bovengeroemde eigennamen zijn op deze wijze samengesteld, zoals *Sala'dadi*, *Saredukun*, *Seredodo*, *Seretapoh*. Verder zijn nog te noemen: *Landolentek*: „De Langvoet”, de voorvader van de regen, *Lambe'susu*: „Degene, wier borst groot is”, *Lua'koloñ*: „De Wijdhals”, *Landoguntu*: „Degeen, wiens knieën lang zijn”, *Lombenbolok*: „Degeen, wien het snot uit de neus loopt”, *Bulupala'*: „Degene, wier handpalm met haar begroeid is”, *Sallekundai*: „Degene, wier sarong groot is”.

Ook komen zulke samenstellingen als gewone adjectieven voor bv: *rahgaila*: „knap van tong, welsprekend”, gebezigd van priesters, die de litaniën vlot weten voor te dragen; *lua'la'pek*: „degeen, die een ruime romp heeft, ruime zijden aan het lichaam; epitheton, waarmee men mensen kenmerkt, die altijd honger hebben”.

Sare betekent: „versleten, in flarden”. Als nevenvorm komt voor: *serek*: „gescheurd” en *sasse*: „gescheurd”. Het *Tae'* heeft wel meer woorden, bij welke de *r* aan het begin van de tweede lettergreep met *s* wisselt: bv. *Rante Pao*: *Serre'*: „kat” *Ma'kale*: *sesse'*, *sarra'i*: „doe snel” naast *sassai*.

Den zie M. Z. G. dl. 60, blz. 271. Hierbij kon nog aangehaald worden het *Tae'*-woord: *parea*, *parewa*: „goederen, benodigdheden”.

Menammu: „naam van een offer aan de deata, voordat men met het oogsten van de rijst begint”. Het offer bestaat uit varkensvlees en gekookte rijst.

De offerplaats bevindt zich aan de voet van een tjendana-boom. Schuin daartegenaan is een bamboe opgericht en aan die bamboestaak zijn jonge, opengevouwen bladen van den suikerpalm gebonden, *pusuk* geheten. Ieder der deelnemers aan de plechtigheid bindt nu een of meer *kaledo* aan die bladen vast. Die *kaledo* zijn van onder puntig toelopende pakjes van pisangblad, waarin kleefrijst gekookt is. Nadat de offerspijs door den *indo' padañ*: „den voorganger bij de rijst-plechtigheden” aan de goden is opgedragen, stormt men op het offerstel los en tracht zoveel mogelijk dier *kaledo* te bemachtigen.

Menammu betekent eigenlijk „bedekken”; *penammuan*: „datgene, waarmee men zich bedekt, kleding”; *penammuan* heeft ook de betekenis van: „plaats, waar het *menammu*-offer gebracht wordt”.

Sahtondok: „de mensen van één dorp, van hetzelfde dorp, dorps-genoot”. Naast de reeds op blz. 231 van dl. 58 van M. Z. G. besproken betekenis van het eenheidsvoorvoegsel *sa* van vormer van maatwoorden, komt ook in het *Tae'* die voor van „genoot”, „tot één kring, één complex behorende” bv. *sañkarin*: „die uit dezelfde kookpot hun voedsel opgeschept krijgen”, *sañbanua*: „die tot het zelfde huis behoren”, *sañdapo*: „die aan dezelfde haard zitten”, *sañrepa*: „die tot éénzelfde familie behoren”, *sañsaroon*: „die tot één *saroon* behoren; een *saroon* is een gedeelte van een dorp, dat te zamen de kosten van de offers voor de rijst draagt”.

Ta'kala: „toen, daarop” heeft dezelfde betekenis als *pakalan*. In *Ma'kala* komt vaak de vorm *pakala* voor, waarin de *p* met de *t* afwisselt. *Ta'kala* is Mal. Sanskr. *tatkala*.

Ma'umbarako: „waarheen ga je?”; het vraagwoord *umba*: „waar, waarheen” heeft vaak het voorvoegsel *ma'* voor zich, hetgeen de kracht heeft van het Maleise *ber*. *Umba* heeft ook de betekenis van „hoe” bv: *umba napokada*: „hoe zegt hij”. Ditzelfde wordt ook uitgedrukt door *ma'tumbara* en *ma'patumbari*. *Ma'tumbara* heeft de betekenis van: „Wat is er aan de hand, hoe is het er mee” en *ma'patumbari* die van: „hoe is het geschied, dat, wat doet men, dat”.

Napatumbari: „wat doet hij er mee” en *dipatumbari*: „wat wordt er mee gedaan”.

De modale partikel *ra* (*ri*) geeft het toekomstige te kennen; ook kleurt het de zin met een vragende, twijfelende tint; het geeft ook aan de zin de nuance van verwonderd zijn.

Voorbeelden zijn: *duah boniri*: „over twee dagen”; *Matumani' banra*: „je schreit maar!”; *anakkura iate*: „dit is dan mijn kind!”; *batu asangra ia*: „het zijn allemaal stenen!”; *anna maro'sonra*: „dat het dan toch dik is!”

In vraagzinnen wordt *ra* achter het werkwoord aangehecht: bv: *Na'pari natunura bai tau?*: „Waarom slacht men varkens?”; *na'pari mitumani ra?*: „waarom huilen jullie toch?”.

Ra is een vast bestanddeel geworden van het vraagwoord: *ma'para*, *na'para*: „waarom” en komt ook veelvuldig na het woord *apa*: „wat” voor: *apara*. In vraagzinnen wordt het geregeld in verbinding met de vraagpartikel *ka* achter het woord, dat de zaak uitdrukt, die men vragen wil, aangehecht, bv: *den-raka*: „is er”, *melo-raka kadake-raka*: „is het mooi, of is het lelijk”?

Ook wordt *ra* samengesteld met de predicaatsaanwijzer *mo* bv: *na deata kadake-omoca kande*: „een geringe god zal ze dan wellicht eten”. *Tamerauk-Mora*: „Laat ons het meraoek-feest vieren”; *sidi'-mora*: „nog maar een weinig”, *sattu'-mora*: „nog maar een ogenblik”.

In verbinding met de partikel *pa*: „nog” komt *ra* ook veelvuldig voor bv: *den-paraka*: „is er nog?”; *minda-para la nkuanna*: „wie zal het mij zeggen?”

De *a* van *ra* kan zich assimileren aan de *o* van het volgende pronominale suffix *ko* en tot *o* worden, bv: *koepomuan-moroko*: „ik wil je wel tot man nemen”; *pura-morokomika*: „hebt gij het al op?”; *birisan-rokoka*: „ben je ijzig?”

Naast *ra* wordt veelvuldig *ri* achter de woorden aangehecht: bv: *iari*: „daarom is het, dat”, *duan boñiri*: „over twee dagen”, terwijl *duan boñi*: „twee dagen geleden” betekent; *ontoh pissan-rika*: „is het niet veel meer?”; *ma'pari* en *na'pari* naast *ma'pare* en *na'apara*: „Waarom”.

Mebali: „antwoorden”; het prefix *me-* komt vaak voor vóór woorden, die: „spreken, roepen, een geluid geven” betekenen, bv: *metamba*: „roepen”, *meoli*: „schreeuwen”, *mekaijo*: „ja zeggen op iets, bejagen”, *mekutana*: „vragen”.

De woorden met bovengenoemde betekenis krijgen ook vaak het prefix *ma'*-voorgevoegd: bv: *ma'korok-korok*: „kakelen”, *ma'korrok*: „snorken”, *ma'korrek*: „plepen van jonge vogels”, *ma'badong*: „de dodenzang zingen”.

Bali, *nabalii*: „aan de andere zijde staan, tegenover iemand staan in een werk, iemands partner zijn, iemand beantwoorden” vgl. Mak. en Boeg. *bāli*, *wāli*: „zijde”, *bāli*: „vergelden en *bali* helpen”. *Tae'*: *ribali*: „over en weer tegenover elkaar staan, trouwen”, *pa'balian*: „de man, die den *to mabalun*: „den dodeninwikkelaar” in zijn werk terzijde staat”; de man, die den *indo' padañ*, den voorganger, bij de rijstcultus helpt, heet eveneens: *pa'balian*. Verder is nog te noemen het woord *ewali*, *wali*: „vijand” vgl. Bare'e: *iwali*: „vijand”, „de aan de andere kant zijnde” en Mak. Boeg. *bāli*: „vijand”.

iti': „daar, bij de aangesprokene zijnde”, daarnaast komt in dezelfde betekenis *titi'* voor; *mati'*: „daarheen, naar de aangesprokene”.

boñi bestaat uit *bañ*: „maar” en het enclitische pron. 3e pers *i*, de verkorte vorm van *ia*.

kadake-omora: de enclitica *o* heeft de betekenis van: „wederom, op zijn beurt” en ook die van: „toch wel (in tegenstelling tot het voorafgenoemde, dat niet zo is)”, bv: *Ullambi'-omi ulañ bulu*: „zij kwamen toen weer bij een touw van de vezels van de arènpalm”. *Kusaeo*: „ik kom weer”. *Nakuaomi*: „zij zeiden op hun beurt”. *Nañkao mpasusui, sule-omi rokko liku sule*: „toen zij weer (haar kind) de dorst had gegeven keerde zij weer naar de diepte terug”. *Tae' nadikande balepe' do banna, balepe' uma-ora di'ande*: „De huiskakkerlakken worden niet gegeten, de sawah-

kakkeriakken (een heel klein sawahvisje, dat wel wat lijkt op een kakkerlak) die worden wel gegeten. *Na deatz kadake-omora kande:* „Dan zal een geringe god ze misschien wel eten” (wanneer n.m.l. de rijke, grote goden de rijst van het arme meisje niet zouden willen eten).

Ook de enclitica *oi*, de verbinding van *o* met *i* heeft deze betekenissen, bv: *Natole-oi ma'sumpi*: „Hij schoot weer met het blaasroer”, naast *natoie-omi ma'sumpi*. *Taun-oi taun-oi*: „elk jaar wederom”. *Naagian-oi Pottala kumua la saemo tu datu*: „Pottala rekende weer uit, dat de vorst zou komen”.

Tumahi is een *um*-vorm van *lahi*: „wonen”, waar *um* infix is. Verder zijn nog te noemen: *kumande* van *kande*: „eten”, *kumua* van *kua*: „zeggen”, *tumampa* van *tampa*: „ameden”, *lumiŋka* van *liŋka*: „lopen”, *lumiliŋ* van *liŋi*: „omringen”, *lumele* van *lele*: „verhuizen, rondgaan”, *umolo* van *solo*: „af dalen”, enz. De invoeging van *-um-* komt echter minder voor dan de voorvoeging.

De vorm met prefix *um* wordt geregeld in de volgende gevallen gebezigd:

1°. Wanneer de nadruk in de zin op de agens valt, gaat de agens vooraf aan het werkwoord en wordt dan door een *um*-vorm gevolgd, bv: *Iatu Seba mpembamban len kalena*: „De Aap wierp zijn lichaam voortdurend tegen den grond”. *Na aku ikande:* „Ik eet zo”. *Iate Pa'daraŋan ungaragai toban bassi*: „Pa'daraŋan maakte een ijzeren kooi”.

Na den an untittalan wai: „Hij heeft een hond, die geld poept”.

2°. Na bijwoordelijke bepalingen en voegwoorden van tijd, die met het volgende w.w. in samenstelling verbonden worden en het pronominaal prefix naar zich toetrekken. In deze gevallen heeft de *um*-vorm de betekenis van onze Infinitief bv: *Natikaraimi unanu'i toe bonde*: „Zij haastte zich het katoen af te spinnen”, *Kumane ikande:* „Eerst dan eet ik ze”. *Natontoi baŋ mbalukanni*: „Voortdurend maar verkocht ze die”. *Nanaŋkamo ikande:* „Nadat hij ze gegeten had”. *Namaŋka utanni*: „Nadat zij het gebraden had”.

3°. Wanneer werkwoorden van beweging en werkwoorden, die de betekenis hebben van willen en niet willen, gevolgd worden door een w.w., dat door hetzelfde subject geregeerd wordt. Na deze w.w. is de *um*-vorm vaak op te vatten als Infinitief van doel.

Sulemi lako banuanna mbaai tu ula: „Hij keerde terug naar zijn huis, de slang meenemende”.

Loomi ma'pasa' mbaa tallu wai: „Hij ging markten, drie geldstukken meenemende”. *Tangkuporui untiroko*: „Ik wil je niet zien”. *Kendek-omi mpasusui*: „Zij klom weer naar boven om ze de borst te geven”. *Siappa' saa male ndaka' kande*: „Het trof juist, dat de slang was gaan eten zoeken”.

4°. Na de Futurum en Optatief te kennen gevende conjunctie *la* komt de *um*-vorm veelvuldig voor naast de vervoegde werkwoordsvorm bv:

La unayaina' isinkur: „Ik ga mijn tanden scherpen”.

La ntirona' indo'ku: „Opdat ik mijn moeder zie”.

La nkandena' ampoku: „Opdat ik mijn kleinkinderen opete”.

La ngaragaina' banua: „Ik ga een huis bouwen”.

De vorm, die *um-* ingevoegd heeft is meest intransitief bv: *kumande*: „eten”, de handeling eten verrichten”, *kumua*: „zeggen”, *tumampa*: „de handeling smeden verrichten”, *tumahi*: „wenen, de handeling wenen verrichten”.

De vormen, waarbij *um-* voorgevoegd is, zijn meest transitief, bv: *nkandei*: „het etende”, *nkandena' bo'bo'*: „ik eet gekookte rijst”, *nkunanna'*: „het mij zeggende”, *untampa bassi*: „ijzer smedende”, *untani'i ambe'na*: „zijn vader bewenende”.

Nasitammu: „ontmoeten, tegenkomen” kan zijn object direct regeren, zoals in de zin: *nasitammu da'dua deata te Saredadi*: „twee goden kwamen Saredadi tegen”, maar kan ook in een lossere constructie door middel van *Sola*: „met” met zijn object verbonden worden bv: *Den pissan nasitammu To Buta solo To Kupi*: „Eens ontmoette de Blinde den Lamme”.

Moka: „niet willen” staat naast *noka*, zoals ook *pumala*: „tevergeefs” naast *punala*, *paiman*: „tevreden, welgemoed” naast *painan*, *moron* (*Balepe'* onderaf. *Ma'kale*): „zwemmen” naast elders *noron*.

Ina': „zo pas, zoeven”, *Ma'kale nina'*, *Mebali*: *inena'*, *Bua Kayu*, *Rano*: *nena'*, *Duries*: *ma'ena'*. Dezelfde klankwisseling vertoont het woord *inan*: „plaata”, dat in het *Ma'kale'se* in de districten *Mebali* en *Rano*: *anenan* luidt, *Gandañ Batu*: *animan*.

Ben ba'ina': „Geef ze mij maar”; vaak worden particels als *bañ*, *mo*, *ten* met het werkwoord in samenstelling verbonden en de pronominale suffixen achter die particels aangehecht bv: *denmo*: „ik ben er”, *loo bañko*: „ga jij maar”, *urrumbu lenna'*: „mij steeds dwarsbomend”.

Periu: „een rijstveld bewerken, het gras er uit omwoelen en omwerken”, *meriu*: „gras halen”.

Tombañ: „modderkuil, waarin zich de buffels wentelen”, *men-tombañ*: „zich vuil maken”, *natombañi*: „iemand vuil maken, bemorsen”.

Patiroanna': „Toon ze mij”. Het causatief prefix *pa* komt in het *Tae'* voor in verbinding met het suffix *-an*, waarbij *an* te kennen geeft, dat men de handeling doet geschieden ten behoeve van, over, aangaande, met, door middel van een persoon of zaak: bv: *patuoanna' adiñku*: „maak mij mijn jongere vuster weder levend”; *pasuleanna' penaanna*: „doe mij haren adem weder terugkeren”; *kandean serre' dipañianni tu ambe'na*: „een katte-etensbakje werd voor haar vader neergezet”.

Ook l
krijgen, w
geschieden
geschiedt:
duivenen
de vorst p
een water
deze ijzer

Iamm
ook voor a
Een vorm
m en de v

Sipa'o
„zitten, g

Napee
rijst: nape

Lahan
meer naar

Pañac
wijzen”:
wordt doo
leer (van

Nala-

Barin
geen ook
(onderafd.

Kadañ

Da' „

Kum

Sugi'
uit mo +

Deze
persoon: a

Bua'-
voorkomet
zegen voor
dl. 60, bl
verrichten

Ook kunnen de met *pa-* gevormde causativa het suffix *-i* aangehecht krijgen, waarbij *-i* te kennen geeft de plaats, waar men de handeling doet geschieden, in, op, aan, ten, opzichte van wien of wat de handeling geschiedt: *Umpasolai tu tallu bu'ku' tu tallu manuk*: „Zij voegde het duivenel bij het kippenel”; *den pissan napatahi datu Pottala*: „eens had de vorst geld uitgeleend aan Pottala”; *napatamai busso*: „zij deed ze in een watervat”; *pasilasa-lasai kalemu te toban bassi*: „pas je lichaam in deze ijzeren kooi, probeer, of je lichaam in deze ijzeren kooi past”.

Iammupeparei: ia komt behalve in de functie van pers. v.n.w. 3e pers. ook voor als voegwoord in de betekenis van: „het is; het is dat, wanneer”. Een vorm als *iammupeparei* laat zich ontleden in *ie*, de nasale voorslag *m* en de w.w. vorm *mupeparei*.

Sipa'dokko-dokkoan: „tegenover elkaar gezeten zijn”; *ma'dokko*: „zitten, gezeten zijn”; *no'ko*: „zitten”, *no'koran*: „zetel”.

Napealahi: „zij borg op in de rijstschuur: *alahi*”; opbergen van de rijst: *napakissin*.

Lahan: „naar boven”; *tan lahanmo alah tallu*: l.t.l.: „het ging niet meer naar boven in drie rijstschuren”.

Pañadaranna: „onderwijs, lering, strekking”; *mañada*: „onderwijzen”; *melada*: „leren van den leerling”, *peladaran*: „les, die geleerd wordt door den leerling”; *koada'i*: „ik onderwijs het”, *koepelada'i*: „ik leer (van den leerling) het” vgl. Boeg.: *ada* Mal.: *ad'ar*.

Nala-nala: „zowel — als”; *nala* is een *um*-vorm van *ala*: „nemen”.

Barinn: „klein, fijn”, ook in de betekenis van „de kleine man”, hetgeen ook de betekenis kan zijn van: *bitti* of *baitti*: „klein”, Rante Balla (onderafd. Palopo): *bit'u*, vgl. Boeg.: *bait'u*.

Kodake: „slecht”, ook in de betekenis van „gering”.

Da: „niet (vetatief)”, ook *dandi*, *dañgi*, *nandi*.

Kumua: „zeggende” leidt de gesproken of aangehaalde woorden in.

Sugi'mo: „ik ben rijk”. Het *mo* dat zich achter *sugi* bevindt, bestaat uit *mo* + hamzah.

Deze hamzah vertegenwoordigt het pronominaal suffix van de 1e persoon; *a*, welks *a* na de *o* is uitgevallen.

Bua'-raka: „wat is er aan te doen, wat zou het”; *bua*, Mal.: *buat*, ook voorkomende in het woord *ma'bua*: reeks ceremoniën verrichten om zegen voor mens, dier en gewas te verwerven (zie J. Kruyt in T. B. G. dl. 60, blz. 45 vlgd. en blz. 161 vlgd.); *ma'bua* betekent dus: „doen, verrichten, een plichtigheid verrichten” en heeft dus dezelfde betekenis-

nuance als Mal.: *bekerd'a*, vgl. ook Rottinees: *fua*: „feest” *Sangbua'*: „gemeenschap, die hetzelfde *bua'*-feest viert”. Ook sommige dorpen dragen de naam: *Sangbua'*. Als titel van onderdistrictshoofden komt *kapala bua'* voor.

Nala, bestaande uit het pronominale *na* en de conjunctie *la*: „opdat” heeft de betekenis: „zal zijn, dat”. In het Ma'kale'se luidt het woord: *na'la*.

Mpoapa: „geven om, nodig hebben, tot het zijne maken” bv. *to tae' tau umpoapai*: „iemand om wien de mensen niets geven”; *tae'mo apa dipoapa*: „er is niets meer, wat men nodig heeft, waarom men geeft”. *Apa* is vragend voorn.-woord: „wat” en ook onbepaald vnw. „wat, iets”: *apanna tau*: „hetgeen aan anderen toebehoort”. Ook de verdubbelde vorm: *apa²* wordt als onbepaald vnw. gebruikt.

Te mai betekent eigenlijk: „deze hierheen”, het wil met nadruk zeggen: „deze hier”.

Gau': „gedrag”, ook: „cultus, plechtigheid”; *ma'gau'*: „een plechtigheid verrichten”, *umpogau'*: „doen”, *pengauran*: „daad”, vgl. Boeg.: *gau'*.

Upa': „lot, geluk”, *maupa'*: „gelukkig”, *kama-uparan*: „geluk” vgl. Mak.: *upa'*, Boeg. *upe*.

Mendadi met voorgevoegd *me* + neusklank heeft de betekenis van „worden”; *dadi* betekent: „geboren worden”; na een voorafgegaan voorstel heeft *da'di* de betekenis van: „goed, het zij zo, aangenomen”.

Napenkilalai: „hij brengt zich te binnen”, *nakilalai*: „hij herinnert zich”, *napakilala*: „hij brengt in herinnering, herinnert iemand aan”.

Dako, verkorting van *dakopa*: „wacht, straks”. Ma'kale: *dauppa* en *doppa*, *Dakopa* betekent eigenlijk: „niet (vetatief) jij nog, nog niet”.

Spreekt men heel beleefd, dan gebruikt men *daki'pa* l.t.l.: „niet U nog, nog niet UED.”, waar *ki'* de verkorting is van *kita*, de zeer beleefde vorm van het pers. vnw. 2e pers. ekv.

In *dakopa* is echter de oorspronkelijke betekenis verloren gegaan, zodat het ook gebezigd wordt tegenover de personen, die men overigens met *kamu* en *kita* aanspreekt.

Ada
Langi, a
Sara
Boega
nenekja
Ala, Bo
Paloem
nenekja
Aka
nceng K
scorang
Anak it
aerdjanj
Kalan k
dipasar,
orang d
radja di
hendak
kepasar
sendiri.
dan Tal
hamban
benar, t
hamba
datang
Doea, is
datang.
Karseng
ketanah
disoeroe
Ket
ahan m
bagaike

Hikajat Karaeng Doea

terkarang oleh

M. B. MANEMBOE

kepala Sekolah Zending di Rante Pao.

Ada seorang laki-laki bernama *Palairan*. Isterinja bernama *Kiding Langi*, anak *Emba Tae* dari *Sesean*. Kedoeanja beranak:

Saredadi, *Patiang Boro* di *Boentoe Bongga To Saloe* di *Saloe*, *Bongga To Rano* di *Rano*, *Bongga To Napo* di *Napo* *Lambe'soesoe*, neneknja orang *Pangala' Bangkele Kila'*, neneknja orang *Akoeng*, *Pan Allo*, *Bobong Langi'*, neneknja orang *Bitoeang*, *Sallekoendai* di *Awan Patoean Langi'* (*Sallemanik*) neneknja *Baroe'npoe'*, *Pong Ramang*, neneknja orang *Piongan*, *Patikken* di *Bambaloe*.

Akan *Saredadi* itoe pergi memboeat roemah dan berkeboen digoe-nceng *Karooa*. Bininja babi Seëkor. Waktoe babi itoe beranak, lahirlah seorang anak laki-laki, jang dinamainja: *Karaeng Doea* dan *Tali Siba'ba'*. Anak itoe lekaslah besar dan ketika kedoeanja soedah 'akil balig, kerdjanja pergi mendjoeal rotan dipasar *Bembe-bembe'* (*Batoe Papan*). Kalau kedoeanja berdjalan pergi kepasar, biasa membawa tombak. Tiba dipasar, tombaknja ditikamkannya kepada batoe, jang menghérankan orang dipasar itoe. Chabar tentang kesaktiannja kedengaran kepada radja di *Palopo*. Apabila radja mendengar hal itoe, rebahlah hatinja, hendak melihat orang sakti itoe, sehingga terpaksa ia moedik kepasar *Bembe-bembe'* hendak melihat hal itoe dengan matanja sendiri. Dari pagi radja menoenggoe datangnja *Karaeng Doea* dan *Tali Siba'ba'*. Tengah naik mata hari berkatalah radja kepada hambanja: „Chabar, jang kamoe chabarkan kepadakoe itoe, boekan benar, tengoklah; soedah tinggi hari orang itoe tida' datang". Sembah hamba itoe: „Ja toekoe Sjah 'alam! Chabar itoe benar, melainkan datangnja itoe tiada lama lagi. Tiba-tiba datang andjingnja *Karaeng Doea*, lalo kata hamba itoe: Lihatlah Sjah 'alam! andjingnja soedah datang, tentoe sebentar djoega ia datang. Tiada berapa lama, tampaklah *Karaeng Doea* memikoel rotan masoek pasar. Rotannja didiempaskannya ketanah dan tombaknja ditikamkannya kebatoe. Héranlah radja, lalo disoeroehnja pesoeroehnja membawa sirih pinang kepada *Karaeng Doea*.

Ketika ia lihat kiriman radja, berkatalah ia: „Haramlah bagaikoe akan makan sirihnja radja, karena sirih pinang hoetan, jang halal bagaikoe. Disoeroeh radja panggil *Karaeng Doea* itoe. Apabila sampailah

Karaeng Doea kehadapan radja, lekaslah ditegoer oléh radja, titahnja: „Soekalah dalam hatikoe bersoeamikan dikau, hai Karaeng Doea bagai mana pikiranmoe?”

Sembah Karaeng Doea: „Meskipun sekarang manoesia sadja, maloelah hamba, lebih-lebih Sjah 'alam amat maloelah hati hamba karena babilah iboe hamba”. Titah radja: „Baik kajoe, baik binatang iboemoe melainkan soekalah hatikoe bersoeamikan dikau”. Diangkat oranglah Karaeng Doea, dinaikkan keatas koeda, laloe dihantar ke Palopo, mendjadi soeami radja Palopo.

Berapa lamanja kemoedian dari pada itoe, moediklah Karaeng Doea menjamboet iboenja, dibawanja milir ke Palopo, dikoeroengnja didalam roemahnja, diberi makan dengan sepatot-patoet.

Sekali peristiwa orang Palopo memboeat ramaian. Dalam ramaian itoe, dibantai orang banjak babi. Melihat hal, jang demikian marahlah Karaeng Doea sehingga oléh marahnja diambilnja soeatoe kerandjang, ditangkapnja mata hari, diisinja kedalam kerandjang itoe, disimpennja didalam roemahnja.

Mendjadilah gelap dalam seloeroeh Palopo tiga boelan lamanja sehingga amat soesah hatinja ra'ijat Palopo.

Ada seorang bernama Dana' masoek dalam roemah Karaeng Doea. Ia membawa daoen pakoe, laloe reboes daoen pakoe itoe didapoernja Karaeng Doea. Waktoe ia makan daoen pakoe itoe, dilihatnja ada seekor babi betina dikoeroeng dalam roemah, maoe keloeat amat ingin melihat pakoe, jang dimakan oléh Dana' itoe. Keloeatlah Dana' sambil berteriak sependjang lorong, katanja: „Tobat-tobatlah kita, djanganlah makan daging babi, karena benarlah iboe Karaeng Doea itoe babi. Moelailah waktoe itoe orang Palopo mengoesir babi dari kampoeng dan berpantang makan babi. Laloe Karaeng Doea lepaskan mata hari sehingga sianglah poela seloeroeh Palopo.

Demikian moelanja sehingga orang Palopo tida' makan babi, laloe mendjadi Islam. Kalau Karaeng Doea itoe soedah tinggal di Toradja, tentoe orang Toradja sekarang Islam.

Er w
Kidiri La
de volgen
Salu, Bo
voorvader
de lieden
vader van
vert.), Sa
Lahi (Sal
district va
Pioñan (P
te Bambak
op het Ke
zich een v
geboren: i
werden sp
verkoop
zij naar d
aangekom
wekte van
Het g
Palopo. T
wonderme
bembe' mo
af wachtte
de zon hal

¹⁾ Een

²⁾ Naa
streek dit v

De Geschiedenis van Karaeng Dua

door

M. B. MANEMBOE

Zendingsonderwijzer te Rante Pao

uit het Maleis vertaald

door

Dr. H. VAN DER VEEN.

Er was eens een man, *Palairan* geheten. Zijn vrouw was genaamd *Kidiri Lani'*, een dochter van *Emba Tau*, van de *Sese'an*.¹⁾ Zij hadden de volgende kinderen: *Saredadi*, *Patian Boro* te *Buntu*, *Boŋga To Salu* te *Salu*, *Boŋga To Rano* te *Rano*, *Boŋga To Napo* te *Napo*, *Lambe'susu*, de voorvader van de lieden van *Paŋala'*²⁾, *Baŋkele Kila'*, de voorvader van de lieden van *Akuŋ* (district *Tikala* vert.), *Paa Allo*, *Boboŋ Lani* de voorvader van de lieden van *Bituan* (een district ten Westen van *Paŋala'* vert.), *Sallekundai* te *Awan* (onderdistrict van *Paŋala'* vert.), *Patoran Lani* (*Sallemanik*), de voorvader van de lieden van *Barumpu'* (onderdistrict van *Paŋala'* vert.), *Poŋ Ramaŋ*, de voorvader van de lieden van *Pionan* (district ten W. van de hoofdplaats *Rante Pao* vert.), *Patikkan* te *Bambalu* (district *Pionan* vert.) *Saredadi* maakte zich een huis en akker op het *Karua* gebergte (in het district *Bituan* gelegen vert.). Hij nam zich een varken tot vrouw. Toen dat varken baarde, werd er een jongen geboren: *Karaeŋ Dua* geheten en een andere *Tali Siba'ba'*. Die kinderen werden spoedig groot en toen zij volwassen waren, was hun bezigheid het verkopen van rotan op de markt *Bembe-bembe'* (*Batu Papan*). Wanneer zij naar de markt gingen, namen zij steeds een lans mee. Op de markt aangekomen, staken zij die in een steen, hetwelk de verwondering opwekte van de mensen op de markt.

Het gerucht omtrent hun wondermacht drong door tot de vorstin te *Palopa*. Toen de vorstin daarvan hoorde, overviel de begeerte haar die wondermensen te zien zodat zij stroomopwaarts naar de markt *Bembe-bembe'* moest om die zaak met haar eigen ogen te zien. Van den morgen af wachtte de vorst op de komst van *Karaeŋ Dua* en *Tali Siba'ba'*. Toen de zon halverwege de middaghoogte was, zeide de vorstin tot haar slaven:

¹⁾ Een berg ten N. W. van de hoofdplaats *Rante Pao* vert.

²⁾ Naam van een district ten N. W. van de hoofdplaats *Rante Pao*, uit welke streek dit verhaal afkomstig is.

Het bericht, dat jullie mij hebt medegedeeld is niet juist, zie maar, de zon staat al hoog aan den hemel en die mannen komen maar niet". De slaven zeiden: „O vorstin, gebiedster der wereld, dat bericht is wel juist, het zal niet lang meer duren, of zij komen".

Eensklaps kwam de hond van Karaen Dua aan, daarop zeiden de slaven: „Zie vorstin, hun hond is er al, straks zullen zij ook komen". Niet lang daarna kwam Karaen Dua op de markt aan, rotan dragende. Hij wierp zijn rotan op de grond neer en stak zijn lans in een steen. De vorstin verwonderde zich, daarop beval zij haar gevolg sirih en pinang naar Karaen Dua te brengen. Toen hij de gave van de vorstin zag, zeide hij: „Het is mij verboden sirih van een vorst te kauwen want ik mag slechts sirih en betel uit het bos gebruiken. Daarop gelastte de vorstin dat Karaen Dua geroepen zou worden.

Toen Karaen Dua voor de vorstin verscheen, wees de vorstin hem vlug te recht, zeggende: „Ik begeer in mijn hart u tot gemaal te nemen, Karaen Dua, hoe denkt ge daarover?"

Karaen Dua zeide: „Hoewel ik nu wel maar een mens ben, ben ik beschaamd, wat meer is, zeer beschaamd, omdat mijn moeder een varken is".

De vorstin zeide: „Al ware een boom of een ander dier uw moeder, ik begeer slechts u tot gemaal te nemen". Men liet nu Karaen Dua een paard bestijgen en geleide hem naar Palopo en hij werd daar de gemaal van de vorstin.

Eenige tijd daarna ging Karaen Dua stroomopwaarts zijn moeder afhalen en bracht haar naar Palopo. Hij sloot haar in een omheinde ruimte op in zijn huis en gaf haar naar behoren te eten.

Het gebeurde nu eens, dat de Palopoërs een feest vierden. Op dat feest werden veel varkens geslacht. Dat ziende vertoornde Karaen Dua zich, zodat hij in zijn toorn een mand nam, de zon opnam en die in de mand zette.

En nu bewaarde hij haar in zijn huis. Eens kwam iemand, *Dana*¹⁾ genaamd het huis van Karaen Dua binnen. Hij bracht varenblaren en kookte die op de haard van Karaen Dua.

Toen hij die varenblaren at, zag hij dat er een zeug in de omheinde ruimte in het huis was, die er uit wilde gaan, begerig geworden zijnde, ziende de varens, die Dana at.

Dana liep toen het huis uit, alle wegen langs schreeuwende: „Bekeert U, wij moeten ons bekeren, eet geen varkensvlees, want de moeder van Karaen Dua is een varken".

¹⁾ Deze Dana is de Uilenspiegel in de Uilenspiegelverhalen, die in het district *Panala* spelen. Zie onder het verhaal van *Pottak*. In dit verhaal speelt hij de rol van den man die raad weet te schaffen in de moeilijkheid.

Van dat ogenblik af, joegen de Palopoërs de varkens uit de dorpen en hielden het eten van het varken voor verboden. Daarop liet Karaen Dua de zon weer los, zodat het weer licht werd in geheel Palopo. Zo geschiedde het dat de Palopoërs geen varkensvlees aten en Moslim werden. Wanneer Karaen Dua in het Toradjaland zou gebleven zijn, zouden de Toradja's heden Moslim zijn.

II. ULELEAN TO BUTA SOLA TO KUPU.

„HET VERHAAL VAN DE BLINDE EN DE LAMME”

medegedeeld door

Nari van Kondohan, landschap Tikala, Rante Pao.

Inleiding.

Het verhaal van de Blinde en de Lamme is een welbekend type in de Indonesiese letterkunde.

De trekken van het bedriegen van het bosmens en hoe de ogen van den Blinde geopend worden en de Lamme weer kan lopen, vindt men in wat andere vorm terug in No. 55 van de Rottineesche teksten door Prof. Jenker, blz. 72 van de Vertaling.

Daar wordt verhaald van een Blinde en een Dove, die een aantal reuzen weten te bedriegen door hun een ezelsnuit voor te houden, als zijnde hun eigen hoofd. Nadat dit gelukt is, krijgen zij ruzie met elkaar en dan krijgt de Dove een paar klappen om de oren, waardoor hij het gchoor terugkrijgt en geeft de Dove den Blinde een stomp op de ogen waardoor dezen de ogen opengaan en hij kan zien.

Het Loda'se verhaal: „Puntgat, Breedhand, Blindoog en Doofoor” (Loda'sche Teksten en verhalen door M. J. van Baarda No. 4, B. K. I. dl. 56, 1904, blz. 413 vgl.) verhaalt van twee jongens Blindoog en Doofoor, die bij het huis van een mensetende reus aankomen. De bewoner is niet thuis en zij klimmen naar boven en gaan het huis in.

Wanneer de reus terugkomt, gaan zij zich in kracht en in vermogen met hem meten. De reus trekt zich een tand uit en smijt er mee, het knalt als de donder. De jongens smijten met een reuzenschelp, als zijnde hun tand en dat knalt ook als de donder. Dan zullen zij met hun schaamharen gaan smijten. De reus smijt er mee en het dreunt als de donder. De jongens smijten met een dorre liaan die zij onderweg hebben meegenomen en die geeft eenzelfde dreunend geluid. De reus gaat dan vol vrees op de vlucht. Bij het verdelen van de goederen van de reus krijgen zij ruzie en slaan elkaar en zo worden beide normale mensen.

Het verhaal van de Blinde en de Lamme in de door A. Mathysen uitgegeven Fabels en Volkslegenden van *Bela* (Timor), Vrh. B. G. dl. LXI 2e stuk, 1915, blz. 41 verloopt wat anders. Den Blinde gaan de ogen open door het bijten en rukken aan pezig vlees, hij ziet dan, dat de Lamme hem bedrogen heeft door hem enkel pezen en beenderen als zijn deel voor te zetten. Hij gaat den Lamme te lijf en werpt hem in het water. Door de spartelingen, die de Lamme in het water maakt, worden zijn benen recht.

Tekst met Vertaling.

Uleleann to Buta sola To Kupi'.

Den pissan nasitammu To Buta
sola To Kupi' dio tanga lalan.
Nakuami To Buta: „Mukitta sia-
raka Kupi'?”

Nakuami Kupi': „Kukitta sia”.
Nakuami Kupi' lako Buta: „Muis-
san sia-raka lumiŋka Buta?”
Nakuami: „Kuissan sia”.
Nakuami Kupi': „Sompona' kutiro
lalan”.

Nakuami Buta: „Iamo”.
Nasompoi Buta.

Namale lumiŋka lambi'ni poenti
tasak.

Nakua Kupi': „Ba'tu apa inde doo
mariri?”

Nakuami Buta: „Alaanna', ku-
kaka'i”.

Nakaka'i To Buta.

Nakuami: „Iamo kikande loo maŋ-
kambi' te, toŋkibitti”.

Naalami nakandei.
Lambi'-omi ulaŋ bulu.

Verhaal van den Blinde en den Lamme.

Eens ontmoetten de Blinde en de
Lamme elkander onderweg.

De Blinde zeide: „Kun je zien,
Lamme?”

De Lamme zeide: „Ik zie wel”.

De Lamme zeide tot den Blinde:
„Kun je lopen, Blinde?”

Hij zeide: „Dat kan ik wel”.

De Lamme zeide: „Draag mij dan
op de schouder, ik zie de weg
wel”.

De Blinde zeide: „Goed”.

De Blinde droeg hem nu op de
schouders.

Zij gingen op stap en kwamen aan
rijpe pisangs.

De Lamme zeide: „Wat zou dat
zijn dat gele hier boven?”

De Blinde zeide: „Haal ze mij, dat
ik ze betaste”.

De Blinde betastte ze.

Hij zeide: „Die aten wij, gaande
buffels hoeden, toen wij klein
waren”.

Hij nam ze en at ze.

Toen kwamen zij weer bij een touw
van de vezels van de arènpalm.

Nakuami Kupi': „Apara te tikolik-kolik, Buta?"

Nakuami Buta: „Alaika, kukaka'i".

Naalai Kupi', nakaka'i Buta.

Nakuami: „Iamo dipa'ulañan te tonkiloo mañkambi".

Malemi nabaa.

Ullambi'-omi pesese.

Nakuami Kupi': Apara te pandil-lak-dillak?"

Nakuami Buta: „Alaanna', kukaka'i".

Naalami Kupi'. Nakaka'i Buta.

Nakuami: „Iamo diparriuan uma te".

Male-omi nabaa.

Lambi'-omi gandañ.

Nakuami Kupi': „Apa te melenten-lenten?"

Nakuami Buta: „Alaanna', kukaka'i".

Napakaka'i Kupi'.

Nakuami Buta: „Iamo gandañ te dipannoni".

Male-omi nabaa.

Ullambi'mi pamomboñ to Lampuñ ntiromi ta'-pian.

De Lamme zeide: „Wat is dit gekronkelde hier, Blinde?"

De Blinde zeide: „Haal het maar eens, dat ik het betaste".

De Lamme haalde het, de Blinde betaste het.

Hij zeide: „Dit werd als touw gebruikt, toen wij buffels gingen hoeden.

Zij gingen er mee weg.

Zij kwamen daarop weer bij een *pesese* (een gereedschap, bestaande uit een ronde steel en ijzeren schopje van onderen, waarmee het rijstveld bewerkt wordt).

De Lamme zeide: „Wat is dit blinkende?"

De Blinde zeide: „Haal het mij, dat ik het betaste".

De Lamme haalde het.

De Blinde betastte het.

Hij zeide: „Hiermee wordt het rijstveld bewerkt".

Toen gingen zij er weer mee weg.

Zij kwamen nu weer bij een trom.

De Lamme zeide: „Wat is dit heen en weer rollende?"

De Blinde zeide: „Haal het mij, dat ik het betaste".

De Lamme gaf het hem te betasten.

De Blinde zeide: „Dit is een trom, die geslagen wordt.

Zij gingen er weer mee weg.

Zij kwamen bij het buffelpad van een Bosmens en zagen kaf (liggen).

(Pamomboñ is een smalle kloof tussen twee heuvelwanden in, waarlangs men de buffels vroeger buiten de verschaning om het huis naar beneden naar de

Namale tama-Saemi tama alań,
ma'dokkomi do alań.

Ma'peagimi, tae' sae ampu banua.

Nakendek lańan banua, kondemi
bo'bo' do.

Nanańka kumande malemi tama
inan.

Natiro sambu', nasialaini, nadidu'-
duk, namalolo tu Kupi'; na dika-
rama tu Buta namillik.

Ta'kala saemi tu To Lampuń.
Nakuami To Lampuń: „Anak dea-
tarakoka mudora banuańku?”

Nakuami Buta sola Kupi': „Anak
deatana”.

Nakuami To Lampuń: „Umba be-
luakmu?”

Nabuańanni ulań bulu.

Nakuami To Lampuń: „Anak
deata tońan”.

Nakuami To Lampuń, nakuaomi:
„Umba isimmu?”

Napakittanni pesese.

Nakua To Lampuń: „Anak deata
tońan”.

Nakuami To Lampuń: Ma'ka-
dako”.

Napannoni gandań.

Malemi To Lampuń sisarak-sarak.

velden bracht en weer maar bo-
ven terugvoerde.).

Zij gingen er in. Er binnenin geko-
men bij de rijtschuur, zetten
zij zich daarop.

Zij wachtten, maar de heer des hui-
zes kwam niet.

Zij gingen het huis in en aten rijst
boven (in het huis).

Nadat zij gegeten hadden gingen
zij het slaapvertrek in.

Zij zagen een mannensambu' en
trokken er met z'n beiden aan
en de Lamme werd (aan z'n be-
nen) gerukt, zodat hij recht (ter
been) werd; en de Blinde werd
gekrabt, zodat (zijn ogen) open
gingen.

Daarop kwam het Bosmens.

Het Bosmens zeide: „Zijn jullie
godenkinderen, jullie daarboven
in mijn huis?”

De Blinde en de Lamme zeiden:
„Ik ben een godenzoon”.

Het Bosmens zeide: „Waar is je
haar?”

Zij wierpen hem het touw van aren
palmvezel toe.

Het Bosmens zeide: „Een echt
godenkind”.

Het Bosmens zeide, hij zeide
wederom: „Waar zijn je tan-
den?”

Zij lieten hem de pesese zien.

Het Bosmens zeide: „Een echt
godenkind”.

Het Bosmens zeide: „Spreek”.

Zij sloegen op de trom.
Toen ging het Bosmens weg, zich
van hen verwijderend.

in he
dat i
weer
kenni
„Kun
antw
sia-re
Kuis
schou
derer
„op c
tonti
drage
het h
hoofd

ging
„veze
van
Tae'

te en
vóór
betek
van
tonne
conju
druk
„een

ook p

zijn p
„war
kent

Aantekeningen.

Mukitta sia-raka: „Kun je wèl zien?" Het pers. vnw. 3e pers. *sia* is in het Tae' geworden tot een nadruk-tekennengevende particeel die uitdrukt, dat iets wèl zo is in een zin, die het antwoord is op vraagzin of een weerlegging van een voorafgaande uitgesproken of veronderstelde ontkenning. In het aangehaalde voorbeeld vraagt de Blinde den Lamme: „Kun jij wèl zien" in tegenstelling tot zichzelf, waarop de Lamme antwoordt: *Kukitta sia*: „Ik zie wèl". De Lamme vraagt dan: „*Muissan sia-raka luvuinka?*" „Kun jij wèl lopen", waarop de gevraagde antwoordt: *Kuissan sia*: „Ik kan wèl".

Sompo betekent: „op de beide schouders dragen"; *lamba*: „op de ééne schouder aan een draagstok pikoelen"; *bule*: „met z'n tweeën of meerderen aan een stok of en op een draagbaar (Tae' *bulean*) dragen"; *passan*: „op de schouder tegen de nek aan dragen"; *kepak*: „op de heup dragen"; *tonti*, Rano (Ma'kale): *totti* en *tito*: „iets aan een touwtje in de hand dragen"; *rene'*: „in een korf op de rug dragen, waarvan de banden om het hoofd geslagen worden"; *koloñ*: „op de nek dragen"; *duduñ*: „op het hoofd dragen".

Bulu: „lichaamshaar, veren van vogels" heeft ook vaak met verzwijging van het bijbehorende tweede lid: *induk*: „arènpalm" de betekenis van: „vezels van den suikerpalm"; *bula'*: „genoemde vezels"; *kadende'*: „touw van éénmaal ineengedraaide arènvezels". *Ulañ*: „touw"; *tali* heeft in het Tae' de betekenis van: „hoofdband".

Toñkibitti': „toen wij klein waren". De aanwijzende voorn. woorden *te* en *to* treden ook als conjunctie op en komen dan proclities te staan vóór een vervoegde w.w. vorm, welke geprenasaleerd wordt. *to-ñ-kibitti'* betekent dus l.t.l. „het, dat wij klein waren". Door het veelvuldig gebruik van vormen als: *tennadadi*, *tonnadadi*: „toen het geschiedde", *tennatiro*, *tonnatiro*: „toen hij zag", hebben zich: *tenna* en *tonna* tot zelfstandige conjuncties ontwikkeld. Als zelfstandig woord komt *tonna* voor in de uitdrukking: *tonnanu*: „vroeger, weleer", samengesteld uit *tonna* en *anu*: „een zekere, die en die".

Ook het pers. vnw. 3^e pers.: *ia* komt als conjunctie voor; het wordt ook proclities voorgevoegd vóór een geprenasaleerde vervoegde w.w. vorm.

Deze voorgevoegde nasaal wordt door de volgende medeklinker naar zijn geslacht overgebracht: bv. *ia-ñ-kutiro*: „wanneer ik zie"; *ia-m-mutiro*: „wanneer je ziet"; *ia-n-natiro*: „wanneer hij ziet". In deze vormen betekent *ia* eigenlijk: „het is dat".

Ook *ianna* is door het veelvuldig gebruik tot een zelfstandig voegwoord

geworden. Uit *ianna* is *enna* ontstaan, dat thans meer gebruikt wordt dan het oudere *ianna*.

Eenzelfde samentrekking van *ia* tot *e* vertoont *den*, dat uit *dian* is ontstaan.

Tonna en *tenna* hebben uitsluitend tijdaanwijzende betekenis, *ianna* en *enna* hebben ook voorwaardelijke betekenis.

Ook het voegwoord *ke*: „wanneer en indien” en het ontleende *tempo*, dat vaak tot *pempo* wordt: „ten tijde, sinds” worden steeds door een geprenasaleerde vervoegde w.w. vorm gevolgd, bv. *kenkutiro*: „wanneer ik zie”, *tempo ikudadi*: „sinds ik geboren ben”.

Alaika: „haal het eens”. In Imperatiefvormen heeft *ka*, dat ook vraagpartikel is, de functie het bevel wat te verzachten, zoals *lah* in het Maleis; bv.: *tiukannika*: „grijp het eens”, *benna'ka*: „geef het mij eens”, *ade'ka*: „zeg eens”.

Iamo dipa'ulaan te: „Dit werd als touw gebruikt”.

Hier is het aanw. vnw. *te* van *iamo*, waarmede het meestal verbonden is, gescheiden door het tussengevoegde werkwoord. Eveneens ook in: *iamo diparian uma te*: „Hiermee wordt het rijstveld bewerkt”. In de zin: *iamo gandañ te dipannoni*: „Dit is een trom, die geslagen wordt” is *te* door het substantief van *iamo* gescheiden.

Ta'pian: „kaf” is een an-afleiding van *ta'pi*: „wannen”, waarin de an-afleiding het resultaat van de handeling te kennen geeft.

Ma'peagi of *ma'piagi*: „wachten, de termijn of het tijdstip trachten te bereiken”; *agi*: „een termijn of tijd vaststellen” *naagianni*: „hij rekende uit ten opzichte van”; *agi* en *agi²*: „ongeveer”; *agi sañbulanmo*: „ongeveer een maand reeds” vgl. Boeg. *agi* = *aga*: „wat?”, *agi³*: „wat het ook zij”.

Ampu: „heer, eigenaar van” komt in enkele samenstellingen voor, als *ampu banua*: „heer van het huis”, *ampu padañ*: „heer van de bodem, de god van de bodem”; *naampui*: „hij bezit het”.

Inan: „slaapvertrek”, *inan* betekent eig. plaats” en is in de bovengenoemde betekenis een verkort *inan mamma'*: „slaapplaats”. De Toradja-huizen zijn met de voorgevel naar het Noorden gericht. De ruimte vóór de voorgevel onder het overhangende naar boven schuin toelopende dak een soort van gallerij, die vaak afgeslut is, heet: *tando'*, ook wel *paladan* en *bo'do'* (*sangalla'*, *Ma'kale*), of *tambiñ* (*Kesu'*, *Rante Pao*). *Paladan*, is meestal de naam voor erf, in het Ma'kale'se *tarampak*, eig. rand van iets betekend. In het huis treft men vóór een vertrek aan, dat ook *tando'* heet, of *paluañ* of *panimpañ*. Het middenvertrek, waar de haard zich bevindt heet: *sali*, welk woord: „vloer” betekent. Dat middenvertrek is

lager gelegen dan het vóór- en achtervertrek. Het in het Zuiden gelegen slaapvertrek heet *inan* of *sumbuñ*, welk wordt in het Tae': „aaneenvoegen, aaneenlassen” betekent.

Nasialai: „van elkander afhaken, elkander ontrukken”; *nasiala mase*: „elkander liefde afhaken, elkander liefhebben”.

Mudora bannaku: „jullie daarboven in mijn huis”.

Dit is weer een voorbeeld van de samenstelling van een voorzetsel met een substantief, vóór welke samenstelling het pronominaal prefix geplaatst wordt.

Evenals bij de op blz. 285 van M. Z. G. dl. 60 genoemde voorbeelden is het voorzetsel hier door de enclitica van het volgend substantief gescheiden.

Ma'kada: „spreken, woorden uiten”; *napa'kadai*: „hij richt het woord tot”, *sipa'kada*: „met elkander spreken”, *napokadanni*: „hij zegt tot”.

III. ULELEAN POTTORI TONDON POTTORI BATA ULUNNA. „HET VERHAAL VAN POTTORI, DE GESLAGENE, POTTORI OP WIER HOOFD GEHOUDEN WERD”

medegedeeld door

Nari van Kondohan, landschap Tikala, Rente Pao.

Inleiding.

Dit verhaal is er een uit een reeks van verhalen, die het volgende thema gemeen hebben: Een vrouw beledigt haar man en wordt daarom door hem geslagen, zij verdwijnt dan en wordt door haar kinderen gezocht, die na allerlei avonturen hun moeder vinden.

Het verhaal van Pottori Tondon vertelt, dat de vrouw, wanneer zij niets van de jachtbuit van den man krijgt, haar man gaat bang maken door het geluid van de gekko na te bootsen.

Deze trek wordt ook aangetroffen in het verhaal *Balapendo* van *Gandañ Batu* in Ma'kale afkomstig.

Dit verhaal luidt als volgt:

Eens ging een timmerman hout hakken in het bos (een werk, waarbij men moet oppassen de boomgeesten niet te vertoornen). Zijn vrouw ging hem achterna en joeg hem vrees aan met het liedje: „*Tak, pok, Poñ Balimbih* (*balimbih* betekent: „boomhol”) in de bomen, *Poñ Turirik* in het water”. Nadat de man was teruggekeerd, ging hij met een zwaard op zijn vrouw af, doodde haar en wierp haar in een waterplas.

Ook het verhaal: *Pia ditampe*: „De verlaten kinderen” bevat een analoge trek. Het werd in het Ma'kale'se door den Heer D. C. Prins opgetekend. Het verhaalt van een vrouw, die haar man maar op zijn eten laat wachten. Ten slotte wordt de man boos en slaat zijn vrouw met een weeflat op het voorhoofd.

De vrouw verdwijnt daarop in een waterkolk. Haar kinderen, die haar gevolgd zijn, zien haar aan de oever van die plas en omhelzen hun moeder.

Zij stijgt nu langs de regenboog naar den hemel op. Groot geworden, gaan de kinderen hun moeder achterna.

Zij komen dan aan bij een oude man, of vrouw, die zijn (haar) mais en suikerriet aan het bewaken is.

Het oudje wil de lever der kinderen opeten. Wanneer het oudje eens van huis is komt een kip den kinderen raad geven. ¹⁾ Zij moeten zeven luizen roeken, er één neerleggen bij de haard, één bij de drempel van de deur, één op het zolderrek, één in het voorhuis, één onder het huis en één loven aan de gevel van het huis. Die luizen zullen dan antwoord geven, wanneer het oudje de kinderen komt roepen om hen op te eten. Zelf moeten zij in een waringinboom klimmen. Zij volgen die raad op. Het oudje gaat hen zoeken, maar wordt door de luizen op een dwaalspoor geleid.

Eindelijk ontdekt hij de kinderen in de waringinboom.

Deze waringin groeit nu omhoog tot zij tegen den hemel stoot. Zo kunnen de kinderen opklimmen ten hemel. Zij komen daar bij een huis aan en in dat huis zien zij hun moeder. Zij herkennen hun moeder wel, maar de moeder wil hen niet als kinderen erkennen, wanneer zij niet eerst enige proefstukken afleggen: water dragen in een mand, bij welke proef en paling hun te hulp komt door zich in de mand neer te leggen en de openingen met zijn huidslim te bedekken, ²⁾ een mand vol gierstekorrels van de grond oprapen bij welk werk vogels en kippen komen meehelpen ³⁾ en daarna een heuvel en een dal vol keladi uittrekken, bij welk proefstuk wilde varkens komen helpen. ⁴⁾ Na het verrichten van die proefstukken

¹⁾ In het verhaal Pottori Tonden is de zwarte hagedis de randgever der kinderen.

²⁾ Vgl. de gelijke proefstukken, die moesten worden afgelegd in het Bar'e-verhaal: *Sumboli* en *Lagoni*, Bar'e-sprekende Tor. III No. 45 blz. 389 en de daar genoemde parallelen: vgl. ook Indische Gids Februari 1910, blz. 270 en 271.

³⁾ Vgl. Bar'e-spr. Tor. blz. 389 en No. 103, blz. 446 en ook Rottineesche Teksten No. 13 blz. 18 vertaling (het verhaal van het meisje, dat de gedaante had van een poko-le vis).

⁴⁾ Dergelijke proefstukken moesten worden afgelegd door de held in de verhalen die handelen over een hemels wezen, dat getrouwd met een aardbewoner, om een overtredding van den man naar den hemel terugkeert. De man gaat zijn vrouw achterna maar wordt pas na het verrichten van een aantal wonderdaden door haar als haar echtgenoot erkend. Van dit soort verhalen is het verhaal van Polopadañ een der stamvaders der Toradja-stammen het meest bekende type onder de Sa'dan-Toradja's.

worden zij door hun moeder als haar kinderen erkend en blijven dan bij hun moeder in den hemel.

Onder de avonturen door de beide kinderen in het verhaal van Pottori Tondon beleefd, behoort de ontmoeting met het wilde varken, dat de mangga-vruchten opeet, die de oudere broer zijn zusje toewerpt. Dit varken wordt, zoals blijkt uit het verhaal *Pia Biañ*: „De Wezen”, gedood door het een mangga-vrucht toe te werpen, waarin een mes gestoken is. ¹⁾

De beide kinderen — zo gaat het verhaal van Pottori Tondon verder — ontdekken vuur in de verte. Zij gaan er op af en komen aan het huis van *Indo' Orro'-Orro'*, die de beide kinderen wil verslinden. Door list weten zij zich uit het gevaar te redden. Ook in verhalen in Ma'kale in omloop, door den Heer Prins opgetekend, komt een mensenetend wezen voor, *Poñ Orro'-Orro'* genaamd. Zo verhaalt het verhaal van *Girik Buntu sola Girik Bassi*: „Degeen, die bergen omdraait en degeen, die ijzer omdraait” van een wonderkind, *Girik Buntu* geheten, die op één dag honderd bos rijst opeet. Om van die veelvraat af te komen beveelt zijn vader hem een omvallende boomstam op te vangen. Hij brengt die boom rustig naar huis. In de rivier laat zijn vader hem een grote uitgegraven steen opvangen. Die brengt hij ook naar huis. Daarna moet hij zich in een grote kuil begeven en krijgt al de uitgegraven aarde over zich heengeworpen. Hij komt ook daar ongedecrd van af. ²⁾ Dan ontmoet hij *Girik Bassi*. Zij gaan te zamen naar het Noorden en zien daar een huis, dat het huis van *Poñ Orro'-Orro'* blijkt te zijn. ³⁾ De beide gezellen slaan *Poñ Orro'-Orro'* dan met een stuk kokospalmstam dood.

Ook het bovengenoemde verhaal: „De Wezen” verhaalt van een menseneter, *Poñ Orro'-Orro'*, die de lever der beide wezen wil opeten. Zij vluchten in een grot en lokken hem er ook in. De stenen van dat hol dringen zich op hem aan, zodat hij er tussen beklemd raakt en zo aan zijn einde komt.

De wezen trekken daarna naar het huis van zijn vrouw en werpen haar in een kuil.

Een vertaling van dit verhaal door den Heer J. Belkema verscheen in het Zendingsblad: „Alle den Volcke” 14e jaargang No. 3 en 4 (Maart en April 1920).

Vgl. ook het verhaal van de Zeven of Negen Hemelvrouwen, Bar. spr. Tor. III, No. 61, blz. 401.

¹⁾ Dit varken vertegenwoordigt misschien de vader, zoals de moeder in het Bare'e-verhaal van *Tondani*, Bar. spr. Tor. III, No. 93, blz. 430, haar kinderen in de gedaante van een zwijn achtervolgt en dan een lansat-vrucht toegeworpen krijgt, door welke een bamboe vlechtsen gestoken is.

²⁾ Vgl. de overeenkomstige trekken in het verhaal van *Sese ntoala* en de daar genoemde parallellen. Verh. B. G. dl. LX 1e stuk blz. 3 en 8 en het verhaal van den Gulzigwaard V. B. G. dl. LVI 2e stuk.

³⁾ Vgl. de parallel lopende episode in het verhaal *Sese ntoala*, blz. 10.

Poti Orro'-Orro' is dus de man en *Indo' Orro'-Orro'* de vrouw van een mensenetend echtpaar. In het ene verhaal treedt de man, in het andere de vrouw handelend op. In de Bare'e-letterkunde treedt ook zulk een echtpaar op onder de naam van *Ta ntolo* en *Indo i ntolo* (Bar. spr. Tor. III, blz. 416). Uit het willen eten van de lever der kinderen in het Tae'-verhaal blijkt dat men hen als weerwolven denkt. In het Tontemboans wordt zo ook de *Mauweris*, de Menseneter, wel verward met *si Mapo'pok*, een wezen, dat het hart der slapenden opvreet, vgl. *Tae' po'pok*: „vampier” (zie Tontemboansche Teksten, blz. 117 van de vertaling).

Omtrent de figuur van *Indo' Orro'-Orro'* deelde mij de priester *Ne' Kende'* van *Salu* (*Nonoñan*, Rante Pao) mede, dat zij in het bos verblijf houdt. Eens rukte zij de ogen van een zekere *Passundalak* uit, zodat hij blind werd, omdat hij haar bespotten en op haar trad. (*passundalak* betekent: „het weerlichten”). Betreffende *Indo' Orro'* weet men nog mede te delen, dat zij een slechte geest is, die zeer gevreesd wordt, zij houdt zich in de rivieren en in de bossen op en is steeds zwervende; haar lippen staan puntig uit. Verder weet men nog te verhalen van een *Indo' Orron*, een geest in de *Salu Poño* (in het dorp *Salu Nonoñan*) voorkomend, die haar slachtoffers de ogen uitrukt; zij kan de gedaante van een varken, kat, paard, hond, rat, aannemen. *Orro'* betekent in het Tae': „wielen, kolken van water” en *orron*: „snikken”.

Ook moge nog vermeld worden, dat in het *lagaligo*-gedicht sprake is van den vorst der Oro's, volgens Matthes, Boegineesche Chrestomathie III, blz. 257, de bewoners van Nieuw-Holland, ook wel *Marege's* genoemd en in het Boeg. Woordenboek als „zwarte mensen, een soort van negers” gekarakteriseerd.

In het verhaal van Pottori Tondon wordt verder verhaald, dat de kinderen, wanneer de oude vrouw hen achtervolgt, in een kokospalm vluchten en dan spreekt het oudje de spreuk uit:

Ga gij naar beneden kokospalm ga gij naar boven keladiplant”, welke spreuk door de kinderen aldus wordt omgekeerd:

„Ga gij naar boven, kokospalm ga gij naar beneden keladiplant”.

De spreuk der kinderen blijkt dan toverkrachtiger te zijn dan die van het oudje, want de kokospalm rijst omhoog en heft de kinderen ten hemel, waar zij hun moeder ontmoeten die *mendeata*, dwz.: tot een godheid geworden is. In het verhaal van „De verlaten Kinderen” wordt verhaald, dat de moeder langs de regenboog ten hemel opstijgt, terwijl haar kinderen langs een waringinboom naar den hemel opklimmen.

In het verhaal van *Panobudaan* (M. Z. G. dl. 58, 236), klimt *Panggalo'-galo'* in een kokospalm en bereikt zo het verblijf van zijn grootmoeder. In het Bare'e-verhaal van *Sandima* en *Banta' Mokole* (Bar. spr. Tor. III, No. 69, blz. 406), gaan twee meisjes uit verlangen naar haar

gestorven ouders ten hemel op een kokospalm, die zich uitrekt totdat hij den hemel bereikt. Ook in het Bare'e-verhaal van *Tandani* (Bar. spr. Tor. III, No. 93, blz. 431) is er sprake van het ten hemel opstijgen op een naar boven rijzende kokospalm. In een ander Bare'e-verhaal wordt verteld van iemand, die van een pinangpalm zich naar de onderwereld laat afglijden (Bar. spr. Tor. III, No. 78, blz. 412).

Nadat Pottori Tondon haar kinderen begroet heeft, en weggegaan is om haar maisaanplant van onkruid te reinigen, komt een pythonslang het huis binnen. Deze slang wordt door middel van een strak gespannen bamboekoord door midden gesneden. Wellicht is deze slot-episode een brokstuk uit een ander verhaal, dat in dit verhaal niet thuis hoort. Zo speelt b.v. in het bovengenoemde verhaal van *Panobulaan* een pythonslang een grote rol, die de vrouw Panobulaan, die op hem trapt, tot vrouw neemt en de jongen, die zij hem baart, wil doden. Daar werpt de slang zich op de prauw, waarin Panobulaan en haar kind vluchten en valt dan in drie stukken.

Het is mogelijk, dat de slang de gedaante is, waarin de boze vader, die de moeder gedood heeft, optreedt en de moeder nu op deze wijze zich op hem wreekt.

Bijna gelijkluidend met het verhaal van Pottori Tondon is dat van *Tandani*, ook reeds boven aangehaald. Daarin treedt ook een mensenetend echtpaar op, dat met een gloeiende steen gedood wordt, die de kinderen laten vallen.

Ook op Halmahera in de Pagu-taal komt een verhaal voor, getiteld: „Over den Gogoseboom” (verhalen en fabelen in het Pagu door G. J. Ellen B. K. I. dl. 72, 1916 No. 1, blz. 146). Het verhaalt van twee meisjes, die, nadat hun moeder gestorven is, gaan zwerven en dan lansatvruchten gaan eten van de boom van een oude vrouw; die vrouw stuurt haar varkens op hen af, die echter door de honden der kinderen worden doodgebeten. Een oude man neemt het vlees van de gedode varkens in beslag. De meisjes weten den ouden man te bedriegen door hem rode boommieren in de ogen te strooien. Ten slotte weten de kinderen hem te ontvluchten door in een boom te klimmen, die scheef over een draaikolk hangt. De oude man stort zich in de draaikolk en komt daar om.

Ook is nog te noemen het verhaal „Twee Wezen” No. 57 van de Rottineesche verhalen, blz. 76, van de vertaling. In dit verhaal weten de knapen zich van de mensenetende vrouw te bevrijden door haar zwarte mieren in de ogen te strooien en een gekko op haar neer te werpen. Zij valt nu uit de boom, waarin zij geklommen was om de knapen te vervolgen, neer, stort op de lansen die zij zelf in de grond gestoken heeft aan de voet van de boom en komt zo om.

Tekst met Vertaling.

*Ulelean Pottori Tondon Pottori
Ba'ta Ulunna.*

*Het verhaal van Pottori, de Gesla-
gene Pottori, op wier hoofd
gehouden werd.*

Den pissan naloo tu muanena Pot-
tori Tondon measu tama pañala'.
Sulemi nala kinallo. Nakuami
bainena: „Umbara tu apa mu-
baa”.

Eens ging de man van Pottori
Tondon in het bos jagen. Hij
keerde terug om leefstocht te
halen. Zijn vrouw zeide: „Waar
is hetgeen je meebrengt?”

Nakuami: „Tae' bañ apa kualo”.
Nakuami bainena: „Iake den apa
ma'tokke-tokke, mallaiko”.

Hij zeide: „Ik heb nog niets be-
machtigd”. Zijn vrouw zeide:
„Wanneer er iets het geluid van
de gekko maakt, vlucht dan”.

Loomi bainena ma'tokke-tokke,
nakua: „Tokke, tokke, dipasito-
ke, ulunna, dipasola pattopa'na.

Toen ging zijn vrouw het geluid
van de gekko maken, zeggende:
„Tokke, tokke, zijn hoofd wordt
er bij opgehangen, het wordt ge-
voegd bij het gedroogde vlees van
hem”.

Malemi tu muanena mallai.
Naloo bainena nalai tu kariñna,
namale umbai.

De man ging wegvluchten.
De vrouw ging toen het gedroogde
vlees van hem weghalen en nam
het mee.

Sulemi tu muanena nakuami lako
bainena: „Ba'tu apa sae ma'tok-
ke-tokke dio to' lantañku, dadi
mallaina'?”

Nadat de man teruggekeerd was,
zeide hij tot zijn vrouw: „Wat
was dat, dat het geluid van de
gekko in mijn hut kwam maken,
zodat ik vluchtte?”

Nakuami bainena: „Aku”. Naloña'-
mi la'bo' kayu tu ulunna.

Zijn vrouw zeide: „Ik”. Toen sloeg
hij haar hoofd met een hakmes.

Malemi mekkondon rokko liku.

Zij ging weg en sprong in een
waterkolk.

Loomi tu anakna, nakua: „Pottori,
Pottori Tondon, Pottori Ba'ta
ulunna; kende pasusu anakmu,
tañdis'mo, luarimo, topomo une-
rek-erek”.

Haar kinderen gingen er heen en
zeiden: „Pottori, Pottori, de Ge-
slagene, degene op wier hoofd
gehouden werd, kom naar boven
uw kind zogen, het is hongerig.

Kendek-omi pasusui.
Nanangkao pasusui sule-omi rokko
liku sule.

Male-om tu anakna lako banuanna
sule.

Nakuami ambe'na: „Apara mu-
benni toe adimmu annama-ro'-
sonra?" Nakuami: „Lakkia'-kia'
bañ".

Namasiaño male-omi lako biriñ
salu, nakuami: „Pottori Tondon
Pottori Ba'ta ulunna kendek
pasusu anaknu, tañdia'mo lua-
rimo".

Kendek-omi pasusui.

Nanangkao pasusui sule-omi rokko
liku.

Nasule-omi tu anakna lalo banua.

Namagi'gi' ambe'na, loomi natiro.

Nakuami: Pottori Tondon, Pottori
Ba'ta ulunna kendek pasusu
anaknu, tañdia'mo, luarimo, to-
pomo, unerek-erek.

leeg van maag, het heeft flinke
trek, het is maar steeds aan het
huilen". Toen kwam zij telkens
naar boven haar zogen. Nadat zij
haar dan telkens de borst gege-
ven had, keerde zij weer naar de
diepte terug.

Haar kinderen gingen dan weer
naar huis terug.¹⁾

Toen zeide hun vader: „Wat geef
je je zusje toch, dat het zo dik
is?" Zij zeide: „Alleen maar
wilde frambozen".

Den volgenden morgen gingen zij
weer naar de oever van de rivier
en zeiden: „Pottori, de Ge-
slagene, Pottori, op wier hoofd
gehouden werd, kom naar boven
uw kind zogen, het is hongerig
en leeg van maag".

Zij kwam weer naar boven haar de
borst geven.

Nadat zij haar weer de borst had
gegeven, keerde zij weer naar de
diepte terug. En haar kinderen
keerden weer naar huis terug.
Hun vader was zeer vergrimd, hij
ging er op uit om te kijken.

Hij zeide: „Pottori, de Geslagene,
Pottori, op wier hoofd gehouden
werd, kom naar boven uw kind
de borst geven, het is hongerig
en leeg van maag, het heeft flin-
ke trek en is maar steeds aan het
huilen".

¹⁾ In het Modole'se verhaal: „De Biaraplant" (zie G. J. Ellen: Verhalen en
Fabelen in het Modole (Halmahera) B. K. I. dl. 72, 1916 blz. 237) wordt verhaald dat
kinderen door hun moeder verlaten worden en haar achterna gaan. De moeder drukt
dan telkens voor de jongste wat melk uit in een palmblad en breekt daarna haar borst
af, opdat haar kind er zich mee kunne voeden. Die borst wordt in den grond begraven
en er rijst een wonderboom uit op. In een Tobelorees verhaal: „Vertelling van de
vrouw, die vooruitging (Tob. verhalen door den Heer A. Hueting uitgegeven B. K. I.
Te volgz. dl. VII, 1907 blz. 277) wordt verhaald, dat de moeder voor haar kind telkens
haar melk uitdrukt in een schelp.

Kendek-omi dio mai pasusui.

Tarru'rumi la'ka', apa malaño' natoe.

Malemi rokko liku sule.

Sulemi anakua lako banua.

Na masiañ male-omi lako biriñ salu nasehoimi dio.

Nakua: „Pottori Tondon, Pottori Ba'ta ulunna, kendek pasusu anakmu, tañdia'mo, luarimo, to-pomo unerek-erek”.

Male bañmi rundunan biriñ, salu. Iannalambi' lakkia' misa' napa'-dua adinna; ianna da'dua nasi-misa'i, ianna tatallu nasimisa'i assaipiak.

Ta'kala nalambi' pao lañanmi nateka'. Nabuañanni adinna do mai.

Sae-omi bai lampuñ ussa-mañi.

Nakuami tu kakanna: „Mari'piko adi”.

Nabuañan-omi do mai nakua: „Da' mualai te”. Na'buañi do mai; saemi bai lampuñ ussamaní.

Toen kwam zij weer naar boven om haar de borst te geven.

Terstond omvatte hij haar, maar hij had iets glads te pakken.

Zij keerde naar de diepte terug.

De kinderen keerden naar huis terug.

Den volgenden morgen gingen zij weer naar de oever van de rivier en zongen haar daar weer hun lied toe.

Zij zeiden: „Pottori, de Geslagene, Pottori, op wier hoofd gehouwen werd, kom naar boven uw kind de borst geven, het is hongerig, leeg van maag en heeft een flinke trek, steeds maar huilende”.

Zij liepen maar langs de oevers van de stroom. Wanneer zij bij een wilde framboos kwamen dan deelde zij die met haar jongere zusje, wanneer het er twee waren, dan namen zij er ieder één, waren het er drie dan namen zij er ieder anderhalve.

Daarop kwamen zij bij een manggaboorn en klom zij er in naar boven. Zij wierp (de vruchten) naar beneden, haar zusje toe.

Toen kwam er weer een wild varken ze ophappen.

De oudste zeide: „Houd je stil, zusje”.

Zij wierp er haar weer toe naar beneden en zeide: „Neem deze niet”. ¹⁾ Zij wierp ze naar beneden, toen kwam een wild varken ze ophappen.

¹⁾ Zoals uit het bovenvermelde verhaal van „De Wezen” blijkt, is dat de mangga, waarin het mes gestoken is, welke vrucht het varken dan opeet en zodoende gedood wordt.

Nakuami adinna: „Teba', teba' bai appuñ, kaka”.

Nakuami: „Pari'piko adi”.

Namenkalao do mai tu kakanna, malemi meapi lako banuanna Indo' Orro'-Orro'.

Nakuami Indo' Orro'-Orro': „La mipatumbari tu api, pia?” Nakuami: „La kipantunui kosik”.

Nakuami Indo' Orro'-Orro': „Misa' kosik misa' nakande nene'mu”.

Nakua-omi: „Apa toñan la mutu-nu, appo?”

Nakua: „Bukka'-bukka' bosì, nene”. Nakua: „Misa' buñkañ, misa' nakande nene'mu”. Nakua-omi: „Apa toñan, appo?” Nakua: „Bai appuñ, toñan, nene”.

Nakuami: „Appoku, appoku”. Nabemmi apí, namale ntunui tu bai lampuñ. Namanka ntunui nasampanni.

Nakua tu pia: „Benni adiñku tu lette'na”. Nakua Indo' Orro'-Orro': „kalette'-lette'ko”.

Nakuami: „Iatu taliñanna”.

Nakuami: „Kataiñña-liñsko”. Nakua-omi: „Iatu atena”. Nakua:

Toen zeide de jongste: „Trap, trap, daar is een wild varken, zuster!”

Zij zeide: „Houd je rustig, zusje!” De oudste daalde nu naar beneden en ging vuur halen in het huis van Indo' Orro'-Orro'.

Toen zeide Indo' Orro'-Orro': „Wat moet je met dat vuur kind?” Zij zeide: „Wij willen er stekelbaarsjes mee braden”.

Indo' Orro'-Orro' zeide: „Eén stekelbaarsje, één eet je grootmoeder”.

Zij zeide weer: „Wat ga je nu werkelijk braden, kleinkind?”

Zij zeide: „Rotte krabjes, grootmoeder”. Zij zeide: „Je grootmoeder zal één krab eten één”. Zij zeide weer: „Wat nu heus, kleinkind?” Zij zeide: „In werkelijkheid een wild zwijn, grootje”. ¹⁾

Toen zeide zij: „Kleinkind, kleinkind”. Zij gaf haar vuur, toen gingen zij het wilde zwijn schroeien. Nadat zij het geschroeid hadden, sneed zij het in stukken.

Het kind zeide: „Geef de poot aan mijn zusje”. Indo' Orro'-Orro' zeide: „Dan wordt je belust op poten”.

Zij zeide: „De oren”.

Zij zeide: „Dan wordt je nieuwsgierig”. ²⁾ Zij zeide toen weer:

¹⁾ Het Rottinese verhaal: „De twee Wezen”, Rottineesche Teksten No. 57, blz. 79 van de vertaling, geeft de verklaring waarom het oudste meisje ten slotte moet bekennen, dat zij een varken wil braden, het vuur zal n.m.l. uitgaan, als zij een ander dier dan het genoemde gaat braden.

²⁾ Alleen de uitdrukking: *kataiñña-liñsko*: „nieuwsgierig, eig orig” bestaat in de spreektaal, de andere als: *kalette'-lette'*, *kaate-ate* zijn analogie-vormingen daarvan en worden hier schertsenderwijze als taalpelletje gebezigd.

„Kaate-ateko”.

Ta'kala nataami Indo' Orro'-Orro'.
Nataami mintu'na kalena.

Nakua: „Taanna lette'ku, taanna
lima'ku, taanna mata'ku, taan-
na ulu'ku”.

Ta'kala napura tu bai misa' nataan
kalena.

Malemi napatama baka.

Malemi nae'he, naundi tu pia'-pia'
da'dua.

Ta'kala nalambi' batu.

Nakuami: „Tikada' bakamu, ne-
ne”. Nakuami: „Sondokkanni,
appo”.

Naalai lammai tu duku' bai napa-
tama batu.

Lambi'-omi batu, nakuami tu pia':
„Tikada' bakamu, nene”.

Nakuami: „Sondokkanni, appo”.

Naalai pia lammai tu duku' bai.

Ta'kala nalambi' bannanna tu
Indo' Orro'-Orro'.

Nakuami lako muanena: „Kara'ni
mati' inde duku' bai, e!” Naku-
ami muanena: „Misa'i tu batum-
mu. Ma'batu-batu ara'mu ma'-
lalikan barokomu pada pesa'ne
lilamu pada ullin tali'hammu”.

Nakuami Indo' Orro'-Orro': „Ke
kurara'ni, kurara'ni ke kudarene-
renei annato'do tu elo'mu ang-
kuranta'ko pebusuk”.

De lever”. Zij zeide: „Dan wordt
je belust op lever”.

Daarop verdeelde Indo' Orro'-Or-
ro' het. Zij verdeelde het gehele
lichaam.

Zij zeide: „Het deel voor mijn voet,
het deel voor mijn hand, het deel
voor mijn oog, het deel voor mijn
hoofd”.

Toen had zij het ene varken ge-
heel voor zich zelf verdeeld.

Toen ging zij het in de draagkorf
stoppen.

Zij ging er mee weg op haar rug,
de beide kinderen achter haar
aan.

Daarop kwamen zij bij stenen.

Zij zeiden: „Uw draagkorf blijft
haken, grootje”. Zij zeide:
„Licht ze op, kleinkinderen”.

Zij haalden het varkensvlees er uit
en deden er stenen in.

Toen zij weer bij stenen kwamen,
zeiden de kinderen: „Uw draag-
korf blijft vastzitten, grootje”.

Zij zeide: „Licht ze op, klein-
kinderen”.

Toen haalden de kinderen er het
varkensvlees uit.

Daarop bereikten zij het huis van
Indo' Orro'-Orro'.

Zij zeide tot haar man: „He, pak
dit varkensvlees aan”. Haar man
zeide: „(Pak) jij die stenen allen
maar aan. Stenig is je borst;
als haardstenen je keel; als een
scheplepel je tong; als een
deksel van een kookpot je oren”.

Toen zeide Indo' Orro'-Orro':
„Wanneer ik het rooster, ik het
rooster, wanneer ik het pof, dan
zal je de mond overlopen, dan zal

Namagi'gi' tu Indo' Orro'-Orro',
nalampa'nakanni tu batu, nati-
sambo'-sambo'.

Natiroi Indo' Orro'-Orro' batu
asangra ia, malemi Indo' Orro'-
Orro' rundunanni tu lalan.

Ta'kala nalambi'i toe pia biun
da'dua marassanmo napioh.

Nabu'tu tu Indo' Orro'-Orro' sule.
Ta'kala namale mbaai tu pia
da'dua la napelompoi.

Napadio bañmi suu.

Napakandel, malompomi.

Nakuami Indo' Orro'-Orro':
„Matumbami lompomu, appo?"
Nakuami: „Mane metai isi".

Nakuami: „Pirañ, pirañ bulanpa
kumane kandeko".

Ta'kala natiroi Indo' Orro'-Orro',
nakua: „Matumba tohanmi lom-
pomu appo?"

Nakuami ampona: „Metibakmo,
nene".

Ta'kala malemi toe Indo' Orro'-
Orro' rokko salu unasai isinna.

Ta'kala lambanmi tu bulilik daa.

Nakuami tu Indo' Orro'-Orro':
Bulilik kalamban-lamban sa'sak

ik je met de vuist te lijf gaan".
Toen vergrimde Indo' Orro'-Orro',
zij wierp de stenen naar links
en rechts weg.

Toen Indo' Orro'-Orro' zag, dat
het allemaal maar stenen waren,
ging zij de weg weer aflopen.

Daarop bereikte zij de beide wees-
jes terwijl die het (varkensvlees)
in bamboe aan het koken waren.

Toen kwam Indo' Orro'-Orro' weer
voor den dag. Daarop nam zij de
beide kinderen mee om ze vet te
mesten.

Zij zette hen maar op de plaats
naast de haard neer.

Zij voedde ze, zij werden dik.

Toen zeide Indo' Orro'-Orro':
„Hoe staat het met jullie dikte,
kleinkinderen?" Zij zeiden: „On-
ze omvang is pas zo, dat ze net
de moeite waard is om als etens-
resten tussen de tanden wegge-
haald te worden".¹⁾

Zij zeide: „Nog een paar maanden,
dan kom ik je opeten".

Daarna bekeek Indo' Orro'-Orro'
hen en zeide: „Hoe is het dan
toch werkelijk met jullie dikte
gesteld, kleinkinderen?"

De kleinkinderen zeiden: „Wij zijn
al opgeschoten, grootje".

Daarop ging Indo' Orro'-Orro'
naar de rivier haar tanden
scherpen.

Toen stak een zwarte hagedis (de
rivier) stroomopwaarts over.

Indo' Orro'-Orro' zeide: „De
zwarte hagedis steekt heen en

¹⁾ In het verhaal: „De verlaten Kinderen" antwoorden de kinderen op de vraag hoe groot hun lever is, dat zij zo groot is als een kleine wan.

kapendolo-dolo la nasaina' isin'ku
la un'kandena' ampoku ke kupa-
sa'suakanni.

Nakuami tu bulilik: „Apa, apara
nakua te Indo' Orro'-Orro'?”

Natole-omi tu bulilik lamban.

Nakuami tu Indo' Orro'-Orro':
„Bulilik kalamban-lamban sa'sak
kapendolo-dolo la nasasaina'
isin'ku la un'kandena' ampoku
ke kupasa'suakanni”.

Ta'kala namale te bulilik umpoka-
danni te pia da'dua nakuami:
„Saroina' kupokada'ankomi ule-
lean”.

Nakuami tu pia: „Apara la kusa-
roanko, bulaanraka?” Nakuami
bulilik:
„La kupatumbari tu bulaan?”
Nakuami: „Na apa ia?” Naku-
ami: „Bo'bo'?” Nakuami bulilik:
„Iamo”.

Nakuami „Alako tuma mupalo'i
sumbu' alako timayon' mupa-
dajai sali, alako talla mupadio'i
to isson’.

weer over, de huishagedis gaat
steeds (voor ons) uit, ik ga mijn
tanden scherpen, ik ga mijn
kleinkinderen opeten, wanneer
ik ze in één hap zal verslinden”.

Toen zeide de zwarte hagedis:
„Wat zegt toch Indo' Orro'-
Orro' hier?”

De zwarte hagedis ging weer naar
de overkant.

Indo' Orro'-Orro' zeide: „De zwarte
hagedis steekt heen en weer
over, de huishagedis gaat steeds
(voor ons) uit, ik ga mijn tanden
scherpen, ik ga mijn kleinkin-
deren opeten, wanneer ik ze in
één hap zal verslinden”.

Daarop ging de zwarte hagedis
het den beiden kinderen vertel-
len en zeide: „Beloon mij, dan
zal ik jullie een verhaal ver-
tellen”.

De kinderen zeiden: „Waarmee zal
ik je belonen, met goud?” De
zwarte hagedis zeide:

„Wat moet ik met goud doen?”

Zij zeiden: „Wat dan?”

Zij zeiden: „Gekookte rijst?”

De zwarte hagedis zeide:

„Ja, daarmee”.

Hij zeide: „Haal een kleerluis en
leg die in het slaapvertrek in het
Zuiden neer, haal een wandluis
en leg die in het middenvertrek
in het Noorden neer, haal een
vlo en leg die beneden bij het
rijstblok neer”. ¹⁾

¹⁾ Hier treedt dus de zwarte hagedis op als bode van de voorouders, die de kin-
deren raad willen geven tegen het hun dreigend gevaar, vgl. Tontemboansche Teksten,
blz. 36 van de vertaling. In het verhaal: „De verlaten Kinderen” krijgen de kinderen
de raad zeven kleerluizen op verschillende plaatsen in het huis neer te leggen, vgl.
ook T. B. G. dl. VI, No. 33, blz. 373.

Ta'kala nasaemo toe Indo' Orro'-
Orro' nakua: „O appo.

Nakuami tuma lo' sumbuñ: Oe".
Namale sau' sumbuñ nakuami lo'
sumbuñ: „O' appo!"

Nakuami timayon daa salí: „Oe".

Namale rekke salí.

Rampo rekke salí, nakua: O appo!"

Mebali-omi talla dio to' isson.

Male-omi rokko to' isson.

Natiroi toe bayo-bayona ampona
dion paluan-bai, nasa'pakki,
natipa'dua tu paluan bai.

Nakuami tu nene'na:
„Rokko, rokkoko kaluku lañan,
lañanko rumbia".

Nakuami tu ampona:
„Lañan, lañanko kaluku rokko,
rokkoko rumbia".

Ta'kala natu'tunmo lañi' tu kaluku.

Nakuami tu pia da'dua:
„Ianna dio kabu'tuan allo tu
indo'ku, soñka lu lakoko, ianna
dio kalambunan allo, soñka lu
lakoko. Ianna daa ulunna salu tu
indo'ku, soñka lu rekkeko, ianna

„Daarop kwam Indo' Orro'-Orro',
zij zeide: „Hé, kleinkinderen!"

Toen zeide de kleeftuis in het
Zuiden in het slaapvertrek: Ja".
Zij ging Zuidwaarts naar het slaap-
vertrek en zeide in het slaap-
vertrek, in het Zuiden:

„Hé, kleinkinderen.

De wandluis in het middenvertrek
in het Noorden zeide:

„Ja". Zij ging nu Noordwaarts naar
het middenvertrek.

Noordwaarts in het middenvertrek
aangekomen, zeide zij: „Hé
kleinkinderen".

Toen antwoordde de vlo weer in
het rijstblok.

Zij ging nu weer naar beneden
naar het rijstblok.

Zij zag de schaduw van haar klein-
kinderen in de varkensetensbak
beneden, zij hapte er naar, toen
spleet de varkensetensbak in
tweeën.

Hun grootmoeder zeide:

„Ga gij naar beneden, kokos-
palm, ga gij naar boven, keladi-
plant". ¹⁾

De kleinkinderen zeiden:

„Ga gij naar boven, kokospalm, ga
gij naar beneden, keladiplant".

Daarop verhief de kokospalm zich
tot aan den hemel.

Toen zeiden de beide kinderen:

„Wanneer moeder zich in het
Oosten bevindt, val dan daar-
heen om, wanneer zij zich in het
Westen bevindt, val dan daar-
heen om. Wanneer onze moeder

¹⁾ De kinderen hebben zich n.m.l. uit de voeten gemaakt en zijn in een kokospalm geklimmen; het oudje tracht nu door haar toverspreuk de kokospalm te laten dalen en de keladiplant te laten stijgen om zo de kinderen te kunnen bereiken.

lo' polo'na wai tu indo'ku, soñka
lu sau'ko".

Ta'kala nasonka lu lako mata allo.

Rampomi tu kaluku lan taña lu
ba'bana indo'na.

Nalambi'mi toe indo'na umpakan-
de bai.

Nakuami tu pia: „Benni kita, adiñ-
ku sidi' tu kambañ baimmi".

Nabemmi indo'na.

Nakua: „Kualañkomi kutummi".
Nalanni anakua tu kutunna
indo'na.

Nabillei anakna tu beluakna indo'-
na. Nakittai anakna tu bañkena
indo'na do ulunna, tumañi'mi
anakna. Nakuami tu indo'na:
„Apara tu meto'doi mai?"

Nakuami tu anakna:
„Mbai wai tarampak to'do. Nakua-
mi tu indo'na: „Tadio'-dio' pole".

Nadio'-dio' to, nabillei-omi anakna.
Nakua: „Apa toñanra toe meto'-
doi?"

Nakuami: „Mbai wai tarampak".
Natiñara indo'na lañan toe pia
toemañi'.

Nakuami indo'na: „Mutumañi'ra
lai?"

zich in het Noorden aan de
oorsprong van de rivier bevindt,
val dan stroomopwaarts om,
wanneer moeder zich in het Zui-
den bij de uitmonding van de
rivier bevindt val dan stroom-
afwaarts om".

Daarop viel hij naar het Oosten
om.¹⁾

De kokospalm kwam te recht in
het midden van de deur van hun
moeder.

Zij troffen hun moeder aan terwijl
zij bezig was de varkens te
voeren.

Toen zeiden de kinderen: Geef ons,
mijn zusje en mij wat van die
varkenspap".

Hun moeder gaf hun die.

Zij zeide: „Ik zal U Uw luizen
weghalen". Toen nam het kind
de luizen van haar moeder weg.
Het kind scheidde de haren van
haar moeder. Toen de kinderen
de wonden op het hoofd van haar
moeder zagen, weenden zij. Hun
moeder zeide: „Wat druppelt
hier toch neer?"

De kinderen zeiden:

„Misschien is het de drup van de
dakrand". Hun moeder zeide:
„Laten wij het opnieuw was-
sen".

Zij wastte het, het kind scheidde
het weer. Zij zeide: „Wat drup-
pelt daar toch werkelijk neer?"
Zij zeiden:

„Misschien het water van de
dakrand". Toen keek de moeder
naar boven naar de schreiende
kinderen. De moeder zeide: „Wat
is het dat jullie schreien, meis-
jes?"

¹⁾ De hemelstreek, waarheen men zich richt bij de offers aan de deata, de goden.

Nakuami tu pia: „Iari kutumañi,
susi bañ ulunna indo'ku te, naba'
ta ambe'ku te”.

Sasa indo'na raka'i tu anakna,
nakua:

„Anakkura iate!”

Naalanni wai indo'na narodoi toe
sadañna, naloo' benni bo'bo'.

Nañka kumande, nakuami indo'na:
„Daakomi para misa', milo' para
misa'.

Nabenni batu indo'na.

Namasai-sai saemi toe saa. Na-
koea:

„Apa tobutau-tau appuñ buanda-
ra-dara dua buanak datu lumom-
ban?”

Nakuami tu indo'na te pia: „Aku
loo mambaa dalle ina', kubuallo”.

Malemi lako suu tu saa, kolik
kalena.

Na'mamma' tu saa, nabuañi pia
daa mai para tu batu, tae'mo
nasa'diñ saa.

Loomi napapandanni pinta' bulo.

Naboloï wai lassu tu tedeñ rokko
bale; nameteba'-teba' tu tedeñ
dion bala.

Napolo-poloï pinta' bulo tu saa,
ta'kala namate.

Het kind zeide: „Daarom huil ik,
dit is als het hoofd van mijn
moeder dat geslagen werd door
mijn vader”.

Toen vloog de moeder haar kinde-
ren om den hals en zeide:

„Dit zijn dan toch mijn kinderen.

„Hun moeder haalde hun water,
zij spoelden zich de mond en zij
ging hun rijst geven.

Nadat zij gegeten hadden, zeide
hun moeder: „Laat een van
jullie op het rek in het Noorden
en een op het rek in het Zuiden
gaan zitten”.

De moeder gaf hun een steen.

Na verloop van enige tijd, kwam de
pythonslang.

Hij zeide:

„Wat is dat voor bosmensengeur,
een lucht van twee maagden,
een lucht van rondzwervende
koningskinderen”.

Toen zeide de moeder der kinde-
ren: „Ik was zoeven aan het
wieden van de maisaanplant en
heb daardoor een geur van de
buitenlucht aan mij”.

De pythonslang ging al kronkelend
naar de hoek naast de haard.
Toen de slang sliep, wierp het
kind van het rek in het Noorden
de steen op de slang neer, maar
hij merkte er niets van.

Zij ging daarop een stuk bamboe-
koord over hem heenleggen.

Zij goot warm water over de
buffel neer beneden in de stal
onder het huis; toen begon
de buffel beneden in de stal te
trappen. Het bamboekoord sneed
de slang nu midden door en toen
was hij dood. ¹⁾

¹⁾ Volgens een andere verhalen van deze vertelling zou het meisje een strik

Aantekeningen.

De naam *Pottori* bestaat uit het lidwoord voor eigennamen van mannen *Poñ*, welks nasaal zich wel eens assimileert aan de volgende medeklinker, bv. *Posseba* uit *Poñ Seba*, *Pottala* uit *Poñ Tala*, de held van het hieropvolgende verhaal. Overigens weet ik deze naam niet te verklaren.

Loo is een veelgebruikte nevenvorm van *lao* en dit is oorspronkelijk *lako*: „gaande naar”, hetgeen als voorzetsel: „naar” in gebruik is.

Moasu, een *mo*-afleiding van *asu*: „hond”, betekent: „jagen”. In het district Rano in Ma’kale bezigt men de *mañ*-afleiding: *mañasu*.

Ma’tokke-tokke betekent het geluid maken van de *tokke*: „de gekko, Mal.: *tokek*.”

Mallai: „vluchten, weggaan” is een *ma*-afleiding van *lai*, Mal. *lari*. De oudere vorm van *ma*, *mar*, welks slotmedeklinker in het Tae’ tot hamzah geworden is, komt niet voor in het Tae’. In een woord als *mallai* is de *r* van *mar* niet afgevallen en tot hamzah geworden, maar heeft zich aan de volgende *l* geassimileerd; vóór een *s* is het prefix *mas* geworden bv: *massura*: „snijden, graveren, ook schrijven”, *passura*: „snijder”; *massailo*: „de sailo-zang zingen”, *massima*: „de sima, belasting betalen”.

Dipasitoke’ ulunna: „Zijn hoofd wordt er bij opgehangen” bevat een woordspeling op het voorafgaande: *tokke-tokke*. In *pasitoke’* heeft *si*, het prefix, dat gewoonlijk het wederkerige in de handeling uitdrukt, de betekenis van: „te zamen met, bij”.

Pattopa: „gedroogd vlees, gekruid met citroen en andere kruiden”, *kariñ*, Mal. *keriñ*: „gedroogd buffelvlees”, *busak*: „gedroogd varkensvet”.

Naloña’mi la’bo’ kayu tu ulunna: „hij sloeg met een kapmes op haar hoofd”; in deze zin volgt, zoals vaak het geval is in het Tae’ het werktuig, waarmee de handeling verricht wordt, in de zin onmiddellijk op het werkwoord en daarachter vindt de patiens zijn plaats.

Labo’ kayu: „kapmes”; het enkele *la’bo’* betekent: „zwaard”.

Ulunna: „zijn hoofd”; er zijn in het Tae’ verschillende op een klinker uitgaande substantieven, die een nassal ingevoegd krijgen vóór het possessief-suffix, welke nasaal door de volgende medeklinker naar zijn geslacht wordt overgebracht bv.:

om de hals van de slang gelegd hebben, welke strik met het andere uiteinde aan de poot van de buffel bevestigd werd. Door het trappen van de buffel zou dan de strik aangehaald zijn en de slang geworgd zijn. *Pinto’ bulo* betekent ook: „een bamboestok, welks uiteinde gespleten is en waarin een steen geschoven is. Hiermee slaat men elkaar.

- banua-ñ-ku*: „mijn huis”
banua-m-mu: „je huis”
banua-n-na: „zijn huis”
banua-n-ta: „ons huis” (incl.)
banua-ñ-ki: „ons huis” (excl.)
banua-m-mi: „uwlied huis”
banua-n-na: „hun huis”.

Dit geldt van alle substantieven, die uitgaan op *i* en *u* bv.: *kayunku*: „mijn boom”, *kutunna*: „zijn hoofdluis”, *walimmu*: „je vijand”, *puntinta*: „onze pisangs”.

Van de op *a* uitgaande substantieven krijgen er sommige wel de nasaal ingevoegd, andere niet bv.: *umanku*: „mijn sawah”, *gamarañki*: „onze stem”; *apammi*: „hetgeen van ulieden is”; maar *raraku*: „mijn bloed”, *solamu*: „je gezet”, *seppata*: „onze broek”.

De op *e* en *o* uitgaande substantieven krijgen het possessief-suffix aangehecht zonder invoeging van een nasaal bv.: *pareku*: „mijn rijst”, *ale-mu*: „je mat”; *lindona*: „zijn gezicht”, *ampoki*: „ons kleinkind”.

Mekkondoñ: „springen”; het voorvoegsel *me-* betekent in het algemeen: „trachten naar, pogen te bereiken, zoeken naar, uitgaan op”, zie de voorbeelden M. Z. G. dl. 58 blz. 231.

De werkwoorden, die een beweging te keanen geven, hebben daarom meestal het voorvoegsel: *me*, daar die beweging geschiedt om een zeker doel te bereiken bv.: *mendadi*: „worden”, *menbali-bali*: „van gedaante veranderen”, *messaile*: „het hoofd omwenden”, *mentia*: „vliegen”, *meh-kalao*: „af dalen”. Ook wordt vaak de reflexieve vorm van het w.w. door *me-* uitgedrukt, b.v.: *mendio*: „zich baden”, *membase*: „zich de handen of voeten wassen” *mendau*: „zich het gezicht wassen”, *mendorañ*: „zich warmen”. In al deze woorden vertoont *me* de met nasaal gesloten vorm. Naast de open vorm van het prefix *me*, komt vaak de met nasaal gesloten vorm voor bv.: *mebali*: „antwoorden”, *membali-tali*: „van gedaante veranderen”, *mekoetana*: „vragen”, maar *mehkagarri*: „om vergiffenis vragen”.

Liku: „een diepe plaats in een stroom”, *maliku*: „diep” = *mandalan*.

Tandia: „hongerig” l.t.l. „niet verzadigd”, het met *tañ*: „niet” samengestelde *dia*: „verzadigd”.

Ook de eigennaam: *Takkebuku* voor *Tañkebuku*, de naam van de mythiese oer-rijst is op deze wijze gevormd; *Takkeboekoe* betekent: „geen pitten hebbende”; *buku* betekent in het Tae' zowel: „gebeente, graat”, als „pit van een vrucht”.

Unerek-erek is een geluidnabootsend woord om het schreien uit te drukken, een andere vorm is *ma'kerek-kerek*. Andere schrei- en schreuwaaanduidende woorden zijn: *nuruk-uruk*: „schreien van vrouwen”, *norron-orrón*: „krijten, luid uitwenen van mannen”, *kumirik-mi'rik* en *kumarak-marak*: „huilen van kleine kinderen”. In vormen als *nerek-erek* is het voorvoegsel geplaatst vóór de herhaalde w.w.-stam, in vormen, als *kumirik-mi'rik* is het tweede woord een gedeeltelijke herhaling van het eerste, dat *um* ingevoegd heeft. *Kumirik* gaat op een stam *kirik* terug, een oudere vorm van *kerek*.

Magi'gi: „grimmig, nijdig”, vgl. *Tae' keke'*: „bĳten”, *Mal.*: *gigit*: „bĳten”.

Tarru'ru: „terstond er op losgaand, er recht op afgaand”, *Ma'kale*: *tarru'lu*. Dit woord bestaat uit het element: *tarru'*: „recht op af”, *Mal.*: *terus* en *lu*: „daar er”. *Rante Pao*: *lu*. Door assimilatie van de *l* aan de voorafgaande *r* van *tarru'* is *lu* tot *ru* geworden.

La'ka': „aangrijpen, beetpakken”, *sila'karan*: „elkander omvatten”; verwant is *raka' siraka'*: „omhelzen”, *Tontemb.* *rakep*, *Mal.*: *dekap*.

Malaño: „glibberig, glad”; *malaño* betekent: *dronken*”, vgl. voor het laatste woord: *Negrito's*: *laño*, *Bare'e id.*, *Minah-lánu*: „zeeziek”.

Masiañ: „de volgende morgen, morgen” eig. „wanneer het weer licht is”; *melambi'*: „s' morgens, 's ochtends vroeg”, *manikale'*: „morgenochtend in de vroegte”.

Rundunan: „volgende”; naast de stam *rundu'*: „volgen”, komt een *rundun* voor; *male urrundunan*: „gaan volgen bv. van een vrouw, die haar man het eten na komt brengen op het rijstveld”; verderop in dit verhaal treft men die uitdrukking aan: *rundunan tu leian*: „de weg volgende”; *disirundunan*: „elkaar in geregelde volgorde laten volgen, gezegd van de verschillende ceremoniën van een plechtigheid of een geheel van voorschriften”.

Lambi': „bereiken”, *melambi'*: „'s morgens vroeg, de zon klimt op om het zenith te bereiken”.

Nasimisa'i: „zij namen elk een”; het prefix *si* heeft ook een distributieve betekenis, bv: *simisa' sañallo*: „één per dag, elke dag één”, *sitalu katta' sañallo*: „drie dubbeltjes per dag”; *simisa'-misa'*: „één voor één, elk voor zich”.

In de uitdrukking *nasimisa'i assanpiak*: „zij namen er ieder anderhalve" is *si* voorgevoegd vóór de woorden *misa' assanpiak*: „één en een half. Feitelijk moest het achtervoegsel *i* achter de gehele uitdrukking, achter *assanpiak* gevoegd zijn, maar *misa'* heeft de *i* van het achtervoegsel naar zich toe getrokken, waarbij analogie werking van het voorafgaande *nasimisa'i* in het spel is.

De verbinding van twee telwoorden geschiedt door het woordje *an*, hetwelk proclitisch vóór het volgende telwoord wordt gevoegd bv: *duanpulo andua*: 22, *duanpulo antallu*: 23. De nasaal van dit *an* wordt door de volgende medeklinker naar zijn geslacht overgebracht bv.: *duanpulo ampitu*: 27, *duanpulo ankarana*: 28 en zo ook *misa assanpiak*: „anderhalf". *Piak* heeft de betekenis van: „overlangs doorsnijden", *sahpiak* of *sappia'* van geld gebezigd, betekent een halve RD: f 1.25, terwijl *sahpulo* de betekenis heeft van $1\frac{1}{2}$ kwartje: 12 $\frac{1}{2}$ cent.

Lahanmi nateke': „hij klom naar boven"; *lahan* wordt hier als bijwoord gebruikt en staat vóór het w.w., dat het bepaalt.

Mari'pi: „stil, ergens blijven" is een nevenvorm van *rapa'*: „stil, stil ergens blijven".

De meeste adjectieven in het Tae' bezitten het voorvoegsel *ma* bv: *malonpo*: „dik", *matua*: „oud", *masuli*: „duur", *maras*: „goedkoop".

Sommige adjectieven nemen het voorvoegsel *ma* niet aan, bv.: *bitti'*: „klein", *dia'*: „verzadigd", *si'pi'*: „nauw", *boyo'*: „vermoeid". Over de met *ka*-gevoegde adjectieven werd reeds gesproken in M. Z. G. dl. 60, blz. 272.

Er zijn ook adjectieven, die een enkele maal met, maar meestal zonder het prefix *ma*- voorkomen bv.: *masugi'*: „rijk" naast *sugi'*, *wai masakke*: „koud ongekookt water" naast *wai sakke*, *wai malassu*: „warm water" naast *wai lassu*. De adjectieven, die *ma*-voorvoegen, komen, wanneer zij attributief gebruikt worden, vaak voor in de vorm zonder *ma*: bv.: *tau tua*: „een oud mens", *bai lombo*: „een dik varken", *tedon dodon*: „een magere buffel", *punti tasak*: „rijpe pisang", *manik riri*: „gele kralen". Worden deze adjectieven predicatief gebruikt, dan nemen zij het prefix *ma*- vóór zich: bv.: *tau iate matuamo*: „dit mens is oud", *bai iate malompomo*: „dit varken is vet" *tedon iate madodonmo*: „deze buffel is mager".

Appuh: „wild" is kindertaal voor *lampuh*.

Menkalao: „af dalen"; het met nasaal gesloten voorvoegsel *me* staat hier vóór de secundaire stam *kalao*, van den stam: *lao*: „gaan".

Meerdere voorbeelden van *me(n)* vóór een secundaire met *ka-* gevormde stam zijn: *mekalosso'*: „schuld belijden”, *mekagarri'*: „om vergiffenis vragen”, *menkatoba'*: „berouw hebben”.

Verschillende adjectieven die gevormd zijn met het bovengenoemde *ma*, het prefix van het intransitivum-passivum, hebben *ka* als vormen van den verbaalstam. Deze w.w. vormen krijgen vaak het suffix *-i* aangehecht, bv: *mamase'*: „mild, deernis hebbend met”, *nakamasei'*: „hij ontfermt zich over”, *maduañ'*: „begerend”, *nakaduan'*: „hij begeert het”, *maro'*: „onder het verbod staan van rijst te eten”, *nakaro'i'*: „hij houdt het verbod van rijst eten ien opzichte van”, *masiri'*: „beschaamd”, *nakasiri'i'*: „hij is beschaamd voor”, *mataku'*: „bevreesd”, *nakataku'i'*: „hij is bevreesd voor”.

Ka in deze vormen is te vergelijken met Sang. en Tontemb. *ka* (zie Dr. Adriani, Sangireesche spraakkunst, 1893, blz. 81 vgl. en N. Adriani en M. L. Adriani-Gunning: Hoofdstukken uit de spraakkunst van het Tontemboansch, 1908, blz. 95 vgl.).

Appo is kindertaal voor *ampo*.

Boekka'-boekka' is het verkleinwoord van *bukkañ'*: „kreb”. Hierbij is het woord herhaald, heeft de sluit-nasalen verloren en in de plaats van de nasaal aan de uitgang van het woord is de hamzah getreden terwijl de *k* herhaald wordt.

Het *Tao'* vormt de verkleinwoorden door herhaling van het grondwoord, hetwelk met hamzah gesloten wordt, bv: *bañ'-bañ'*: „varkentje” van *bañ'*: „varken”, *bale'-bale'*: „visje” van *bale'*: „vis”, *lindo'-lindo'*: „gezichtje” van *lindo'*: „gezicht”, *uma'-uma'*: „sawachtje” van *uma'*: „sawah”. Gaat het woord op een consonant uit, dan treedt de hamzah daarvoor in de plaats: bv: *pa'la'-pa'la'*: „akkerkje” van *pa'lak'*: „akker”, *latta'-latta'*: „hutje” van *lantañ'*: „hut”, *illo'-illo'*: „neusje” van *illoñ'*: „neus”, *tedo'-tedo'*: „buffeltje” van *tedoñ'*: „buffel”, *sappi'-sappi'*: „stukje weefsel” van *sampin'*: „stuk goed”.

Is de begin-medeklinker van de laatste lettergreep van het woord geprenasaleerd, dan assimileert zich de nasaal daaraan bv.: *sokko'-sokko'*: „mutsje” van *soñko'*: „muts”, *sokka'-sokka'*: „bamboekokertje” van *soñkañ'*: „bamboekoker”.

Kataliña-liñako': „je wordt nieuwsgierig”. Naar analogie hiervan zijn gevormd *kaate-ate'*: „belust op lever”, *kalette'-lette'*: „belust op poten”.

Kaate-ate schijnt hier woordspel te zijn en niet in de taal voor te komen, *kalette'-lette'* is wellicht een woordspeling op een ander woord *kalette'-lette'*, hetgeen wel in de taal voorkomt in de betekenis van:

„iemand, die steeds een weinig neemt, die bij beetje neemt”. *Ka* vóór een zelfst. naamwoord gevoegd, dat herhaald wordt, vormt adjectieven, die de betekenis hebben van: zeer in hoge mate en ook op verkeerde manier bezitten, gebruik maken van datgene wat in het grondwoord is uitgedrukt bv: *kalima-lima*: „een gauwdief, iemand, die kleine dingen wegkaapt”. *kakada-kada*: „praatjesmaker, iemand, die er maar op los praat”.

Ook w.w. stammen nemen dit prefix vóór zich en hebben dan de betekenis van voortdurend de handeling verrichten, in het grondwoord uitgedrukt bv: *kalamban-lamban*: „voortdurend overstekende”, *kapendolo-dolo*: „steeds vooruitgaande aan”, *kaboko-boko*: „steeds stelende, diefstichtig”.

Rehe: „in een korf op de rug dragen met een band over het voorhoofd geslagen, zoals de vrouwen gewoonlijk dragen”, overdrachtelijk ook: „de adatgemeenschap dragen, leiden, gebieden over”, vandaar: *parehe*: degeen, die de adatgemeenschap draagt en leidt”; hij heeft met de *indo* *padañ*: „de voorganger bij de rijstgebruiken”, te zorgen voor de naleving der voorschriften ten opzichte van de rijst, maar is ook in het algemeen het adathoofd en is met de rechtspraak belast”.

Sondok: „oplichten, tegen iets schoppen om het op te lichten” vgl. *so'dok*: „schoppen”; *lendok*: „oplichten, van iets afhalen”.

Karañ: „afnemen, aannemen”; *menkarañ*: „werken, verrichten”.

De beide versjes, die nu volgen, hebben, evenals de in het verhaal *Panobulaan* voorkomende, zie M. Z. G. dl. 58, blz. 227 en 239 ieder vier regels, die elk vier trocheïese voeten hebben, zoals de meeste *Tae'*: *londe*: „pantun”.

In het eerste couplet wordt de vrouw door de man geboond, omdat zij niets dan stenen in haar draagkorf heeft meegebracht, in het tweede bedreigt de vrouw de man met wraak, wanneer zij nu werkelijk het vlees gaat braden.

Pada: „als, gelijk”, ook zelfstandig gebruikt: *padanna*: „zijns gelijke” vgl. Jav. *paða*. Het *Tae'* *pada* betekent ook: „op, afgelopen, tot hiertoe”. *Pada*: „gelijkelijk” bv.: voorkomend in de zegen: bede, die als afscheidsgroet gebezigd wordt: *pada² masakke*: „mogen (wij) gelijkelijk gezegend zijn”.

Kurarañ: „ik rooster”, betekent l.t.l. „ik maak rood”, *mararañ*: „rood” vgl. Bar. *vara*: „gebrand door de zon”, *rora*: „gebrand door het vuur”; Tontemb. *varañ*.

Kudarene-renei: „ik pof het”; in dit woord worden de beide laatste lettergrepen herhaald. Gedeeltelijke woordherhaling en wel van de beide laatste lettergrepen komt veel in het Tae' voor: bv.: *kumirik-mirik*: „huilen van kleine kinderen, *kumarak-marak* id., *lakkia-kia*: „wilde framboos”.

Kurantañko pebusuk luidt in woordelijke vertaling: „dan zal ik op je los gaan, je met vuisten stompende”, *pebusuk*: „stompen”, *sitambusuk*: „elkaar stompen”.

Tisambo'-sambo': „hier en daar verspreid” = *tiambo'-ambo'*, het Mal.: *hambur*. Dezelfde betekenis heeft ook: *tisee'-sea'* en *tiampa'-ampa'*. Dit laatste woord is gelijk te stellen met Mal.: *hampar*.

Suu: „de plek links naast de haard, wanneer men met het gezicht naar de haard gekeerd is”.

Tai isi: „etensresten tussen de tanden”.

Pira: „hoeveel?”; *pira²*: „enige” vgl. Jav : *pira*.

Bulilik: „grote, zwarte *hagedis*”; *Sa'sak*: „huishagedis”, Mal.: *tjetjak*.

Kupasan'suakanni: „ik verslind hen in één hap”, gevormd, van het substantief *sasukan*: „één hap” door middel van het causatief-prefix *pa*. De betekenis is l.t.l.: „tot één hap doen zijn”.

To': „plaats, waar iets is” wordt proclitisch gevoegd vóór het woord, waar het betrekking op heeft, vgl. M. Z. G. dl. 58, blz. 232.

To' zal wel een verkort *otto'* zijn: „ondereind van de stam, begin, oorsprong, in dezelfde betekenissen als Mal.: *pankal*”; Een oudere vorm van *otto'* is *onto'* en dit *onto'* is wellicht uit *gonto'* ontstaan dat de stam is van het woord *garonto'*, met infix *ar* van *gonto'* gevormd, hetwelk dezelfde betekenissen heeft als *otto'* en *onto'*.

Kabu'tuan allo: „plaats, waar de zon zichtbaar wordt (*bu'tu*), Oosten”. Een ander woord voor Oosten is: *kakendekan allo*: „plaats, waar de zon oprijst” en *mata allo*: „zonnenschijf, gebied van de zon”. *Matallo* staat tegenover *matampu'*: „Westen”. Zo staan ook tegenover elkander de *aluk matallo*: „de cultus der deata, der goden „en *aluk matampi'*: „de dodencultus”. Wordt aan de goden geofferd dan wendt de offeraar zich met het gelaat naar het Noordoosten, bij een offer aan de afgestorvenen naar het Zuidwesten. Ook *kalambunan allo*: „plaats, waar de zon ondergaat”, wordt voor Westen gebezigd.

Rekke: „stroomopwaarts, naar boven”, ook w.w. in de betekenis van: „naderen”, *sau*: „stroomafwaarts”.

Ulunna salu: „oorsprong van een rivier”; *polo'na wai* l.t.l. „het achtergedeelte van het water, de uitmonding van een stroom”.

Kambah: „het dikke”, „rijstepap, meestal als varkensvoer gebezigd”.

Iari kutumahi: „Daarom is het, dat ik schrei”. Woorden, als *iari*, *iamo*: „het is, dat”, *ma'pari*: „waarom”, *tiramban*, *ta'kala*, *pakalan*, *pakala*: „daarop, toen was het, dat” en de ontkenningwoorden: *tae' tah*: „niet” worden door vervoegde w.w. vormen gevolgd, waaraan het pronominale affix vóórgevoegd wordt bv.: *tiramban naba'tai ambe'na*: „daarop hakte de vader op hem in”, *ta'kala natiromi tama tasik*: „daarop keek hij naar de zee”, *tañ kuporai*: „ik wil niet”, *apa tae' namallai*: „maar hij ging niet weg”.

Ook, wanneer de bovengenoemde woorden niet vermeld zijn, komt het voor, dat het tweede van twee opeenvolgende werkwoorden, hetwelk in een consecutief of finaal verband staat tot het eerste, op de bovengenoemde wijze geconstrueerd wordt, bv.: *alanna' kukak'i*: „haal het mij, dat ik het betaste”.

Uit het voorbeeld *ma'pari mudipuhora* blijkt, dat in de bovengenoemde gevallen ook de *di*-vorm het pronominale affix voorgevoegd krijgt. Dit is ook het geval met de *ti*-vorm. In zinnen als *ta'kala natibuhka' tu batu*: „toen opende zich de steen”, *tiramban naditambenan kayu buain*: „toen werd casuarinenhout kruiselings op elkaar gelegd”, stelt dus *na* het pers. vnw. 3e pers. voor en niet de conjunctie: „dat toen was het dat” zoals het verklaard werd in M. Z. G. dl. 60, blz. 283.

In de uitdrukking *daakomi para misa'*, *milo' para misa'*: „laat één van jullie op het rek in het Noorden en één op het rek in het Zuiden blijven zitten” valt op te merken, dat *daa* het pers. vnw. achtergevoegd krijgt, terwijl het aan *lo'* voorgehecht wordt. *Daa en lo'* worden beide met het volgende substantief in samenstelling gebracht, welke samenstelling als w.w. wordt opgevat, waarin echter het pronomen vooruitgetrokken wordt naar *daa*.

Lo' wordt gebezigd naast de oudere vorm: *lau'*, Mal.: *laut*. Evenals van het Jav.: *lor*: „Noorden”, is de oorspronkelijke betekenis van het *Tae' lo'*: „Zuiden” die van „zee”.

Napapandanni: „zij legde in de lengte neer over (hem)”; *pandan* betekent: „lang uitgestrekt” zoals bv.: *issoñ pandan*: „lang. houten rijstblok” tegenover *issoñ batu*: „rond, stenen rijstblok”.

Napolo-polo'i pinta' bulo tu saa: „Het bamboekkoord sneed de slang middendoor”.

In dezen zin is de plaats van het subject onmiddellijk achter het w.w. en die van het object na het subject. Dit is een zeer gebruikelijke zinsconstructie in het Tae'. Meerdere voorbeelden zijn: *Napautahi datu tu Pottala:* „De vorst leende geld aan Pottala”. *Ta'kala nabasanni saa te lemban:* „Daarop wierp de slang zich op de prauw”. *Nabumdunni tau tu Anak Misa:* „De mensen bedolven het Enig Kind”. In deze zinsconstructie, die de gewone is, wanneer een verhaal gedaan wordt en de actie op de voorgrond gesteld wordt, wordt steeds het werkwoord in de finiete vorm gebezigd. Wanneer de nadruk valt op de agens, wordt deze vóór het werkwoord geplaatst. De agens kan dan gevolgd worden door een vervoegde w.w. vorm: bv.: *Iatu bainena naammui ban tu anakua:* „De vrouw bedekte haar kind maar”. *Iatu Panobulaan naissan kumua indo'na:* „Panobulaan wist, dat het haar moeder was”.

Iate Anak Datu na'ada'mi lan penaanna: „De Prinses overlegde in haar hart”.

Het subject kan ook echter door het nomen verbale met *um-* gevormd, gevolg worden, bv.: *Iatu Seba mpembanban len kalena:* „De Aap wierp zijn lichaam voortdurend tegen de grond”. *Iate Pa'daranan ungaragai toban bassi:* „Pa'daranan maakte een ijzeren kooi”.

Nakua: Inda umpatei te asuhku: „Hij zeide: wie heeft mijn hond gedood”.

Valt de nadruk op het object, dan komt deze vóór het w.w. te staan en het subject wordt achter het w.w. geplaatst, bv.: *Iate Buhanallu' natampe muanena:* „Buhanallu' werd door haar man verlaten”. *Aku nabamba indo'ku:* „Mij sloeg mijn moeder”. *Iatu tulandidi' umbai puramo nakande manuk' sia olo'-olo':* „Tulandidi' haar hebben misschien de vogels en beesten opgegeten”.

IV. Ulelean Pottala.

„HET VERHAAL VAN POTTALA”

medegedeeld door

Nari van Kondoan, landschap Tikala, Rante Pao.

Inleiding.

Het type der Uilenspiegelverhalen, zoals er dit een is, is ook welbekend in de Sa'dan-Toradja'se letterkunde. In het landschap *Pañala'* (Rante Pao) staat Uilenspiegel bekend onder de naam *Dana'*. Van dezen *Dana'* zijn verschillende streken bekend. Eens, wanneer al zijn geld en

goed op is, gaat hij zijn vader beetnemen. Hij stelt zijn vader voor varkens te slachten, want morgen zullen de goden van den hemel afdalen. Men moet het varkensvlees brengen naar een waringinboom, in welks kruin zich de goden zullen neerzetten. Daarna moeten dan de dorpsbewoners zich verwijderen. Dana' klimt dan 's nachts zelf in de boom en weet zo al dat varkensvlees te bemachtigen.

Een andermaal gaat Dana' een rijstschuur maken midden in het dorp. Hij dreigt dan zijn dorpsgenoten zijn schuur in brand te zullen steken. Wanneer echter de dorpsgenoten zijn schuur met rijst willen vullen, wil hij wel van dat plan afzien. Uit vrees voor brandgevaar gaan dan de dorpsgenoten rijst in de schuur van Dana' brengen, totdat die gevuld is.

Dana' is ook de naam van de man, die een rol speelt in het verhaal van *Karaeñ Dua*. Hij komt te Palopo het huis van Karaeñ Dua binnen, ziet daar het varken in de afgesloten ruimte en roept den mensen toe geen varkensvlees meer te eten, omdat de moeder van Karaeñ Dua een varken is. Karaeñ Dua laat dan de zon weer los en zo wordt dan Palopo bevrijd van de ramp van de zonsverduistering.

De trek in het verhaal van Pottala, waar verteld wordt dat Pottala gedood zal worden en door list weet te bewerken, dat een ander in zijn plaats gedood wordt en voorgeeft uit het dodenrijk te zijn teruggekeerd, heeft het gemeen met andere Indonesiese Uilenspiegelverhalen, zie Bar. spr. Tor. III No. 112 en No. 113, blz. 457 en 458 en de daar aangehaalde parallelen. Verder ook het Loda'se verhaal van *Taba* No. 31 der Loda'se verhalen door den Heer M. J. van Baarda B. K. I. dl. 56, 1904, blz. 492 en het Boeroe'te verhaal *Ka Lampo*, door den Heer Joh. A. F. Schut uitgegeven, B. K. I. dl. 75, 1919 blz. 303.

Wat de naam *Datu* aangaat, welke zo nu en dan in de Tae' verhalen voorkomt, deze naam op zich zelf is geen aanwijzing, dat hieronder de vorst van *Luwu* te verstaan is. *Datu* kan een eigen Sa'dan-Toradja'se titel geweest zijn zoals ook het Batakse: *datu*: „toverpriester”. Herhaaldelijk komt *Datu* als naam onder de Sa'dan-Toradja's voor bv.: *Poñ Datu*: „Heer Vorst”, *Datu Sugi*: „De rijke Heer”, *Datu Lahî*: „De Heer des Hemels”, *Pata' Datu*: „Lengtebalk van den Heer”. Ook de titel *aruñ*, het Boeg.: *aruñ*: „vorst” treedt vaak als eigennaam op, meestal in samenstelling met een ander woord: bv.: *Poñ Aruñ*, *Aruñ Lahî*, *Aruñ Tasik*: „Heer van de zee” en eveneens de titel *karaeñ*, Mak. *karaeñ* bv.: *Ne' Karaeñ*, *Karaeñ Dua*: „De beide Heren” en *Karaeñ Kasumba*.

De naam *Datu* komt ook in de mythologie herhaaldelijk voor, bv.: *Datu Laukku*: „de mythische stamvader der mensen”, *Datu Mañkamma*: „Heer Zwijger”, de stamvader der *indo' padañ*: „de voorgangers bij de rijstcultus”, *Datu Maruru*: „De rechtvaardige Heer”, de pokkenheer.

In de verhalen treft men de naam *Datu* aan bv.: *Datu Giatana*, verder *Datu Kaludin*, *Riu' Datu*. In het verhaal van *Seretapuñ* treedt de *Datu*: „de vorst” op (in het verhaal van *Sala'dadi* heeft de vorst de titel: *Puañ*), terwijl in het verhaal van „het Enig Kind” de *anak Datu*: „de dochter van den Vorst” ten tonele verschijnt.

Ook in de Bare'e verhalen komen de figuren *Ta Datu* en *Indo i Datu*: „Vader en Moeder van de(n) Prins(es)” voor (Bar. spr. Tor. III, blz. 392).

Tekst met Vertaling.

Uleleon Pottala.

Den ade' pissan napautani Datu tu Pottala.

Naloo tu Datu untunkai.
Nakuami: „Tae'pa apa la kubaar-
anni, kuloopa umpalakui pa'
peutanku lako tau. Potan bohi-
pa mimane sae”.

Naagianni Pottala kumua: La
saemo tu Datu.
Natollo'mi tu bale, naalai tu luan-
na sun, napatamai wase.

Saemi to tu Datu, nabemmi bo'bo',
nabemmi tu wai wase napa'ba-
tian.

Nakuami tu Datu: „Apara to tu
mupatamanni sola tu wase
namammi' tu wainna. „Nakua-
mi tu Pottala: Ia ban tu wase”.

Nansaika kumande tau, nakuami
tu Datu: „Denmoraka tu wan-
ku?” Nakuami tu Pottala: „Tae'-
pa”.

Verhaal van Pottala.

Het was eens, zo zegt men, dat de
Vorst geld geleend had aan
Pottala.

Toen ging die Vorst hem manen.
Hij zeide: „Ik heb nog niets om te
betalen”, ik moet (eerst) nog
mijn schuldvorderingen gaan in-
vorderen bij anderen. Zoudt U
over vier dagen pas willen
komen”.

Toen rekende Pottala uit, zeggen-
de: De Vorst zal komen.
Hij kookte vis, hij haalde de visde-
len er uit en legde er een bijl in
(nml. in het water, waarin de vis
gekookt was).

Nadat de Vorst gekomen was liet
hij hem gekookte rijst voorzet-
ten en het water waarin de bijl
gelegen had, hetwelk hij als saus
daarbij opschepte.

Toen zeide de Vorst: „Wat is dat,
dat je met de bijl er in gedaan
hebt dat het water er van zo lek-
ker is”. Pottala zeide: „Alleen de
bijl”.

Nadat men gegeten had, zeide de
Vorst: „Is mijn geld er al?” Pot-
tala zeide: „Nog niet”.

Nakuami Datu: „Mbai melo ke in baamo tu wase bayaranna”. Nakuami Pottala: „Kita sia, Datu!”

Malemi nabaa Datu tu wase. Narampo tu Datu lako banuanna, natollo'i tu wase, naalai napa'-batian tu wainna, tae' nasusi wai bale, susi bañ sia wai seña'.

Malemi tu Datu umbuanni Potala sule. Nakua tu Datu lako Potala: „Kamorañ-morañko, Pottalla”.

Nakuami tu Pottala: „Natatirosia, Datu, tu wai wase, tae' apa dipasolanni”.

Nakuami tu Datu: „Nokana' aku, iamo aku tu wanku benna”.

Nakuami tu Pottala: „Talluñ boñipa mimane sae, kuloopa umpalakui tu pa'peindañku”. Nakuami tu Datu: „Io” Naganna' talluñ boñinna loomi tu Datu umpalakui. Rampomi lako to' banuanna Pottala, nakuami lako Pottala: „Umbara tu wanku?”

Nakuami Pottala: „Tae'pa”.

Nakuami tu Datu: „Kabuto-buto-ko, la loomo'aku”.

Nakuami tu Pottala: „Takuman-depa, Datu”.

Malemi tu Datu lañan banua. Ma'sumpi' Pottala tama tasik, nakua: „Ruai tu mundan lan tasik iatu matanna lo'ko sumbuñ”.

Toen zeide de Vorst: „Het is mischien het beste, dat je me maar met de bijl betaalt”. Pottala zeide: „Zoals U wilt, Heer!”

De Vorst ging heen, de bijl met zich meenemend. Thuisgekomen zette hij de bijl in water te kook, hij nam het water en overgoot daarmee (zijn rijst), het was niet als viswater, het was maar als ander water.

De Vorst ging ze Pottala terugbrengen. De Vorst zeide tot Pottala: „Je bent een leugenaar, Pottala”.

Pottala zeide: „En U hebt toch het water van de bijl gezien, dat er niets bijgedaan was”.

Toen zeide de Vorst: „Ik wil die niet hebben, wat mij aangaat, geef mij mijn geld”.

Pottala zeide: „Zoudt U over drie dagen willen komen, dat ik eerst mijn schuldvorderingen ga invorderen”. De Vorst zeide: „Ja”.

Nadat de drie dagen verstreken waren, ging de Vorst zijn geld opvragen. Bij het huis van Pottala aangekomen, zeide hij tot Pottala: „Waar is mijn geld?”

Pottala zeide: „Ik heb het nog niet”. Toen zeide de Vorst: „Je bent een bedrieger, ik ga heen”.

Pottala zeide: „Blijft U eerst eten, Heer”.

Toen ging de Vorst naar boven het huis in. Pottala ging met het blaasroer schieten in zee, hij zeide: „De wilde eend in de zee, die in het oog getroffen bent, jij ligt in het slaapvertrek in het Zuiden”.

Natole ma'sumpi', nakua: „Ruai tu pani'na, doko sali”.

Natole-oi ma'sumpi', nakua: „Tarru'i tu sa'dena dioko suu”.

Namasae-sae to loomi tu Pottala untiroi diomo suu misa', domo sali misa', lo'mo sumbuu misa', naalami, natunu.

Nakua Datu: „Umba mumi nalai to Pottala?,” Nakuami to Pottala: Na to kusumpi' do banua tama tasik”. Nakuami Datu: „Mbai melo ke ia mubaya ranna' Pottala”.

Nakuami Pottala: „Kita sia Datu!” Malemi Datu mbaai.

Rampomi tu Datu lako banuanna, ma'sumpi'mi tu Datu tama tasik. Nakuami: „Ruai tu matanna lo'ko sumbuu”.

Natole-omi ma'sumpi', nakua: „Ruai tu pani'na doko sali”.

Natole-omi ma'sumpi', nakua: „Tarru'i tu sa'dena dioko suu”, Masae-sae loomi Datu untiroi, tae' tti dio.

Male-omi tu Datu umbaanni Pottala sule, nakua: „Kamorañ-morañko pale', Pottale!”

Hij schoot weer en zeide: „Die in de vleugel getroffen bent, jij ligt in het middenvertrek”.

Hij schoot nog eens en zeide:

„Die recht in de zijde getroffen bent, jij ligt in de hoek naast de haard”.

Na verloop van enige tijd ging Pottala kijken, in de hoek naast de haard was er één, in het middenvertrek was er één, in het Zuiden in het slaapvertrek was er één, hij nam ze op en braadde ze.

De Vorst zeide: „Waar heb je die vandaan gehaald?”

Pottala zeide: „Die, wel die heb ik in huis gezeten in de zee geschoten”. De Vorst zeide: „Het is ook wel goed wanneer je me daarmee betaalt, Pottala”. Pottala zeide: „Zoals U wilt, Heer!” Toen ging de Vorst en nam het mee.

Thuisgekomen ging de Vorst in zee schieten met het blaasroer. Hij zeide: „Die in het oog getroffen bent, jij ligt in het slaapvertrek in het Zuiden”. Hij schoot weer en zeide: „Die in de vleugel getroffen bent, jij ligt in het middenvertrek”.

Hij schoot nog eens en zeide: „Die recht in de zijde getroffen bent, jij ligt in de hoek naast de haard”. Na verloop van tijd ging de Vorst kijken, er waren daar geen wilde eenden.

Toen ging de Vorst het weer naar Pottala terugbrengen en zeide: „Je bent toch een echte bedrieger, Pottala!”

Nakuami tu Pottala: „Kobua'-rika dipatumba, Datu, natiro sea Datu kuma'-sumpi'."

Nakuami tu Datu: „Ben bañ siamo' tu wañku'".

Nakuami: „Duañ boñi polepa, misae umpalakui'".

Naagian-oi Pottala kumua: la saemo, naala-omi tu asu'-asu' napatamai wañ tu porokna.

Nasae tu Datu, nakuami tu Datu: „Bemmo' tu wañku'".

Nakuami tu Pottala: „Tae'pa wañ Datu, loona' umpalakui tu wañku, pa tae'".

Nakuami tu Datu: „Biosa bañko kamorañ-morañ, Pottala la loomoi'".

Nakuami tu Pottala: „Takumandepa, Datu'".

Nañka kumande tau, nakuami Pottala: „Benna'i tu ale mai'". Nabenni tau, naampa'mi. Natambai tu asunna kumande.

Nanañka kumande tu asu, natemmetemme tu tambukna, summi tu wañ lammai porokna.

Natiroi Datu, nakua: „Na den asu untittaiian wañ. Mbai melo ke la dibayaranna', Pottala'".

Nakuami Pottala: „Kita sia Datu'". Malemi nabaa, Datu Napakande Datu, nadia', naamparanni ale, natemme-temme tu tambukna, tae' wañ sun.

Malemi Datu umbaanni Pottala sule. Nakua: „Kamorañ moranko

Pottala zeide: „Wat is er aan te doen Heer, U hebt toch zelf gezien, dat ik aan het schieten was'".

De Vorst zeide: „Geef mij maar mijn geld'".

Hij zeide: „Wilt U het nog weer over twee dagen komen opvorderen'". Pottala rekende weer uit, dat hij zou komen, daarop nam hij weer een hondje en stak geld in zijn aars. Toen kwam de Vorst en zeide de Vorst: „Geef mij mijn geld'". Pottala zeide: „Ik heb het geld nog niet, Heer, ik ben mijn geld gaan opvorderen, maar ik heb het nog niet'". Toen zeide de Vorst: „Je bent maar gewend te bedriegen Pottala, ik ga maar weer'". Pottala zeide: „Blijft U eerst eten heer'".

Nadat men gegeten had, zeide Pottala: „Geef mij die mat hier'". Men gaf hem die, toen spreidde hij ze uit. Hij riep zijn hond te eten. Nadat de hond gegeten had, drukte hij maar op zijn buik, toen kwam het geld uit zijn aars te voorschijn.

Toen de Vorst dat zag, zeide hij: „Hij heeft een hond, die geld poept. Het is wel goed, dat daarmee de betaling aan mij geschiedt Pottala'".

Pottala zeide: „Zoals U wilt, Heer'". Toen ging de Vorst en nam hem mee. De Vorst voerde hem en toen hij verzadigd was, spreidde hij een mat voor hem uit en drukte maar op de buik, er kwam geen geld uit.

Toen ging de Vorst hem Pottala tergbrengen. Hij zeide: „Je

pale', Pottala, la kubaamoko.

Nakuami tu Pottala: „Kita sia Datu, tonganmo' kautahan". Malemi nabaa Datu. Nasankinni dio la natunu.

Kendekmi tu Datu kumande lahan banna.

Lendu'mi te to buku', nakua: „Ma'pari mudi puhora, Pottala?"

Nakuami tu Pottala: „Na buku'-na' susi iko, kudipakalolo.

Nabuknini to buku' iami napuho Pottala to buku'. Menkaloomi tu Datu untunu.

Nakuami te to buku': „Tae' aku naku Pottala Datu. Malemo ia tu Pottala lussu".

Nakuami tu Datu: „Biaaa baamo-ko kamoran-moran. Inan la kutunumoko".

Natunui Datu te to buku'. Apa iatu Pottala malemo ia lallu paala mamela. Nalobo tu pame-la'na napu tu'-putu'mi.

Namale umbaa la loo siti-ro Datu.

Rampomi lako to' banuanna Datu, nakuami Datu: „A, naden Pottala kutiro na naakamo ditunu".

Nakuami Pottala: „Iatenna na-kaaku natunu Datu, sikittana' nene' to doloku". Nakuami Datu: „Mbai melo ke ditununa' duka kusitiro nene' to doloku".

bent toch een aartsbedrieger Pottala, ik neem je nu mee".

Pottala zeide: „Dat staat aan U Heer, ik ben werkelijk Uw schuldenaar". Toen nam de Vorst hem mee. Hij bond hem daar vast om hem te verbranden. De Vorst ging naar boven het huis in om te eten. Toen kwam daar een gebochelde man langs en zeide: „Waarom ben je vastgebonden, Pottala?" Pottala zeide: „Ik was gebocheld als jij en word nu recht gemaakt".

De gebochelde man maakte de banden nu los en Pottala bond den bochel. Toen kwam de Vorst naar beneden om hem te verbranden. De bochel zeide: „Ik ben Pottala niet Heer!" Pottala is ontsnapt".

De Vorst zeide: „Je bent maar steeds gewend te bedriegen. Stellig zal ik je verbranden".

Toen verbrandde de Vorst den bochel. Maar Pottala die ging in het bos een stuk grond schoon maken. Toen zijn stuk gewiede grond vrucht had gedragen, pakte hij die in.

Hij ging daar toen mee op stap om den Vorst te ontmoeten.

Bij het huis van den Vorst aangekomen, zeide de Vorst: „Hé, dat is Pottala die ik (daar) zie en die is toch al verband".

Toen zeide Pottala: „Nadat de Vorst mij verbrand had, heb ik mijn voorvaderen ontmoet". De Vorst zeide: „Dan is het wel goed, dat ik ook maar verbrand worde, dat ik mijn voorvaderen ontmoete".

Nak
N
lo
du
k
ap

op
heef
meis
gene
doet
klein
eigen

and
inde
prei
star
wat
laaf

„da

het
late
kie
doc
ma
jem
nay
late
late
and
op

Nakuami Pottala: „Kita sia, Datu”.
 Nasuami Datu tu kaunanna:
 loo nala kayu; nabotonni napa-
 dukku api. Nadukku tu api men-
 kondoñmi tama tu Datu, nakande
 api lan, matemí.

Pottala zeide: „Zoals het U belieft,
 Heer”. Toen beval de Vorst zijn
 slaven hout te halen, zij stapel-
 den het op en staken het aan.
 Toen het vuur brandde, sprong
 de Vorst er in, het vuur verteer-
 de hem en hij stierf.

Aantekeningen.

De naam *Pottala* bestaat, evenals *Pottori* uit het element Pot, hetgeen op *Pon* teruggaat, het zeer gebruikelijke epitheton bij mannennamen. *Tala* heeft de betekenis van: „afwijkende van zijn geslacht”. Een jongen, die meisjesachtig doet, of een meisjesachtig voorkomen heeft, wordt *Pon Tala* genoemd, evenzo een meisje, dat er jongensachtig uitziet, of als een jongen doet. *Lai' Tala: Tala bai* heet een haan, die er als een hen uitziet, een kleine kam heeft en klein van gestalte is. Ook *Tala* komt in het *Tae'* als eigenaam voor.

Pa'peutan betekent, evenals *pa'peindan*: „datgene, wat men door een ander laat lenen, wat men aan een ander uitgeleend heeft, terwijl *utan*, *indan*: „schuld” betekent, „wat men anderen schuldig is”. Het dubbele prefix *pape'* komt veelvuldig in het *Tae'* voor. Wordt *pa'pe* vóór een w.w. stam gevoegd, dan vormt het substantieven met de betekenis van „datgene, wat men een ander laat doen” bv: *pa'peindan*: „datgene, wat men een ander laat te leen vragen” van *indan*: „lenen van”.

Pa'pepasan: „datgene, wat men een ander laat opdragen”, *pa'peissan*: „datgene, wat men een ander laat weten”.

De vormen met *pa'pe* komen ook als w.w. stammen voor, welke nog het suffix *-an* aangehecht krijgen. Zij hebben de betekenis van: „een ander laten doen aan iemand, of iets, wat het grondwoord aanduidt” bv.: *napa'pekittan*: „een ander iemand of iets laten zien, maken, dat iemand of iets door een ander gezien wordt”, *napa'peissanan*: „een ander iets laten weten, maken, dat iets door een ander geweten wordt”, *napa'pepatean*: „een ander iemand laten doden, maken, dat iemand door een ander gedood wordt”, *napa'pentocan umanna*: „een ander zijn sawah laten houden, in gebruik laten nemen, zijn sawah verpanden”, *napa'pekabirisan*: „een ander iemand laten haten, iemand gehaat maken bij een ander”, *napa'pesekhean*: „een ander boos laten worden op iemand, maken dat iemand zich de boosheid op de hals haalt van een ander”. Deze betekenis van de *pa'pe*-vormen is

dezelfde, als die van de *peki*-vormen in het Bare'e. (Zie Dr. Adriani: „Het voorvoegsel *Me-*, *Pe-* in de Bare'ëtaal, M. Z. G. dl. 55, blz. 384, 1911). Verder komt *pa'pe* nog voor vóór substantieven, welke vormen de betekenis van het middel, waarmee men verkrijgt, hetgeen het grondwoord te kennen geeft, bv.: *pa'peutan*: „geld om groente mee te kopen”, *pa'petuak*: „datgene, waarmee men palmwijn koopt”, *pa'pedodo*: „datgene, waarmee men een vrouwensarong koopt”.

Naast *patañ boni*: „vier nachten, vier dagen”, komt *a'pa' boni* voor. In den regel hebben de telwoorden vóór woorden, die een tijdsbepaling te kennen geven de met neusklank gesloten vorm, bv.: *limañ allo*: „vijf dagen”, *talluñ tauñ*: „drie jaren”. Maar *tallu tau*: „drie mensen”, *lima tedoñ*: „vijf buffels”.

Nabenni tu wai wase napa'batian: „Hij gaf hem het water, waarin de bijl gelegen had, hij overgoot ze daarmee (n.m.l. de gekookte rijst). De w.w. vormen, gevormd met prefix *pa'* en suffix *-an* geven te kennen, dat de handeling, door het grondwoord uitgedrukt, aan, bij, met, door middel van iemand of iets geschiedt, bv.: *iamo dipa'ulañan te*: „hiermede werd touw gedraaid”, *iamo diparrinuan uma te*: „hiermede werd de sawah bewerkt”, *dipa'kandean*: „het wordt gegeten met, bij”, *dipa'porian*: „het wordt gebonden met”, *dipa'gorosan*: „het wordt geboord met”.

De substantieven door middel van *pa'-an* van w.w. stammen afgeleid, hebben de betekenis van: „liefhebber van, verzot op, gaarne doende, gewoon zijn iets te doen”, bv.: *pa'susuan*: „iemand, die gaarne aan de borst drinkt”, *pa'lelan*: „die steeds heen en weer trekt”, *pa'tekaran*: „iemand, die van klimmen houdt”.

De woorden, alleen met het prefix *pa'* gevormd, hebben ook deze betekenis, bv.: *pa'kande*: „iemand, die veel eet, vraat”, terwijl het suffix *an* woorden vormt met de betekenis van: „behept met” bv.: *kulean* met *kule*: reumatiek behept. Zie M. Z. G. dl. 58, 230.

Kita sia Datu: „Zoals U belijft, heer” is een elliptische uitdrukking, die moet aangevuld worden met een woord, als *inaanta bah*: „zoals Uw verlangen is, naar Uw believen”. Er staat letterlijk: „U, heer” met de nadruk op U. Kita is de zeer beleefde en onderdanige vorm van het pers. vmd. 2e pers. ekv. sprekende tegenover zeer hooggeplaatsten. Het wordt door de Toradja's gebezigd tegenover leden van den vorstenstand en leden van aanzienlike *to makaka*: „adel” familie en bestuursambtenaren en andere Nederlanders.

Kabuto-buto „liggende” = *dalla*; *kamorañ-morañ*: „bedriegende”, *mo'si*: „pocherig”.

Bu'tok betekent: „leugenachtig”, *mo'rañ*: „bedrieger”.

Mundan en tii betekenen beide: „wilde eend”.

Na to kusumpi': „Die, die schoot ik met het blaasroer”. Door het voorafgaande *na* wordt hier bijzondere nadruk gelegd op het aanwijzende *to*. Omdat het object aan het w.w. voorafgaat, heeft dit laatste de vervoegde vorm met pronominaal prefix. Dit is ook het geval in de zin: *melo ke ia mubayaransa'*: „het is goed, wanneer je me daarmee betaalt”.

Kuma'sumpi': „ik was aan het blaasroer schieten” is een voorbeeld van een vervoegde *ma'*-vorm met pronominaal prefix. *Kuma'sumpi'* betekent in tegenstelling tot *kusumpi'*: „ik ben bezig met blaasroer schieten”.

In de zin: *Ben bañ niamo'*: „Geef mij maar” wordt *mo* met pronominaal suffix van het w.w. gescheiden door de woorden *bañ* en *sia*.

Asi: untittaian wañ: „een hond, die geld poept”. De woorden voor defaeceren en urineren resp. *tittai* en *tittene* luidende, krijgen het prefix *tiñ* voorgevoegd, evenals de woorden, die een lozen van iets, een onwillekeurig afgaan van iets te kennen geven: bv.: *tittuda'*: „uitspuwen”. Andere voorbeelden, waarbij het prefix *ti-* niet gesloten wordt door een nasaal zijn: *tito'do'*: „neerdruppelen”, *tibolo'*: „uitgestort worden”, *titoca'*: „uitgegoten worden”.

De vormen met *ti-* geven in het algemeen te kennen, dat de handeling, door het grondwoord uitgedrukt, onopzettelijk, niet met voorbedachten rade, toevallig plaats heeft. Naast de vorm *ti-* van het prefix komt ook de met een nasaal geslotene voor, welke nasaal door de volgende medeklinker naar diens geslacht wordt overgebracht, bv.: *tiñkaru'du'*: „en *tikkaru'du'*: „door slaap aangegrepen”, *tikkondo'*: „losgelaten, slap, „ontspannen”, *tikkanda'*: „op en neer wiegend bv.: van het lichaam bij het lopen”. *Tittai* betekent meer het onwillekeurig lozen van ontlasting door kinderen en dieren, terwijl *kattai* defaeceren is van volwassenen. *Kattene* en *tittene* zijn in betekenis gelijk. Het suffix *-an* in de uitdrukking *untittaian wañ* geeft te kennen een behept zijn met, lijdende aan, de eigenschap hebben van: bv.: *ntittaian mariri'*: „gele ontlasting lozen bij geelzucht”, *ntittenean rara'*: „lijden aan bloed urineren”.

Kudipakalolo': „ik word recht gemaakt”. Van een aantal adjectieven die het prefix *ma* -voorgevoegd hebben, wordt het causativum gevormd door het prefix *paka* vóór de stam van het woord bv. *malolo'*: „recht”, *napakalolo'*: „hij maakt recht”, *maripi'*: „stil, bedaard”, *napa kari'pi'*: „hij maakt stil, hij doet bedaard zijn”, *matana'*: „tevreden, lekker, gerust”.

napakata na: „hij maakt tevreden”. Vele adjectieven, van het prefix *ma-* voorzien, vormen hun causatief door *pa-* vóór den *ma-* vorm te plaatsen bv.: *madoo*: „hoog”, *napamadoo*: „hij verhoogt”, *madinin*: „koud”, *napamadinin*: „hij maakt koud”, *masiri*: „beschaamd”, *napamasiri*: „hij maakt beschaamd” (waarnaast ook *napakasiri* in dezelfde betekenis voorkomt), *mataku*: „bevreesd”, *napamataku*: „hij maakt bevreesd” (ook *napakataku*).

De adjectieven, die *ma-* niet voorvoegen, krijgen het causatief gevormd met prefigering van *pa-* vóór de stam, van het woord: bv.: *sidi*: „weinig”, *napasidi*: „hij doet weinig zijn”, *bitti*: „klein”, *napabitti*: „hij maakt klein”, *sugi*: „rijk”, *napasugi*: „hij maakt rijk”.

Ook de met *ka-* gevormde adjectieven maken hun causatief door voorvoeging van *pa-*, bv.: *kalando*: „lang”, *umpakalando*: „lang maken”, *kadake*: „slecht”, *umpakadakei*: „slecht doen zijn”, *kalala*: „arm”, *mpakalala*: „arm maken”.

Verschillende met *ma-* en *ka-* gevormde adjectieven vormen hun causatief niet door middel van het prefix *paka* of *pa-*, maar nemen het prefix *pe* vóór zich. De aldus gevormde woorden treden als causatief van het grondwoord op, maar hebben eigenlijk de betekenis van: „trachten te doen geraken tot, zoeken te maken tot wat het grondwoord uitdrukt, bv.: *masero*: „helder”, *mpemaseroi*: „helder maken, verhelderen”, *malommo*: „zacht”, *mpemalommo*: „zacht maken”, *kapua*: „groot”, *mpekapuai*: „groot maken”.

Lallu is uit *lan lu* ontstaan, *lu* heeft de betekenis van: „ginds, hetgeen bij den 3en persoon behoort, niet bij spreker en niet bij aangesprokene”.

Mamela: „gras afslaan, een stuk grond wieden”; de stam hiervan is: *bela*, hetgeen ook voorkomt in *pare bela*: „op droge grond gekweekte rijst”, *pa'lak bela*: „ladang, droog rijstveld”. *Mamela* is ontstaan uit *mambela*, waarin de *b* voor de *m* geen stand heeft weten te houden. Meerdere voorbeelden hiervan zijn: *mamusuk* uit *mambusuk* van *busuk*: „wassen”; *mamulle* uit *mambulle* van *bule* „met meerderen aan een draagstok of op een draagbaar dragen”; *mamalla* uit *mamballa* van *balla*: „verbranden”; *mama'ta*, speciaal betekenende: „palmwijn tappen”, terwijl *mamba'ta*: „afslaan, afkappen in het algemeen” betekent, beide van *ba'ta*; *dipamayaran*: „waarmede betaald wordt uit *dipambayaran* van *baya*: „betalen”, maar *mambaya*; *pamehan*: „gift” uit *pamahan* van *ahan*: „geven aan”.

In vele gevallen heeft zich echter de *b* weten staande te houden vóór de *m* bv.: *mambaa* van *baa*: „wieden, schoon maken”, *mambala* van *bala*: „diszellen”.

In de zin: *Iatenna nan̄kan̄ku natunu Datu*: „In de tijd, nadat uwe Majesteit mij verbrand had" wordt het object: *aku* als suffix achter het voegwoord *nan̄ka* gehecht op de wijze van een possessief-suffix. Ook hier staat de nasale tussenklank tussen het voegwoord en het suffix zoals dit ook het geval is bij de aanhechting van het possessief-suffix achter een aantal op *a*- uitgaande substantieven.

V. Ulelean Tulañdidi'.

„HET VERHAAL VAN TULANDIDI'

medegedeeld door

*Sampe Tondok van Anin*², landschap *Kesu*, *Rante Pao*.

Inleiding.

Dit verhaal behandelt het thema van een meisje, dat door haar vader geslagen of gedood wordt en door haar moeder beschermd. Uit den dood verzezen, beleeft zij dan allerlei avonturen en komt zo tot grote rijkdom. Zij ontmoet later weer haar vader en moeder en wreekt zich dan op haar vader, terwijl de moeder geëerd en beloond wordt. Voor een groot gedeelte loopt dit verhaal parallel met dat van het verstoten Meisje in de Bare'e letterkunde (zie Bar. spr. Tor. III, blz. 392 No. 51 en de daar genoemde parallellen).

Het verhaal van Tulañdidi' komt ook met verschillende variaties in de Tae'- letterkunde voor. Zo wordt in het verhaal van *Tula'didi'*, zoals mij dat in *Baluru* (Rante Pao) werd medegedeeld, verteld van een zwangere vrouw, wier man naar Palopo zou vertrekken. Vóór zijn vertrek droeg de man de vrouw op om, wanneer zij een jongen mocht ter wereld brengen dien in het leven te laten, wanneer het een meisje mocht zijn haar te doden.¹⁾ De vrouw beviel van een meisje, verborg dat in huis op het rek tegen de zoldering aan en bedekte het met een oude mat. Drie dagen daarna kwam de vader thuis en vroeg naar zijn kind. De moeder deelde hem mee, dat zij een meisje gebaard had en het daarom gedood had. Maar een kraai verried het geheim aan den vader²⁾. De vader wilde het meisje toen terstond doden, maar stond toe, dat de moeder het eerst nog een rok en een baadje zou maken. De werkzaamheden hiervoor als spinnen haspelen, het opspannen van de schering, het weven en naaien geven de moeder gelegenheid tijd te winnen.

¹⁾ Deze trek vindt men ook in het bovengenoemde Bare'e verhaal.

²⁾ Ook in het hier uitgegeven verhaal van Tulañdidi' brengt de kraai het bericht aan den vader over, dat zijn hond gedood is. In het verhaal: „De Geitharige" M. Z. G. dl. 60, blz. 375 is het een parkiet, die de rol van overbrenger speelt.

Nadat baadje en rok gereed zijn, geeft de moeder het kind nog drie kippe-eieren mee en wat gruis van rijstekorrels. Dan wordt het kind gedood. Tot zover loopt dit verhaal.

Ook het verhaal van *Bulupala'*: „Degene, die haar in de palmen heeft”, heeft trekken gemeen met het bovengenoemde. In het *Bulupala'*-verhaal, zoals het is opgetekend door den Heer v.d. Loosdrecht, wordt verhaald van een meisje, één uit acht kinderen, *Bulupala'* geheten, dat door haar oudere zusters gebaad wordt. Dan komt er een voorbijganger langs en zegt: „Dit meisje zal rijk en beroemd worden, buitengewoon zal haar rijkdom zijn”. Uit jaloezie daarover, brengen de oudere zusters juist het tegenovergestelde van die woorden over en zeggen, dat zij een ongeluksvogel is, die ramp en onheil over de haren zal brengen. *Bulupala'* wordt daarom als een onhellstichtster uit haar familie uitgebannen, men geeft haar één kip mee en er wordt voor haar een hut opgericht in een rotshol. Wanneer de kip groot geworden is, gaat zij haar kip rullen tegen een hond, die hond weer tegen een varken, dat varken tegen een jong van een buffel. Wanneer die buffel groot geworden is, groeit er rijst overal, waar het dier loopt. Zodoende verwerft *Bulupala'* zich grote rijkdom. Zij gaat zich nu in het bos vestigen en daar komen haar ouders haar opzoeken. Bij hun dood slacht zij enige honderden buffels voor hen.

In een *Bulupala'*-verhaal uit *Gandañ Batu* (Ma'kale) afkomstig, wordt verhaald van een meisje, één uit 6 kinderen, die met haar zusters buffels gaat hoeden. Dan komt er een marktganger langs, die om melk vraagt. De vijf zusters geven die niet, maar *Bulupala'* geeft wat van haar melk aan den man. De man zegent haar daarom, maar thuisgekomen vertellen haar jaloerse zusters, dat de man gezegd heeft, dat *Bulupala'* niets dan ongeluk over zich en de haren zal brengen. Men jaagt haar daarom het bos in en geeft haar daarheen twee buffels en een hoen mede. Een aap komt haar nu opzoeken en gezelschap houden ¹⁾).

De Aap roept een wild varken en dat wroet de bomen om in het bos om een open plek te maken voor haar huis. Daarop kakelt het Hoen en er staat een groot huis, prachtig versierd met houtsnijwerk, het Hoen kakelt nog eens en er staan spijsen gereed en daarna verschijnen op het kakelen van het Hoen: rijtschuren, slaven en varkens. Een prins, die in het bos komt jagen, ontdekt haar huis en neemt haar ten huwelijk. Wanneer daarna haar zusters eens in het bos komen, maakt zij zich hun bekend. Zij verzoekt dan haar moeder bij haar te komen wonen, haar vader en zusters mogen echter haar huis niet betreden.

¹⁾ Vgl. de rol, die de Aap speelt in het verhaal: „De Aap en de Twee Wezen” hierboven medegedeeld.

In een Bulupala' verhaal door mij in het landschap Kesu' (Rante Pao) opgetekend, wordt eveneens verhaald van een meisje, dat door haar vader en zusters verstoten wordt, omdat zij onheil zal aanbrengen over de familie. Van haar moeder krijgt zij een pakje in bamboeblad gekookte rijst en een versleten mat mee. Zij trekt het bos in en komt bij een pisangstam. Zij schudt daaraan en door dat schudden wordt een paar oude mensen, die zich blijkbaar op een plaats hoger dan die pisangstam bevinden, gewaar, dat er iemand is. Zij blijft nu in hun huis. Voor een stukje goud, dat Bulupala' uit haar tanden losmaakt, koopt het oude vrouwtje garen en Bulupala' weeft daarvan een broek. Een rijke man koopt die broek voor zes geldstukken. Bulupala' weeft dan weer een broek en die wordt voor een klapperdop vol van die geldstukken gekocht, een volgend exemplaar voor twee klapperdoppen geldstukken en daarna een voor honderd klapperdoppen geldstukken. Wanneer dan het oude vrouwtje, dat de broek te koop heeft aangeboden, naar huis terugkeert, gaat die rijke man met haar mede. Hij ziet Bulupala' daar in huis zitten, zij lacht en dan wordt haar gouden gebit zichtbaar. Hij neemt haar daarna ten huwelijk.¹⁾

Op last van dien man wordt daar in het bos een dorp aangelegd, men brengt er honderd huizen en honderd rijstschuren heen. Nadat Bulupala's moeder gestorven is, komen haar zusters op de markt in het bos een varken kopen. Bulupala' herkent hen en trekt nu naar het huis harer ouders, in haar oude lompen gehuld. Haar zusters wijzen haar met schimpwoorden af en staan haar niet toe haar moeder te bewenen. Den volgenden morgen knallen geweerschoten en daar komt de man van Bulupala' aan met een stoet van honderd vrouwen, honderd buffels, honderd varkens, honderd honden, honderd mannen, die palmwijn dragen en honderd mannen, die pisang dragen en Bulupala' verwisselt nu haar kleding met een gouden broek, een gouden sarong en een gouden baadje. Zij slacht dan een menigte buffels voor haar moeder. Haar vader en zusters trekken met haar mee naar het bos. Wanneer echter haar vader gestorven is, slacht zij maar drie buffels voor hem en na de dood van haar zusters steekt zij hun de ogen uit.

De trek dat de vader zijn kind wil doden vinden wij ook in het verhaal van *Panobulaan*, waar echter de vader een pythonslang, die de man is van *Panobulaan*, zijn kind wil doden, wanneer het een jongen is. In het in het Ma'kale'se door den Heer Prins opgetekende verhaal: *Datu Sola Sasea* geheten: „De Vorst en de Pythonslang”, dat bijna geheel paralel

¹⁾ Hier treedt ook weer het kinderloos echtpaar op als beschermer van het verstoten meisje, zoals dit zo vaak geschiedt in de Indonesische letterkunde. Verder is te vergelijken het enigzins gelijke verloop in het verhaal van het verstoten meisje in het Baré'se, waar verteld wordt, dat dat meisje *sirihitasjes* vlecht van riet, van welke er een gekocht wordt door den vorst *Aya Sabari*, die het meisje dan later trouwt. (Zie Toradja'se vertellingen door Dr. N. Adriani T. B. G. XLV 1902, blz. 472).

loopt met het Panobulaan-verhaal, wil de slang het kind doden, wanneer het een meisje is, zoals ook verhaald wordt in het *Tula'didi'*-verhaal.

De trek, dat de verstoten dochter, rijk geworden, zich op haar vader gaat wreken en de wijze, waarop dat geschiedt, komt ook voor in het door den Heer Prins in het Ma'kale'se opgetekende verhaal: *Bulupala' sola Raŋgabulaan*. Dat verhaal luidt in het kort als volgt: Iemand had twee kinderen, de een *Bulupala'*, de ander *Raŋgabulaan* geheten. Op zekeren dag slacht de vader het door de kinderen gefokte varken om het bij het planten van de rijst den goden te offeren. Wanneer de kinderen dat ontdekken, gaan zij hun ouders verlaten en nemen hun gouden sieraden mee.¹⁾

De moeder gaat hen achterna. Bij een rivier gekomen klimmen zij op een grote steen, werpen een stuk pinangschil daarin. Wanneer hun moeder dat gaat terughalen zijn zij bereid terug te keren. De moeder doet dat echter niet. Zij stellen dan weer als voorwaarde, dat hun moeder het speeksel, dat zij uitspuwen zal, zal opvangen. De moeder doet ook dat niet. De kinderen stijgen daarop langs de regenboog naar de hemel op²⁾. Uit den hemel op de aarde teruggekeerd, gaan de kinderen een huis bewonen in het bos. Zij gaan daar dan het *boea'*-feest vieren.

De *tattin'*-vogel³⁾ (een soort mus) gaat hun vader en moeder roepen. Maar die slaan geen acht op de uitnodiging. Daarna komt een kraai hen roepen. Dan pas begeven zij zich naar het huis van *Bulupala'* en *Raŋgabulaan*. Zij nodigen hun vader uit bij de deur plaats te nemen, hun moeder in het slaapvertrek. De vader valt van de trap af naar beneden in de ruimte onder het huis, wordt daar door de buffels vertreden en vindt zo zijn einde.

In al deze verhalen valt op te merken, dat het meisje verbannen wordt, omdat er van haar magies slechte invloed heet uit te gaan, *Tae': to pepaju, to patula, to panahe*.

In het verhaal betreffende de stichting van *Wado'*, door Dr. Matthes uitgegeven in de Boegineesche Chrestomathie I, blz. 1—27 is het de dochter van den vorst van *Lucu*, die aan een huidziekte lijdt (volgens de overle-

¹⁾ De kinderen zijn beledigd en die belediging kan slechts door een wraakneming worden weggewonnen. Die belediging geeft hun ook het recht hun moeder, die hen volgt, allerlei vernederende voorwaarden te stellen. In een Modole verhaal (B. K. J. dl. 72 blz. 229) gaan kinderen hun moeder verlaten, omdat deze hun kip had geslacht.

²⁾ In het verhaal: „De Verlaten Kinderen” verlaat de moeder, die door de vader met een weeflat geslagen werd, haar kinderen en stijgt ook langs de regenboog naar den hemel op.

³⁾ De priesteressen, die in de landschappen *Tikala* en *Panala'* bij het *boea'*-feest optreden, heten *bureke tattin'*.

vering, die de Sa'dan-Toradja's van dit verhaal kennen, zou zij melaats geweest zijn) en daarom uit het rijk verbannen moest worden. Met dit verhaal hebben de bovengenoemde Toradja's verhalen verder nog deze trekken gemeen, dat de prinses zich in het bos vestigt en daar gevonden wordt door een prins, in casus den prins van Bone, die haar ten huwelijk neemt. De prinses geneest van haar huidziekte, doordat een witte buffel haar lichaam lekt. De Toradja's lering van dit verhaal vertelt ook, dat daarom de Toradja's het vlees van de witte buffel niet eten, want anders zouden zij melaats worden.

In de meeste van de bovengenoemde verhalen treedt het hoen als magies-krachtig dier op ¹⁾. Aan het verstoten meisje wordt of één of drie kippeneieren meegegeven of een hoen. Dat hoen nu weet door zijn gekakel een huis, buffels, varkens, rijst enz. te voorschijn te roepen.

In het hier uitgegeven verhaal wordt verhaald, dat Tulañdidi' bij het haar meegegeven kippenei een duivenei voegt en dat een duif het kippenei openbreekt. In een andere lering van het verhaal neemt zij een ei van een *kaloke*-vogel (een soort merel) mee. Dat ei breekt open en daar komt een haan uit te voorschijn.

Van deze haan heet het in een liedje:

ma'kukua sae tedoh
unoni ratu kanae
kolok renden penamile
menkaro bu'tu bulaan:

„Hij kakelde, toen kwamen er buffels te voorschijn, hij kraaide, toen verscheen er hoornvee, hij krabde en trok toen mannetjes buffels achter zich aan, hij krauwde, toen was er goud”.

Er wordt daar verder nog verteld, dat Bulupala' naar het Westen trekt, zij aan de monding van de Garo'go' tot grote rijkdom komt en dat haar nakomelingen zich in alle streken bevinden tot in Mamasa toe.

In een ander Sa'dan-Toradja's verhaal van hetzelfde type wordt verhaald, dat het hoen een gedode jongen opwekt uit de dood, zoals ook in het hier uitgegeven verhaal van Tulañdidi' het hoen de maden van Tulañdidi' bijeenverzamelt en haar dan toeroept: herleef, Tulañdidi', waarop Tulañdidi' tot het leven terugkeert. Dit verhaal, afkomstig uit *Gandañ Batu* (Ma'kale) vertelt van een *La Bokko*. La Bokko's broers, zes in getal, leggen hem uit jaloezie op zekere dag in een doodkist, voorgevende, dat zij eens moeten proberen, of die hun vader zal passen, voor wien zij die beweren te maken ²⁾. Zij sluiten die kist, binden het deksel dicht en laten

¹⁾ Over de betekenis van het hoen als magies-krachtig dier, zie Dr. Kruyt: *Meaan B. K. I.* dl. 76, blz. 1 vlgd.

²⁾ Het gebruikmaken van deze list om iemand te doden komt ook in de Baroe-letterkunde voor, zie het verhaal van *Mariola*, *Bar. spr. Tor.* III, blz. 457 No. 112.

de kist de rivier afdrijven. La Bokko is in het bezit van een hond en een hoen. Die gaan nu hun heer zoeken. Zij komen eerst bij mensen, die de kweekbedden voor de rijstaanplant aan het bewerken zijn. Die antwoorden, dat La Bokko stroomafwaarts gedreven is; dan komen zij bij mensen, die de rijstvelden aan het bewerken zijn, verderop bij mensen, die aan het planten zijn en ten slotte bij mensen, die de rijstaanplant aan het zuiveren zijn van onkruid. Die mensen brengen hen dan aan de zee en daar treffen zij de kist aan, waarin zich hun heer bevindt ¹⁾.

De hond bijt de kist open en zij halen hun heer er uit. Zij voegen de beenderen van het lijk weer aaneen, dan kakelt het hoen tot zesmaal toe en La Bokko herleeft. Het hoen stijgt nu met La Bokko ten hemel en zij worden daar tot een sterrebeeld, hetgeen geraadpleegd wordt bij het bepalen der seizoenen; het is het sterrebeeld *koë* geheten.

Parallelen van deze wonderdaad van de haan worden ook in andere Indonesische verhalen aangetroffen. Uit de Bare'e letterkunde zijn te vermelden het reeds bovengenoemde verhaal van het verstoten meisje, waar verteld wordt, dat de haan in het water duikt en met zijn vleugels het lijk zijner meesters zo lang besproeit, totdat zij weer tot het leven is teruggekeerd en het verhaal van *Tandani*, waar een vogel de dode kinderen opwekt, door ze met water te besproeien (Bar. spr. Tor. III, blz. 430 No. 93). In het Galela's verhaal: Koning Leguaan (B. K. I. 6e volgr. deel I) heet het, dat de vrouw van de leguaan die door haar zusters in zee wordt verdrinken, een ei en een pinangnoot meekrijgt. Uit dat ei komt een haan te voorschijn, die blijkbaar die vrouw tot het leven terugbrengt, haar onder zijn vleugels naar Koning Leguaan voert wanneer deze met zijn schip aankomt en zich met de vrouw op diens schoot neerzet. In No. 31 van de door Dr. Adriani in T. B. G. dl. 40 meegedeelde Toradja-verhalen (blz. 371) wekt de haan het door haar vader gedode meisje op, legt daarna zijn hane-

¹⁾ De kist, waarin La Bokko zich bevindt drijft stroomafwaarts naar de zee, dat is dus in de richting van het zielenland, dat stroomafwaarts de Sa'dan-rivier gedacht wordt. De verschillende streken waar de hond en het hoen langs trekken, waar de mensen telkens met een verder gevorderde werkzaamheid op de rijstvelden bezig zijn, doet denken aan de negen bergvlakten, die het meisje, dat naar de onderwereld afdaalt, voorbijkomt, en de negen treden van de trap, die van de onderwereld naar de Aarde loopt, aan de negen dorpen, waar *Dafa Lskali* voorbijtrekt op zoek naar zijn vader en aan de zeven dorpen die door *Lagoni* en *Sumbeki* bezocht worden. Deze voorbedden zijn alle ontleend aan de Bare'e letterkunde. (Zie Bar. spr. Tor. III blz. 410, 411, 403 en 388).

Het hoen stijgt aan het slot van het verhaal met La Bokko ten hemel en wordt daar tot een sterrebeeld, dat geraadpleegd wordt bij het vaststellen van het plantseizoen. Het vermoeden ligt dus voor de hand, dat in dit verhaal verband gelegd wordt tussen het stroomafwaarts drijven van La Bokko en de volgorde der werkzaamheden bij de rijstbouw in de verschillende streken, waar hij voorbijkomt. Hoe verder stroomafwaarts de hond en het hoen, die hem volgen, komen, zoveel verder is men ook met de werkzaamheden van de rijstbouw gevorderd.

mom af en wordt mens; hij huwt dan het meisje en weet door een toverformule een huis en een dorp vol mensen te voorschijn te roepen.

Aan het slot van het verhaal van Tulañdidi' wordt verhaald, dat op zekere dag het hoen met een houten scheplepel geslagen wordt en daarop met Tulañdidi' naar de hemel stijgt.¹⁾

Ook deze trek komt in andere verhalen voor. Zo wordt in het Sa'dan-Toradja's verhaal van *Lakipa dada* de held van het verhaal door een *lañkan maega*-vogel uit de hemel naar Goa gevoerd.

Het Bare'e-verhaal van *Ra'oi'a* weet te verhalen, dat de heldin, zich vasthoudende aan de poten van een grote roofvogel en zittende op zijn sporen, naar den hemel gevoerd wordt (Bar. spr. Tor. III, blz. 407, No. 70).

Tulañdidi' heet dan nu verblijf te houden in de maan onder de naam van *Indo' Sadenna*. Dit verhaal behoort dus tot de categorie van verhalen, waarin de oorsprong van enig hemellichaam of sterrebeeld wordt verklaard als te zijn een mens die vroeger op aarde heeft geleefd en daarna ten hemel is gevaren.

Volgens het verhaal van La Bokko, heet het hoen, dat met haar ten hemel vaart en daar tot een sterrebeeld wordt: *koe*. Ook raadpleegt men het sterrebeeld *tau manuk* en *manuk Lapandek* bij het bepalen van het plantseizoen.

Wanneer het sterrebeeld *manukna Lapandek* geheten of *londoñna Poñ Tulañdidi'* zichtbaar is aan den hemel, begint men in het Kesu'se (Rante Pao) de rijst uit te zaaien in de kweekbedden. Voordat men daarmee begint, wordt een kip geofferd en spreekt de priester aldus (volgens mededeling van den priester *Ne' Kende'* van *Salu*):

Manukna Lapandek, londoñna Poñ Tulañdidi'
la diambo'mo te banne malapu'
la disearan tñgi marorron
rokko ampa' bulawanna
sipaniño kalimbuañ boba
lu riamo tañ sumpu scaka'
kendek tañ mate lolona.

„Het hoen van Lapandek, de haan van Tulañdidi',²⁾

deze volle korrels zaairijst worden nu uitgezaaid, dit kleurig-gespikkelde

op de gouden mat

¹⁾ Naar een andere lezing van deze episode werd de haan van Tulañdidi' met een rijststamper geslagen omdat hij van de rijst at, die men bezig was te stampen. Daardoor brak zijn vleugel, hij voer daarop ten hemel.

²⁾ Ook de Rotenezen kennen een ster, in het West-Rotinees: *lu manuk* geheten; deze ster dient den mensen 's nachts als wegwijzer: Dr. Kruijdt „De Rotenezen" T. B. G. dl. 60, blz. 318.

spelende met rijktoevloeiend welwater, opdat beschut moge worden (het gewas), welks wortels nergens tegen stoten.

opdat omhoog moge rijzen (het gewas), welks jonge spruiten niet sterven".

De Bare'e-sprekende Toradja's kennen een sterrenbeeld *Tamañkapa*: „de Klapwieker, de Haan", waarbij gedacht wordt aan een haan waarvan de Pleiaden de kop, de gordel van Orion het lichaam en Sirius de staart is. Naar den stand van dit sterrenbeeld richt men zich tot het bepalen van de datums van de landbouwkalender. Oorspronkelijk is dit sterrenbeeld een haan geweest, die *Manu Tadia* heette. Vroeger leefde hij op aarde. Een voorvader der Toradja's sloeg het dier een zijner vleugels lam, waarop de vogel in de hoogte zweefde en aan den hemel zijn plaats vond. Volgens een andere overlevering was *Tamañkapa* een haan geweest van *Lasaco*, den halfgod, die uit den hemel op aarde neerdaalde.

Lasaco werd eens boos op het dier, omdat het voortdurend de rijst oppikte, die zijn vrouw aan het stampen was. Hij wierp hem dus met zijn jachtspeer, waardoor hij den vleugel van den haan brak. De vogel verhief zich daarop in de lucht en werd de *Tamañkapa*. (Bar. spr. Tor. II, blz. 234—236).

Van Indo' Sadenna heet het nog in de priestertaal der Sa'dan-Toradja's:

Indo' Sadenna umpotekken unuran bulajan

umpobagi tiñke ¹⁾ *rau*²

manukna Lapandek situru'

lehenan bulan sipañlola

pa'taunan ma'kuruhan

ditiro sampe bulan sombona:

Indo' Sadenna heeft een gouden spinnewiel tot stok,

zij neemt het vermengde tot haar deel, het hoen van Lapandek, zij volgen elkaar naar de maan omhoog, elkaar voortdrijvend, de jaargetijden hebben hun beperking.

daarbij wordt gelet op het afnemen en wassen van de maan.

De naam *Tulañdidi'* is moeilijk te verklaren.

Didi' is een *lidi'*: „nerf van palmbladen", gestoken in de *sa'pi'*: „de versierde hoofdband, die bij feesten gedragen wordt". Het eerste lid: *tulañ* komt ook voor in de naam: *Poñ Tulañdenna*, een der acht kinderen van *Puan Matua*, den Hemelheer. *Poñ Tulañdenna* is de geest, die op de *Sopai*, een berg in het district Kesu' woont en in de Sa'dan-rivier huist. In de naam Indo' Sadenna is Indo': „Moeder", het gewone predicaat in de eigen-namen van vrouwen die kinderen hebben.

Sadenna heeft de betekenis van: „hetgeen er is, zoveel, als er is".

¹⁾ Dit woord kan ik niet verklaren.

Tekst met Vertaling.

Ulelean Tulañdidi'

Den sañallo nama'tannun tu Tulañdidi' lan bala.

Saemi tu asunna ambe'na tombari.

Pullan tu tannunna.
Framban naloña'mi balida Tulañdidi' tu asu namate.

Namale umbaa'i lako sade' banua tu asu nasamboi sare ale.

Saemi tu kadoja nakua: „Den apa dio sade' banua kukitta disamboi sare ale”.

Nalao tu ambe'na untiroi.
Natiroi asunna mañka dipatei. Nakuami: „Inda umpatei te asun-ku?”

Nakuami Tulañdidi': „Aku” Nakuami ambe'na: „La kupasipuliko asunku”.

Nakuami Tulañdidi': „Da'di”.
Nabenni indo'na tallu manuk sola barra' sidi'.

Namale nakuami ambe'na: „Indemote koenai pateiko”.

Nakuami: „Dajapa pañondoan bu'ku' sironrean manuk-manuk.

Nasae rekke, nakuami ambe'na: „Indemote”.

Nakuami: „Dakopa kulaopa tittene dolo”. Malemi tu Tulañdidi' umpasolai tallu bu'ku' tu tallu manuk.

Sule nakuami: „Pa'dua bañana”.

Het verhaal van Tulañdidi'

Op zekeren dag was Tulañdidi' aan het weven in de ruimte onder het huis.

Toen kwam de hond van haar vader en maakte het vuil.

(Daardoor) raakte haar weefsel bemodderd. Daarop sloeg Tulañdidi' de hond met de weeflat, zodat hij stierf.

Zij ging toen de hond naar de zijkant van het huis brengen en bedekte hem met een oud stuk mat.

Er kwam toen een kraai aan en zeide: „Ik zie iets aan de zijkant van het huis bedekt met een oud stuk mat”.

Haar vader ging er naar kijken.

Hij zag, dat zijn hond gedood was. Toen zeide hij: „Wie heeft mijn hond hier gedood?”

Tulañdidi' zeide: „Ik”. Haar vader zeide: „Ik wil je nu samen met mijn hond laten sterven”. Tulañdidi' zeide: „Good”. Haar moeder gaf haar een kippenei en wat ongekookte rijst. Zij gingen, toen zeide haar vader: „Hier zal ik je doden”. Zij zeide: „Nog wat Noordelijker, daar, waar de duiven samenkomen en de vogels bijeen zitten”.

Stroomopwaarts gekomen, zeide haar vader: „Hier”.

Zij zeide: „Wacht ik ga eerst urineren”. Toen ging Tulañdidi' een duivenei bij het kippenei voegen.

Teruggekomen zeide zij: „Houw mij maar middendoor”.

Tiramban napa'duai ambe'na tu Tulañdidi'. Tiramban natessei-mi bu'ku' tu tallu manuk. Iatonna kapuamo tu manuk narampunmo tu ulli'na Tulañdidi'.

Iatonna sirampunmo nakuami tu manuk: „Tuoko sule, Tulañdidi'!” Tiramban natuomo sule tu Tulañdidi'. Iatonna tuomo sule nakuami Tulañdidi': „Tuomo', apa tae' apa la kukande”. Natambai nasasmi Sae tu ianan susi pare, tedon, bai sia tau. Iatonna ma'banuamo lan pañala', saemo tu sañbanuanna ambe'na mekayu.

Ramponi napokadan tau lako indo'na kumua: „Lammo pañala' tu Tulañdidi', sugi' toñanmo”. Nakuami indo'na: „Iatu Tulañdidi' oembai puramo nakande manuk? sia olo'-olo'”.

Nakuami tu tau: „Malekomi mai kulao solañkomi tama anakmi. Nakua dukami tu ambe'sa: „La lao dukana”.

Malemi tama to, natiromi tu anak tuo toñanmo sule. Nakuami Tulañdidi': „Indekommi tu dio suu, ambe' lo'komi sumbuñ, indo'!”

Iatonna dipakandemo, na kandeand serre' dipanianni tu ambe'na, na iatu indo'na kandeand bulaan dipanianni.

Namañka kumande nadiben kapu' lobañ tu ambe'na; napatende-

Daarop sloeg de vader Tulañdidi' middendoor. Toen brak de duif het kippenei open. Toen het hoen groot geworden was, verzamelde het de maden van Tulañdidi'.

Nadat die verzameld waren, zeide het hoen: „Herleef, Tulañdidi'!” Daarop herleefde Tulañdidi'. Toen Tulañdidi' tot het leven was teruggekeerd, zeide zij: „Ik ben al levend, maar ik heb niets te eten”. Het riep al haar bezittingen te komen, als rijst, buffels, varkens en mensen. Toen zij een huis betrokken had in het bos, kwam een huisgenoot van haar vader hout zoeken. Aangekomen, zeide de man tot haar moeder: „Tulañdidi' bevindt zich in het bos, zij is erg rijk”. Haar moeder zeide: „Tulañdidi', die is misschien al opgegeten door de vogels en de beesten”.

De man zeide: „Komt U mee, dan ga ik U naar Uw kind brengen (in het bos)”. Haar vader zeide ook: „Ik ga ook mee”.

Zij gingen (het bos) in en zagen, dat het kind werkelijk weer levend geworden was. Toen zeide Tulañdidi': „Gaat U hier in het hoekje naast de haard zitten, vader en U in het slaapvertrek in het Zuiden, moeder”. Toen hun het eten opgediend werd, werd een kattenetensbakje voor haar vader neergezet en voor haar moeder werd een gouden etensschaal neergezet. Nadat zij gegeten hadden, werd een leeg kalkkokertje aan haar vader ge-

tende, tiramban nara'pakmo tu
sali rokko bala.

Nakuami tu Tulañdidi': „Pasia-
lako, balian, boña, pudu', sam-
bao”.

Nakua mannamo tu ambe'na:
„Mupasusira', Tulañdidi'!” Na-
kuami: „Aku duka dipeteina”.

Tiramban namatemo tu ambe'na
na ditunuan tedom misa', nadila-
moen dio to' tai tedom. Na iaton-
na mate tu indo'na ditunuan
tedom buda. Dirapa'i tu indo'na.

Ma'lambukmi tu tau lan to' isson,
nasambakkimi pesañle bai tu
manuk namale lañan lañi'.

Namentoe dio rombena tu Tulañ-
didi', namale manuk umpentia-
ranni lañan lañi'. Nakuami tu
manuk: „Maleko tama sola bu-
lan”. Datu totemo torromo lan
sola bulan tu Tulañdidi', disaña
Indo' Sadenna.

geven; hij schudde het en plot-
seling zakte de vloer in naar
beneden, de ruimte onder het
huis. Toen zeide Tulañdidi':
„Grijpt hem met elkaar aan,
gecastreerde, gevlekte, donkere
en grauwe buffel”.

Haar vader zeide slechts: „Behan-
del je me zo, Tulañdidi'?” Zij
zeide: „Mij heeft men ook ge-
dood”. Daarop stierf haar vader,
voor hem werd één buffel ge-
slacht en hij werd begraven op de
plaats van de buffelmest. Maar
toen haar moeder gestorven
was, werd er een menigte buffels
voor haar geslacht. Het doden-
feest voor haar moeder werd
gevierd op de wijze van iemand
die in een kist gelegd wordt.

Eens was men bezig rijst te
stampen in het rijstblok, toen
werd het hoen met de var-
kensscheplepel geslagen, daar-
op steeg het de lucht in.

Tulañdidi' hield zich aan zijn
pluim vast, toen ging het hoen
met haar het luchtruim invlie-
gen. Daarop zeide het hoen:
„Ga gij er in bij de maan”. Zo
is het, dat Tulañdidi' er bij de
maan verblijf houdt, Indo' Saden-
na geheten.

Aantekeningen.

Naast het woord *kadoya*: „kraai” komt ook de oudere vorm: *kaduaya* voor.

Te asunku: „deze mijn hond”. Worden de aanwijzende voornw. *iate*, *iatu*, *te* en *tu* vóór het woord geplaatst dat zij bepalen, dan is de functie van die woorden verzwakt tot die van lidwoorden. In deze functie worden *tu* en *te* dooreen gebruikt zonder handhaving van het onderscheid in betekenis tussen beide woorden, zoals ook de conjunctie *iatenna* naast *iatonna* gebruikt wordt zonder temporeel verschil.

Gebruikt men de bovengenoemde woorden in bepaald aanwijzende zin, dan worden ze achter het door hen bepaalde woord geplaatst, waarbij dan *te* en *tu* ook nog weer aan het substantief vooraf kunnen gaan in de functie van lidwoorden bv.: *tu asunna ambe'na*: „de hond van zijn vader”; *tu tallu manuk*: „de kippeëieren”; *tedoh iate kuporai*: „die buffel wens ik”; *apara Sañanna tanete te?*: „wat is de naam van deze heuvel?” *pirara pare muala dio mai uma iate?*: „hoeveel padi verkrijgt gij van deze sawah?”.

tiro te baine iate: „Zie deze vrouw”.

mambela-raka tu tondok tu?: „Is dat dorp ver weg?”

Ook komen *iate*, *iatu*, *te* en *tu* voor als lidwoorden vóór eigennamen: bv.: *iate Pañgalo'-galo'*, *tu taredadi*, *iate Riu' Datu*.

La kupasipuliko: „ik zal je laten sterven met”; *sipuli* betekent aan elkaar gelijk zijn, even vol zijn bv. van twee korven, elkaar gelijk blijven, ook met elkaar sterven bv. van twee vechthanen, die beide dood gaan. *Ma'puli*: een buffel slachten op de eerste dag van het dodenfeest, die gedacht wordt te zamen met de overledene naar het zielenland te gaan”; genoemde buffel heet: *pa'puli*.

Tallu: „ei”, Mal.: *telur* heeft ook de sluithamzah verloren, die in andere woorden de representant is van de in het Tae' niet bewaard gebleven sluitmedeklinkers.

Aan *indemo* kan ter versterking van het aanwijzende *inde*: „hier” nog weer *te* toegevoegd worden; *mo* is in deze vorm reeds zo vast aan *inde* verbonden, dat *te* achter *mo* geplaatst wordt. Naast *indemote* komt ook *indete* voor in de betekenis van „hier”.

Indemote koenai patieko: „Hier zal ik je doden”. Een plaatsbepalend woord wordt in het Tae' met het daaropvolgend w.w. verbonden door het koppelwoord *nai* of *nii*, hetgeen de betekenis heeft van: „geplaatst zijnde, zich bevindende op de plaats van ”. Dit *nai* of *nii* wordt met de volgende

w.w. vorm in samenstelling verbonden en het pronominale prefix wordt dan vóór *nai* (*nii*) geplaatst. *Nai* (*nii*) wordt steeds met een nomen verbale verbonden bv.: *Umba nanii nala doi?*: „Waar haalt hij geld?”.

Lan tondok iate koenii ma'banna: „In dit dorp heb ik mijn huis”.
Iate sura' dinii melada' mbasa sura': „Uit dit boekje leert men lezen”.

Nanai (*nanii*), dat bestaat uit *na*, het pronominale prefix van de 3e pers. en het woord *nanai* (*nanii*) heeft zich tot een zelfstandig woord ontwikkeld met de betekenis van: „plaats van” en wordt dan in genitief verband met het volgend substantief verbonden, bv.: *Umba nanii bannanna?*: „Waar is zijn huis”. *Indemote nanii umanna*: „Hier is zijn rijstveld”.

Het substantief, „plaats” luidt: *inan*, in de landschappen Sa'dan, Balusu en sommige streken van het Ma'kale'se: *ninan* en *nénan*. Afleidingen van *nai* (*nii*) zijn: *nepanii*: „hij plaatst”, *napanian*: „hij plaatst voor, ten behoeve van”, *napa'panii*: „hij maakt tot plaats”, hij gebruikt als plaats”. Het bovengenoemde *pateiko* is een *um*-vorm, waarin *um* tot *m* geworden is, welke *m* in vele gevallen niet meer uitgesproken wordt.

Umpasolai: „doen vergezellen”; naast *sola* als substantief: „gezel”, als voorzetsel: „met” betekend, komt het w.w. *nasolan*: „vergezellen” en het causativum: *pasola*: „doen vergezellen” voor.

Pa'dua „in tweeën delen”; het prefix *pa'* vóór telwoorden gevoegd, geeft aan het daarmee gevormde woord de betekenis van verdelen in het in het grondwoord uitgedrukte aantal delen: bv. *pa'tallu*: „in drieën delen”, *pa'a'pa'*: „in viereën delen”.

Naast de vorm *asañ*: „alle” komt ook de intensieve vorm: *nasañ* voor en *nasañ*, een *um*-vorm van *asañ*, evenals *minda*: „wie” een *um*-vorm is van *inda*.

Napokadan tau lako indo'na: „de man zeide tot haar moeder”. De verbinding van werkwoorden met de betekenis van „zeggen, opdragen” met hun indirect object kan in het Tae' geschieden door middel van het suffix *-an*, bv.: *napoka dañ tau indo'na*, of door de lossere constructie door middel van een voorzetsel bv.: *napokada tau lako indo'na*. Een derde manier is de pleonastiese aanwending van beide constructies, waarbij men het achtervoegsel in de gedachte loslatend, naar het voorzetsel grijpt om bovengenoemd verband uit te drukken.

Lammo pañala': „in heet bos”. De partikel *-mo* heeft hier de functie het predicaat aan te wijzen. Zij wordt dan vaak wanneer het predicaat uit een voorzetsel en een substantief bestaat, naar het voorzetsel vooruitgetrokken.

Tama anakmi: „naar uw kind”; *tama* heeft hier de betekenis van gaat naar uw kind, dat zich in (het bos) bevindt.

Indekomi tu dio suu ambe': „Zet gij u hier in het hoekje naast de haard neder, vader”.

Zoals ook blijkt uit het verhaal *Dolitan* (M. Z. G. dl. 60, blz. 381) is de *suu* de plaats, waar de slaven verblijf houden.

Ra'pak en *ro'pok* zijn nevenvormen en hebben beide de betekenis van: „ineengestort, stuk, vernield”.

Dirapa'i tu indo'na: l.t.l. men liet haar moeder rusten. Van *rapa'*: „stil, rustig”. Deze vorm van begraven wordt zo genoemd naar de *rapasan*: „de rijstblok-vormige kist, waar de dode ingelegd wordt gedurende de tijd, dat er geen ritueel voor de dode verricht wordt”. *Rapasan* kan ook betekenen „rusttijd” en ziet dan op de tijd tussen het eerste en tweede gedeelte van het dodenfeest. Het dodenfeest met zo'n rusttijd, waarbij de dode in de kist gelegd wordt, is de hoogste vorm van lijkbezorging.

naast de

z. 381) is

enis van:

an rapa':

de rapa-

arende de

kan ook

wede ge-

narbij de

ng.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Bladz.	5	reg.	8	v.b.	zuster	leen: zusters.
"	5	"	10	v.o.	Bubu' soloh:	" : Bubu'soloh.
"	7	"	3	v.b.	Torigo	" : Torigo.
"	9	"	14	v.b.	marigariga	" : mariga-riga.
"	9	"	1	v.o.	banra	" : banra.
"	10	"	6	v.o.	zammupapari	" : Iammupapari.
"	13	"	3	v.o.	kadake-omora	" : kadake-omora.
"	14	"	2	v.b.	la akuanna	" : la akuanna'.
"	15	"	14	v.o.	Namañka utanni	" : Namañka untunui.
"	16	"	17	v.b.	To Buta solo To Kupi'	" : To Buta sola To Kupi'.
"	16	"	16	v.o.	aninan	" : aninan.
"	16	"	2	v.o.	dipanianni	" : dipanianni.
"	17	"	5	v.b.	napatahi	" : napatahi.
"	18	"	8	v.b.	Mpoapa enz. De lezing van de tekst op blz. 11 reg. 14 v.b. is onjuist en moet als volgt verbeterd worden: <i>nala den lempa opa</i> . De vorm mpoapa is dus hier onjuist gebezigd. Daarom kan deze aantekening hoewel op zich zelf juist, hier vervallen.	
"	18	"	6	v.b.	In het Ma'kale'se luidt het woord <i>nahla</i> : dit is niet juist; <i>nahla</i> is een afkorting van het woord <i>inaha</i> bestaande uit <i>ina</i> : „natuurlijk, van zelf sprekend" en <i>la</i> : de futurum-aanwijzer.	
"	19	"	3	v.b.	Boentoe	leen: Boentoe.
"	19	"	4	v.b.	di Napo	" : di Napo'.
"	19	"	6	v.b.	Bitoeang	" : Bitoeang.
"	19	"	6	v.b.	Awah	" : Awan.
"	19	"	7	v.b.	Baroe'poe'	" : Baroempoe'.
"	19	"	6	v.o.	didiempaskannja	" : diempaskannja.
"	20	"	2	v.b.	Karaeng Dora	" : Karaeng Does!
"	21	"	2	v.b.	Kidiri Langi'	" : Kiding Langi'.
"	21	"	3	v.b.	Sese'an	" : Sesean.
"	21	"	3	v.b.	Buntu, Boñga	" : Buntu Boñga.
"	21	"	7	v.b.	Bituan	" : Bittuan.
"	21	"	8 en 9	v.b.	Patoran Lahi	" : Patuan Lan'.
"	22	"	20	v.b.	een ander dier	" : een dier.
"	22	"	20	v.b.	geleide	" : geleide.
"	22	"	6	v.o.	in de	" : in een.
"	24	"	11	v.o.	lambi'ni	" : lambi'ni.
"	24	"	13	v.o.	kwamen aan	" : kwamen aan bij.
"	25	"	6	v.b.	betaste	" : betastte.
"	26	"	4	v.b.	kondemi	" : kandemi.
"	27	"	3	v.b.	vraagzin	" : een vraagzin.
"	27	"	12	v.b.	of en	" : of.
"	27	"	15	v.b.	rene'	" : rene'.
"	28	"	7	v.o.	dak	" : dak.
"	28	"	5	v.o.	(sangalla'.	" : (Sangalla').
"	29	"	2	v.b.	wordt	" : woord.

- Bladz. 29 reg. 6 v.b. bannañku lees: banuñku.
- " 32 " 18 v.b. Salu Nonoñan " : Salu, Nonoñan.
- " 32 " 22 v.b. lagaligo-gedicht " : La Galigo-gedicht.
- " 34 " 11 v.b. dipasitoke, ulunna " : dipasitoke' ulunna.
- " 34 " 5 v.o. Hetgeen de kinderen hier zeggen is een liedje. Op blz. 49 reg. 15 v.o. is daarover het een en ander gezegd. Men lese het dus als volgt: „Pottori Pottori Tondon
Pottori Ba'ta Ulunna
Kendek pasusu anakmu
Tandia'mo luarimo
Topomo unerek erek.”
- Het heeft een regel te veel die waarschijnlijk de beginregel van een volgende strofe is.
- De op bladz. 35 reg. 11 v.b. en 4 v.o. en bladz. 36 reg. 8 v.b. voorkomende herhalingen van dit liedje zijn niet volledig.
- " 35 " 7 v.b. annama-ro'sonra?" lees: anna maro'sonra?"
- " 36 " 12 v.b. biria salu " : biria, salu.
- " 38 " 10 v.b. naeñe " : nareñe.
- " 38 " 12 v.o. bannanna " : banuanna.
- " 38 " 9 v.o. allen " : alleen.
- Op bladz. 38 reg. 8 v.o. komt weer een vierregelige pantun voor; het is dus als volgt te lezen:
- Ma'bato-batu ara'mu.
Ma'lalikan barokomu.
Pada pesañle lilamu.
Pada ullin taliñammu.
- Evenzo reg. 4 v.o.
- Ke kurarañ kurarañ.
Ke kudarañ-reñe.
Annato'do tu elo'mu.
Ankurantañko pebusuk.
- " 39 " 6 v.b. rundunanañ lees: rundunanni
- De op blz. 39 reg. 1 v.o. voorkomende pantun:
- Bulilik kalamban-lamban.
Sa'sak kapendolo-dolo.
La nasaina' isiniku.
La unkanena' ampoku.
Ke kupasusukanni.
- heeft ook weer een regel te veel, die ook weer waarschijnlijk de beginregel van een volgende strofe is.
- " 40 " 8 v.b. nasasaina' lees: nasaina'.
- " 40 " 3 v.o. mupadajai " : mupadayai.
- De op bladz. 41 reg. 15 en 18 v.b. voorkomende toerspreuken bevatten twee regels, die elk vier troche-iesse voeten hebben:
- „Rokko rokkoko koluku.
Lañan lañanko rumbia”
- en:
- „Lañan lañanko kaluku
Rokko rokkoko rumbia”;
- " 42 " 3 v.b. taka'a lees: ta'kala.
- " 42 " 1 v.b. polo'na " : pollo'na.
- " 42 " 12 v.b. anakua " : anakna.
- te lezen:

Bladz. 42 reg. 1 v.o. laif' lees: Laif' 7 37 17 17 17

De woorden op bladz. 43 reg. 15 v.b. voorkomende, vormen drie regels van een onvolledige strofe:

„Apa to batau-tau appuñ.

Buandara-dara dua.

Buanak datu lumomban?”

“	43	“	9 v.o.	Na'mamuna'		lees: Na mamuna'.
“	43	“	11 v.o.	de steen op de slang neer ...	“	: de steen neer.
“	43	“	3 v.o.	bale		“ : bale.
“	46	“	4 v.b.	kumirik-mi'rik		“ : kumirik-mirik.
“	46	“	14 v.b.	„daar er”		“ : „daar, er”
“	46	“	10 v.o.	die uitdrukking		“ : de uitdrukking.
“	47	“	20 v.b.	malonpo		“ : malonpo.
“	47	“	20 v.b.	masuli		“ : masuli'.
“	48	“	8 v.b.	nakaduani		“ : nakaduani.
“	49	“	12 v.b.	rene		“ : rene'.
“	50	“	4 v.b.	lakkia-kia'		“ : lakkia'-kia'.
“	50	“	5 v.o.	aluk matampi'		“ : aluk matampi'.
“	51	“	3 v.b.	polo'na wai		“ : polo'na wai.
“	51	“	8 v.b.	tæ' tañ		“ : tæ', tañ.
“	51	“	17 v.b.	kukak'i		“ : kukak'i.
“	51	“	19 v.b.	ma-pari mudipuñora		“ : ma'pari mudipuñora:

„waarom wordt je vastgebonden?”

“	54	“	12 v.b.	la kubaar-anni		kort af: kubaar-ranni.
“	54	“	14 v.b.	potañ		lees: potañ.
“	55	“	16 v.b.	wanku		“ : wanku.
“	55	“	8 v.o.	la loomo'aku		“ : la loomo'aku.
“	56	“	5 v.b.	namasne-sae		“ : namasni-sai.
“	56	“	9 v.b.	umba muni		“ : umba muni.
“	56	“	10 v.b.	to Pottala		“ : tu Pottala.
“	56	“	14 v.b.	mubaya ranna'		“ : mubayaranna'.
“	56	“	5 v.o.	masne-sae		“ : masai-sai.
“	57	“	2 v.b.	sæ		“ : sia.
“	57	“	1 v.o.	kamorañ-moranko.		“ : kamorañ-moranko.
“	58	“	7 v.b.	banna		“ : banna.
“	58	“	16 v.b.	Pottala Datu		“ : Pottala, Datu!
“	58	“	11 v.o.	mamela		“ : mamela'.
“	58	“	11 v.o.	lobo		“ : lobo'.
“	60	“	3 v.b.	de betekenis		“ : de betekenis hebben.
“	60	“	1 v.o.	mo'si		“ : mo'si'.
“	62	“	8 v.o.	mama'ta enz.		“ : mama'ta: „afslaan, afschap-

pen in het algemeen” terwijl mamba'ta speciaal betekent: „palmwijn tappen.”

Blz. 63. De vertaling van het verhaal van Tulañdidi' komt ook reeds voor in het opstel van Dr. Alb. C. Kruyt: „De Toradja's van de Sa'dan-Masoe-poe en Manasa-Rivieren T. B. G. LXIII afl. 2 (1924) blz. 294.

“	66	“	3 v.o.	Wado'		lees: Wad'o.
“	67	“	7 v.b.	lering		“ : lezing.
“	67	“	16 v.b.	lering		“ : lezing.
“	70	“	8 v.o.	lidi'		“ : lidi.
“	71	“	5 v.b.	Framban		“ : Tiramban.

Bladz. 71	reg. 7	v.b.	sade'	lees: sa'de.	
" 71	" 10	v.b.	sade'	" : sa'de.	
" 71	" 1	v.o.	bañana'	" : bañna'.	
" 72	" 13	v.b.	Sae tu ianan	" : sae tu ianan.	
" 72	" 12	v.o.	ambe'na	" : ambe'na.	
" 73	" 8	v.b.	dipeteina'	" : dipateina'.	
" 73	" 3	v.o.	Datu	" : Dadi.	
" 74	" 13	v.b.	die buffel	" : dese buffel.	
" 74	" 20	v.b.	taredadi	" : Saredadi.	
" 74	" 4	v.o.	pateiko	" : pateiko.	
" 75	" 4	v.b.	ma'banua	" : ma'banua.	
" 75	" 13	v.b.	napanii	" : napanii.	
" 75	" 5	v.o.	heet bos	" : het bos.	